

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 75 S

(2011–2012)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av en
frihandelsavtale mellom EFTA-statene
og Montenegro og en avtale om
handel med landbruksvarer mellom
Norge og Montenegro, begge
av 14. november 2011

Innhold

1	Innledning og sammendrag	5	4.2.5	Artikkel 5 om sentrale, regionale og lokale myndigheter	15
2	Frihandelsforhandlingene mellom EFTA og Montenegro .	7	4.2.6	Artikkel 6 om åpenhet	15
2.1	Bakgrunn	7	4.3	Kapittel II Handel med varer	15
2.2	Forhandlingsprosessen	7	4.3.1	Artikkel 7 om vareomfang	15
2.3	Samhandelen mellom Norge og Montenegro	7	4.3.2	Artikkel 8 om opprinnelsesregler og administrativt samarbeid	15
2.4	Samhandelen mellom EFTA-statene og Montenegro	7	4.3.3	Artikkel 9 om toll	15
2.5	Norsk-montenegrinske relasjoner	8	4.3.4	Artikkel 10 om kvantitative restriksjoner	15
2.6	Situasjonen for menneske-rettigheter	8	4.3.5	Artikkel 11 om intern skattlegging og regulering	15
2.7	Den økonomiske og politiske utviklingen i Montenegro	8	4.3.6	Artikkel 12 om veterinære og plantesanitære tiltak	15
3	De viktigste forhandlings- resultaterne	10	4.3.7	Artikkel 13 om tekniske forskrifter	15
3.1	Generelt	10	4.3.8	Artikkel 14 om handels- fasilitering	15
3.2	Avtalens fortale	10	4.3.9	Artikkel 15 om underkomité for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering	16
3.3	Industrivarer	10	4.3.10	Artikkel 16 om statshandels- foretak	16
3.4	Fisk og andre marine produkter ..	10	4.3.11	Artikkel 17 om konkurranseregler vedrørende foretak	16
3.5	Bearbeidede landbruksvarer	10	4.3.12	Artikkel 18 om subsidier og utjevningsavgifter	16
3.6	Ubearbeidede landbruksvarer	10	4.3.13	Artikkel 19 om antidumping	16
3.7	Handelstiltak (antidumping mv.) .	11	4.3.14	Artikkel 20 om globale beskyttel- sestiltak	16
3.8	Opprinnelsesregler og administrativt samarbeid	11	4.3.15	Artikkel 21 om bilaterale beskyttelsestiltak	16
3.9	Konkurranse	11	4.3.16	Artikkel 22 om unntak	17
3.10	Beskyttelse av immaterielle rettigheter	11	4.4	Kapittel III Immaterielle rettigheter	17
3.11	Offentlige anskaffelser	12	4.4.1	Artikkel 23 om vern av immaterielle rettigheter	17
3.12	Tjenester	12	4.5	Kapittel IV Investeringer, tjenester og offentlige anskaffelser	17
3.13	Investeringer	12	4.5.1	Artikkel 24 om investeringer	17
3.14	Betalinger og kapitalbevegelser ...	12	4.5.2	Artikkel 25 om handel med tjenester	17
3.15	Handel og bærekraftig utvikling ..	12	4.5.3	Artikkel 26 om offentlige anskaffelser	17
3.16	Institusjonelle bestemmelser	12	4.6	Kapittel V Betalinger og overføringer	17
3.17	Twisteløsning	13	4.6.1	Artikkel 27 om betalinger for løpende transaksjoner	17
4	Nærmere om de enkelte bestemmelsene i avtalen	14	4.6.2	Artikkel 28 om kapital- bevegelser	17
4.1	Innledende bestemmelser	14	4.6.3	Artikkel 29 om vanskeligheter med betalingsbalansen	17
4.2	Kapittel I Generelle bestemmelser	14			
4.2.1	Artikkel 1 om formål	14			
4.2.2	Artikkel 2 om handelssamkvem og økonomisk samkvem regulert av denne avtalen	14			
4.2.3	Artikkel 3 om forholdet til andre internasjonale avtaler	14			
4.2.4	Artikkel 4 om territoriell anvendelse	14			

4.6.4	Artikkel 30 om unntak	18	4.10.3	Artikkel 47 om utviklingsklausul ..	20	
4.7	Kapittel VI Handel og bærekraftig utvikling	18	4.10.4	Artikkel 48 om endringer	20	
4.7.1	Artikkel 31 om kontekst og formål	18	4.10.5	Artikkel 49 om tiltredelse	20	
4.7.2	Artikkel 32 om omfang	18	4.10.6	Artikkel 50 om oppsigelse og opphør	20	
4.7.3	Artikkel 33 om rett til regulering	18	4.10.7	Artikkel 51 om ikrafttredelse	20	
4.7.4	Artikkel 34 om håndheving av miljø- og arbeidstakerlovgivning ..	18	4.10.8	Artikkel 52 om depositar	20	
4.7.5	Artikkel 35 om internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler	18	4.10.9	Vedleggene til avtalen	20	
4.7.6	Artikkel 36 om multilaterale miljøavtaler og prinsipper	18	5	Den bilaterale landbruksavtalen	22	
4.7.7	Artikkel 37 om fremme av bærekraftig handel og investeringer	18	6	Gjennomføring i norsk rett	23	
4.7.8	Artikkel 38 om samarbeid i internasjonale fora	18	7	Økonomiske og administrative konsekvenser	24	
4.7.9	Artikkel 39 om gjennomføring og konsultasjoner	19	8	Konklusjon og tilråding	25	
4.7.10	Artikkel 40 om gjennomgang	19	Forslag til vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011			25
4.8	Kapittel VII Institusjonelle bestemmelser	19	Vedlegg			
4.8.1	Artikkel 41 om Den blandede komité	19	1	Frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro	26	
4.9	Kapittel VII Tvisteløsning	19	2	Landbruksavtale mellom Norge og Montenegro	53	
4.9.1	Artikkel 42 om konsultasjoner	19	3	Vedlegg 1 til 7 til frihandelsavtalen	56	
4.9.2	Artikkel 43 om voldgift	19	4	Vedlegg 1 til 3 til den bilaterale landbruksavtalen	100	
4.9.3	Artikkel 44 om fullbyrding av avgjørelsen	19				
4.10	Kapittel VIII Avsluttende bestemmelser	20				
4.10.1	Artikkel 45 om oppfyllelse av forpliktelser	20				
4.10.2	Artikkel 46 om vedlegg	20				

Prop. 75 S

(2011–2012)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 30. mars 2012,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Innledning og sammendrag

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Montenegro ble undertegnet under EFTAs ministermøte i Genève 14. november 2011.

Et bærende prinsipp i EFTA-statenes tredjelandspolitikk er parallellitet med EU. Bakgrunnen for dette prinsippet er å sikre norske bedrifter like gode vilkår som konkurrenter fra EU-stater og å bidra til prosesser av mer politisk karakter, som Barcelona-prosessen og stabiliseringsarbeidet på Vest-Balkan. Gjennom frihandelsavtalen med Montenegro ønsker EFTA å bidra til økt stabilitet i regionen, og å styrke den økonomiske utviklingen i Montenegro.

Frihandelsavtalen mellom EFTA og Montenegro omfatter handel med industrivarer, herunder fisk og andre marine produkter, bearbeidede landbruksvarer, bærekraftig utvikling, betalinger og overføringer, konkurransespørsmål og immaterielle rettigheter. Videre inneholder avtalen over-

ordnede bestemmelser om investeringer, offentlige anskaffelser og tjenester. Det er også inngått egne avtaler mellom hver av EFTA-statene og Montenegro om handel med landbruksprodukter som inngår i avtalegrunnlaget som oppretter frihandelsområdet mellom EFTA-statene og Montenegro.

Avtalene gir Norge forbedret markedsadgang for industrivarer, landbruksvarer og fisk. Frihandelsavtalen innebærer bedret markedsadgang for norsk eksport ved at Montenegro skal fjerne all toll for industrivarer ved avtalens ikrafttredelse. Dette er første avtale som er fremforhandlet med et kapittel om handel og bærekraftig utvikling som er identisk med EFTAs modellkapittel. Kapitlet bidrar til en bevisstgjøring og aksept av at handel skal foregå på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

EFTA-statene har opptrådt som en samlet gruppe i forhandlingene på basis av felles forhandlingsposisjoner det er blitt enighet om etter forutgående interne EFTA-møter.

I og med at frihandelsavtalen og den bilaterale landbruksavtalen anses som en sak av særlig viktighet, er Stortingets samtykke til ratifikasjon nødvendig i medhold av Grl. § 26, annet ledd.

Frihandelsavtalen og den bilaterale landbruksavtalen i engelsk originalversjon med oversettelse til norsk, samt vedlegg til avtalen i norsk oversettelse, følger som trykte vedlegg til proposisjonen. Proposisjonen med vedlegg er også tilgjengelig elektronisk på www.regjeringen.no.

2 Frihandelsforhandlingene mellom EFTA og Montenegro

2.1 Bakgrunn

I tråd med prinsippet om parallellitet med EU, er hovedformålet også med denne frihandelsavtalen å sikre EFTA-statene like gode handelsvilkår med Montenegro som det EU har sikret seg gjennom frihandelsavtalen og stabiliserings- og assosiasjonsavtalen med Montenegro. Begge disse avtalene ble undertegnet 15. oktober 2007.

EFTA undertegnet i 2000 en samarbeidserklæring med Serbia og Montenegro. Erklæringen ble videreført overfor begge land etter at Montenegro ble selvstendig stat i juni 2006. Erklæringen hadde som mål å utvikle handel og økonomisk samarbeid mellom partene. Siden undertegningen har EFTA og Montenegro ønsket å utdype samarbeidet ved å inngå en frihandelsavtale. Gjennom frihandelsavtalen ønsker EFTA-statene samtidig å støtte opp om politisk stabilitet og økonomisk utvikling i Montenegro.

2.2 Forhandlingsprosessen

Forhandlingene mellom EFTA og Montenegro startet i mars 2011 og ble avsluttet i juli 2011. Det ble holdt to forhandlingsrunder, samt et eget møte mellom Sveits og Montenegro om deres bilaterale landbruksavtale og et eget møte mellom Norge, Island og Montenegro om markedsadgang for fisk og marine produkter. Forhandlingene ble ledet av Liechtenstein på vegne av EFTA.

Nærings- og handelsdepartementet ledet den norske forhandlingsdelegasjonen. Forhandlingsdelegasjonen har hatt medlemmer fra enkelte departementer og direktorater, som har bidratt i arbeidet med å fremforhandle frihandelsavtalen. Delegasjonsmedlemmer fra andre departementer og etater har bidratt særskilt i gjennomføringen av forhandlingene på følgende områder:

- Bestemmelsene om toll- og opprinnelsesspørsmål, administrativt samarbeid og handelsfasilitering: Toll- og avgiftsdirektoratet.
- Den bilaterale landbruksavtalen mellom Norge og Montenegro: Landbruks- og matdepartementet.

Forhandlingene har blitt ført på grunnlag av de norske posisjonene på forhandlingstidspunktet. Forhandlingsdelegasjonen har trukket på innspill fra berørte departementer. Resultatet er i overensstemmelse med føringer gitt av mandatet fra regjeringen og instruksene som er gitt til de enkelte forhandlingsrundene.

EFTAs faste råd i Genève og EFTA-ministrene har vært holdt løpende orientert om utviklingen i forhandlingene. På norsk side har hovedspørsmålene under forhandlingene vært avklart i en egen interdepartemental gruppe for EFTA og tredjelandsspørsmål. Det har også vært redegjort for forhandlingene i møter med sivilsamfunnsorganisasjoner (såkalte "samråd") og i EFTAs konsultative komité.

2.3 Samhandelen mellom Norge og Montenegro

Norges samhandel med Montenegro er begrenset og beløp seg i både 2010 og 2009 til 3 millioner kroner. I 2010 eksporterte vi varer for 1 million kroner, noe som er en nedgang fra 2009 hvor vi eksporterte for en verdi av 2 millioner kroner. I 2010 og 2009 importerte vi varer fra Montenegro for en verdi av henholdsvis 2 og 1 million kroner. Blant de viktigste norske eksportartiklene til Montenegro finner vi maskiner, kjemiske produkter, elektriske maskiner, uedle metaller og optiske og medisinske instrumenter. De viktigste importartiklene fra Montenegro er våpen og ammunisjon, frukt og nøtter og kjøretøy.

2.4 Samhandelen mellom EFTA-statene og Montenegro

EFTA-statene har en samlet befolkning på ca. 12 millioner, er verdens niende største aktør i handel med varer, og er en betydelig internasjonal aktør i handelen med tjenester og for direkte investeringer utenlands. I 2010 hadde den samlede varehandelen mellom EFTA-statene og Montenegro en

verdi av i overkant av 14 millioner dollar. Handelen har siden 2007 blitt redusert.

Eksporten fra EFTA-statene bestod hovedsakelig av farmasøytiske produkter, leker og sportsutstyr, mineralsk brensel og mineralske oljer, diverse kjemiske produkter og optiske og medisinske produkter, mens de viktigste importproduktene fra Montenegro til EFTA-statene var maskiner, våpen og ammunisjon, varer av stein, gips og sement og drikkevarer.

2.5 Norsk-montenegrinske relasjoner

Norge har videreført sine gode relasjoner til Serbia og samtidig bygget opp et godt forhold til Montenegro. Den største, norske investoren i Montenegro er Telenor. Forøvrig er norsk økonomisk samkvem med Montenegro knyttet til turisme. De diplomatiske forbindelsene ivaretas av ambassaden i Beograd gjennom regelmessige besøk.

I tillegg har Norge opprettholdt et begrenset stat-til-stat bistandssamarbeid med Montenegro for å støtte landets reformprosess og integrasjon i euroatlantiske strukturer. Støtten ligger på 15 millioner kroner per år. Erfaringer har vist at bistandssamarbeidet med Montenegro har vært effektivt og gitt gode resultater. Det antas at Montenegro vil ønske ytterligere bistand til utvikling av justissektor og utvikling av naturressursforvaltning i forbindelse med oljeleting på kysten.

Den montenegrinske regjeringen har to klare utenrikspolitiske målsetninger: EU- og NATO-medlemskap så snart som mulig. Montenegro fikk MAP-status (NATO Membership Action Plan) i 2009.

I henhold til EUs siste framdriftsrapport har Montenegro gjort fremskritt i innfrielsen av de politiske kriteriene for medlemskap, men det har også kommet en del kritiske kommentarer fra enkelte EU-land om Montenegros reformvilje.

2.6 Situasjonen for menneskerettigheter

Montenegro har ratifisert alle viktige menneskerettighetskonvensjoner og etterlevelsen er gjennomgående akseptabel. Samtidig er det i en post-konflikt og post-diktatorsituasjon sterke motkrefter mot en demokratisk utvikling, og reformprosessen har også sosiale kostnader som det kan være vanskelig for deler av befolkningen å akseptere. Det er mange tegn til at reformarbeidet ikke

avtegner seg i internalisering og kapasitetsbygging i det offentlige apparatet så raskt som ønskelig, og EU-kommisjonens rapport fra september 2011 inneholder omtale av en rekke områder hvor videre reform er påkrevet. Det er utfordringer knyttet til avpolitisering av ansettelser i justissektoren og i offentlig forvaltning. Det gjenstår mye i kampen mot korrupsjon og økonomisk kriminalitet. Montenegro befinner seg på en 66.-plass på Transparency Internationals barometer med score på 4. Seksuelle minoriteter blir diskriminert og usynliggjort.

2.7 Den økonomiske og politiske utviklingen i Montenegro

Montenegro ble selvstendig i 2006. Oppløsningen av Statsunionen mellom Serbia og Montenegro foregikk på en fredelig måte. Forholdet til Serbia er likevel Montenegros største utenrikspolitiske og innenrikspolitiske utfordring. Montenegros anerkjennelse av Kosovo i 2008, begrunnet med at det var nødvendig for Montenegros fortsatte EU- og NATO-integrasjon, utløste voldelige protester i hovedstaden Podgorica. Forholdet til Serbia er et kompliserende element i nasjonsbyggingsprosessen gitt at nesten en tredjedel av landets innbyggere definerer seg som serbere. Etablering av en nasjonal montenegrinsk språknorm, forskjellig fra serbisk, er et sensitivt spørsmål. Det samme er spørsmålet om dobbelt statsborgerskap for dem som definerer seg som serbere.

Ikke noe annet land i regionen kan vise til den samme stabiliteten i ledelsen som Montenegro. Det demokratiske sosialistpartiet (DPS), etterfølgerpartiet til kommunistpartiet, har holdt uavbrutt på makten siden Jugoslavias oppløsning. DPS er et pragmatisk administrasjonsparti uten noen klar ideologi, men med en meget velorganisert partiorganisasjon.

Med en storstilt privatisering og liberalisering av økonomien, kombinert med innføring av tyske mark og senere euro, opplevde Montenegro en av regionens høyeste vekstrater i tiåret før finanskrisen i 2008, hjulpet av store utenlandsinvesteringer (rundt 20 prosent av BNP i året) og overføringer. Krisen viste at det er svært sårbart å være en liten og åpen økonomi i en slik situasjon. BNP falt med 5,7 prosent i 2009, men vokste med 1,4 prosent i 2010. En brukbar turistsesong, sterk økning i energiproduksjonen og eksportvekst, kombinert med redusert import, var de viktigste årsakene til de bedrede resultatene i 2010. IMF antar at vek-

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

sten i 2011 kan bli på 3 prosent, og at den vil øke til 4,5 prosent i 2012.

Montenegro søkte om medlemskap i WTO i 2004. Det ble på WTOs 8. ministerkonferanse 15.-

17. desember 2011 fattet vedtak om Montenegros tiltredelse. Montenegro ratifiserte tiltredelsesavtalen 27. februar 2012.

3 De viktigste forhandlingsresultatene

3.1 Generelt

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Montenegro vil være et bidrag til å støtte opp om den demokratiske og økonomiske utviklingen i landet og regionen for øvrig. Gjennom avtalen er Norge sikret gode betingelser for handel med industrivarer og avtalen sikrer at norske eksportører likebehandles med konkurrenter i EU-land da den gir nulltoll for alle industrivarer ved avtalens ikrafttredelse. Avtalen åpner det montenegrinske markedet for norsk fisk. På landbruksområdet har Norge gitt bedre markedsadgang innenfor rammen av norsk landbrukspolitik.

EFTA fikk gjennomslag for at partene ikke kan treffe anti-dumpingtiltak mot hverandre. Dette var et høyt prioritert og prinsipielt viktig spørsmål for Norge i forhandlingene.

Opprinnelsesreglene skal reguleres av Konvensjon om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet, med unntak for landbruksvarer hvor det kun vil være mulig med bilateral kumulasjon.

Dette er første avtale som er fremforhandlet med et kapittel om handel og bærekraftig utvikling som er identisk med EFTAs modellkapittel.

3.2 Avtalens fortale

I avtalens fortale stadfester partene blant annet sine forpliktelser til prinsipper om demokrati, rettsstaten, menneskerettigheter og fundamentale friheter i samsvar med FN-pakten og FNs menneskerettighetserklæring, arbeidstakerrettigheter, herunder prinsippene i relevante ILO-konvensjoner som partene er part i, næringslivets samfunnsansvar, bærekraftig utvikling og anti-korrupsjon. Aktiv deltakelse i integrasjonsprosessen mellom Europa og Middelhavsregionen fremheves også.

3.3 Industrivarer

EFTA-statene og Montenegro har forpliktet seg til å avvikle all importtoll på industrivarer og avgifter med tilsvarende virkning fra avtalens ikrafttredelse.

3.4 Fisk og andre marine produkter

EFTA oppnådde et godt resultat for fisk og sjømat i frihandelsavtalen med Montenegro og avtalen kan bidra til at Montenegros betydning som marked for norsk fisk kan øke.

I avtalens vedlegg III har EFTA-statene og Montenegro forpliktet seg til å avskaffe i hovedsak all toll på handel med fisk og andre marine produkter innen 1. januar 2018.

3.5 Bearbeidede landbruksvarer

Frihandelsavtalen omfatter bearbeidede landbruksprodukter slik det fremgår av avtalens artikkel 7 b). Produktene som er dekket av avtalen er spesifisert i vedlegg II. Vedlegg II innebærer at EFTA-statene og Montenegro gir tollkonsesjoner for bearbeidede landbruksvarer i henhold til varelistene i vedlegget. EFTA-statene skal gi Montenegro de samme tollreduksjoner de har gitt EU, mens Montenegro skal gi tollreduksjoner til EFTA-statene i henhold til tabell 2 i vedlegg II. Norge viderefører dagens system med råvarepris-kompensasjon overfor Montenegro.

3.6 Ubearbeidede landbruksvarer

Handelen med ubearbeidede landbruksvarer er ikke regulert gjennom EFTA-samarbeidet. Det er derfor fremforhandlet bilaterale landbruksavtaler mellom Montenegro og hver av EFTA-statene om handel med slike varer. Frihandelsavtalens artikkel 1.1 viser til at de bilaterale landbruksavtalene er en integrert del av frihandelsområdet mellom EFTA-statene og Montenegro. Frihandelsavtalen

og den supplerende landbruksavtalen vil bli notifisert samtidig til WTO for å tilfredsstille GATT-avtalens artikkel XXIV om at frihandelsavtalen skal omfatte den vesentlige delen av samhandelen. Landbruksavtalen mellom Norge og Montenegro inneholder lister over tollkonsesjoner fra norsk og montenegrinsk side. I samsvar med bestemmelsene i den bilaterale landbruksavtalen mellom Norge og Montenegro gjelder opprinnelsesreglene i frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Montenegro også for varene omfattet av den bilaterale landbruksavtalen. Avtalen inneholder en klausul som forplikter partene, innenfor deres respektive landbrukspolitikk, til å søke å oppnå ytterligere tollreduksjoner for handelen med landbruksvarer.

3.7 Handelstiltak (antidumping mv.)

Partenes muligheter til å treffe handelstiltak er regulert av avtalens kapittel 2 om handel med varer.

EFTA-statene ønsket et forbud mot bruk av anti-dumpingtiltak i frihandelsavtalen, og Montenegro gikk med på dette. Det betyr at partene ikke har adgang til å benytte seg av WTO-reglene om antidumping overfor hverandre.

For utjevningstiltak gjelder WTO-regelverket. Før en part setter i gang en prosess under WTO-regelverket skal den berørte part informeres og det skal innledes konsultasjoner bilateralt eller i Den blandede komité med henblikk på å finne en gjensidig akseptabel løsning.

Bestemmelsen om globale beskyttelsestiltak krever at partene unntar hverandres varer fra slike tiltak dersom disse varene ikke forårsaker alvorlig skade eller trussel om dette.

Når det gjelder bestemmelser om bilaterale beskyttelsestiltak, kan disse treffes dersom import av en vare fra en part skaper en alvorlig skade eller trussel om skade mot den andre parts hjemlige industri eller konkurrerende produkter. Tiltaket skal være begrenset til det minimale av hva som må til for å begrense skade, og skal kun treffes dersom det er klare bevis for skade eller trussel.

Parten som har som intensjon å treffe et bilateralt beskyttelsestiltak skal med en gang, og før tiltaket blir iverksatt, notifisere de andre partene. Tiltakene skal vanligvis ikke gjelde for mer enn ett år, men kan i eksepsjonelle tilfeller gjelde i inntil tre år. Fem år etter avtalens ikrafttredelse skal partene vurdere om muligheten for å treffe slike tiltak fortsatt skal opprettholdes.

3.8 Opprinnelsesregler og administrativt samarbeid

Frihandelsavtalens bestemmelser om opprinnelsesregler og tilhørende administrativt samarbeid er nedfelt i avtalens artikkel 8. Opprinnelsesreglene går ut på at det settes bestemte krav for at varene skal regnes som varer med opprinnelse i EFTA-statene eller Montenegro, slik at varer uten tilknytning til frihandelsavtalens parter ikke får fordeler av de tollreduksjoner som frihandelsavtalen gir. Opprinnelsesreglene presiserer krav til produksjon og bruk av innsatsmaterialer fra land som ikke er en del av frihandelsområdet. Opprinnelsesreglene i denne avtalen skal reguleres av Konvensjon om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet, med unntak for landbruksvarer hvor det kun vil være mulig med bilateral kumulasjon.

3.9 Konkurransen

Frihandelsavtalens bestemmelser om konkurranse er nedfelt i avtalens artikkel 17. Avtalen fastsetter at konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling, som har som formål eller er egnet til å vri konkurransen og som kan påvirke samhandelen mellom avtalepartene, er i strid med avtalen. EFTA-statene og Montenegro har anledning til å bringe saker som angår konkurransekapitlets bestemmelser for Den blandede komité.

3.10 Beskyttelse av immaterielle rettigheter

Frihandelsavtalens bestemmelser om immaterielle rettigheter er nedfelt i avtalens kapittel 3 og reguleres av avtalens vedlegg VI. Bestemmelsene sikrer ikke-diskriminerende vilkår for beskyttelse av immaterielle rettigheter. Forhandlingsresultatet innebærer et sterkere beskyttelsesnivå for immaterielle rettigheter enn det som følger av WTOs avtale om immaterielle rettigheter ("Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; TRIPS"). Montenegros lovgivning går utover TRIPS og er allerede i tråd med bestemmelsene i vedlegg VI. Unntak fra prinsippet om nasjonal likebehandling må være i tråd med artikkel 3 og 5 i TRIPS. Partene skal, dersom en part etterspør det i Den blandede komité, gjennomgå bestemmelsene om beskyttelsen av immaterielle rettigheter.

heter med tanke på å utvide beskyttelsesgrunnlaget.

3.11 Offentlige anskaffelser

Partene skal videreutvikle sin gjensidige forståelse av hverandres offentlige innkjøpslover og -reguleringer med tanke på en progressiv liberalisering, basert på ikke-diskriminering og resiprositet, av sine innkjøpsmarkeder. For å forbedre gjennomsiktigheten, skal partene publisere sine lover, eller på andre måter gjøre sine lover, reguleringer og administrative bestemmelser offentlig tilgjengelig. Dette gjelder også internasjonale avtaler som kan tenkes å påvirke innkjøpsmarkedene.

For å sikre EFTA-statene behandling på nivå med andre som inngår frihandelsavtaler med Montenegro, har partene forpliktet seg til å starte forhandlinger med sikte på å gi samme vilkår som for andre handelspartnere dersom en av frihandelsavtalens parter krever det.

3.12 Tjenester

Avtalen inneholder en utviklingsklausul for tjenestehandel. Dersom en part til denne avtalen inngår en frihandelsavtale med en tredjepart som inneholder bestemmelser som gir bedre betingelser for tjenestehandelen enn det partene til denne avtalen får, skal det gis mulighet til å forhandle om tilsvarende behandling. Partene skal, i Den blandede komité, gjennomgå utviklingen i handelen med tjenester for å videreutvikle relasjonene på dette området, i overensstemmelse med artikkel V i GATS.

3.13 Investeringer

Partene skal legge til rette for å skape stabile, rettferdige og transparente betingelser for investorer som ønsker å investere innenfor partenes territorium. Partene er enige om ikke å oppmuntre til økte investeringer ved å lempe på standardene for helse, sikkerhet og miljø. Norge er ikke omfattet av nr. 5 i avtalens artikkel 24 om investeringer, da Norge på forhandlingstidspunktet ikke hadde mandat til å forhandle bestemmelser om investeringsbeskyttelse med Montenegro.

3.14 Betalinger og kapitalbevegelser

Frihandelsavtalens bestemmelser om betalinger og kapitalbevegelser er nedfelt i avtalens kapittel 5. Partene forplikter seg til å tillate at alle transaksjoner på driftsbalansen foretas i en fritt konvertibel valuta. Dette innebærer at det ikke kan legges begrensninger på kjøp av utenlandsk valuta dersom denne skal brukes til betalinger på driftsbalansen. Betalinger på driftsbalansen omfatter blant annet betaling for varer og tjenester, renter på lån og utbyttebetalinger fra investeringer, og private overføringer for å dekke personlige utgifter.

Kapital til investeringer foretatt i selskaper som er opprettet i samsvar med partenes lovgivning, all avkastning av kapitalen og de beløp som er et resultat av avviking av investeringer, skal ikke underlegges valutarestriksjoner.

Partene har anledning til å innføre restriksjoner på valutatransaksjoner som er i strid med avtalens formål. Slike restriksjoner skal være i samsvar med vilkårene fastsatt innenfor rammen av GATT, GATS og i Det internasjonale valutafondets avtale.

3.15 Handel og bærekraftig utvikling

Avtalen inneholder et kapittel om handel og bærekraftig utvikling som er identisk med EFTAs modellkapittel. Kapitlet omfatter bestemmelser om miljø og arbeidstakerrettigheter. Kapitlet bidrar til en bevisstgjøring og aksept av at handel skal foregå på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

3.16 Institusjonelle bestemmelser

Avtalens institusjonelle bestemmelser er nedfelt i kapittel 6. Det opprettes en Blandet komité som blant annet skal administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen.

Den blandede komiteen skal bestå av representanter fra hver av EFTA-statene og Montenegro. Komiteen skal normalt møtes hvert annet år.

En av komiteens viktigste funksjoner er å treffe beslutninger om eventuelle endringer i avtalens vedlegg. Slike endringer vil normalt være av teknisk art, for eksempel som følge av endringer i det WTO-regelverket som avtalen bygger på.

Komiteen skal også vurdere om det er behov for å utvide avtalen og kan anbefale at det skal innledes forhandlinger på områder som ikke er dek-

ket av avtalen, eller som komiteen er enig om å videreutvikle.

Den blandede komité er konsultasjonsorgan i handelstvister under avtalen. Hittil har det ikke vært handelstvister under en EFTA-frihandelsavtale.

3.17 Tvisteløsning

Avtalen inneholder bestemmelser om løsning av tvister om partenes rettigheter og forpliktelser etter avtalen. Etter at tvistepartene har avholdt konsultasjoner er det åpnet for adgang til voldgift. Dersom den tapende part ikke gjennomfører voldgiftspanelets avgjørelse innen en nærmere angitt tidsfrist, er det gitt adgang til mottiltak.

4 Nærmere om de enkelte bestemmelsene i avtalen

Frihandelsavtalen mellom EFTA og Montenegro består av 9 kapitler og 7 vedlegg. Vedleggene utgjør en integrert del av frihandelsavtalen.

4.1 Innledende bestemmelser

Avtalens *forte* redegjør for hvem som er partene i avtalen og de forhold partene legger vekt på ved gjennomføringen av denne. EFTA og Montenegro ønsker å fremme de økonomiske båndene seg imellom gjennom utvidelse av samhandelen, og således medvirke til fremgang i den økonomiske aktiviteten og bedre leve- og arbeidsvilkår. Partene bekrefter sin vilje til å støtte opp om økonomisk integrasjon mellom Europa og middelhavslandene. Partene ønsker å fremme og befeste det multilaterale handelssystemet og derved bidra til harmonisk utvikling av verdenshandelen. Videre stadfester partene sine forpliktelser under diverse multilaterale konvensjoner. Fortalen vektlegger blant annet betydningen av menneskerettigheter, bærekraftig utvikling (herunder miljø og arbeidstakerrettigheter), demokrati, bedrifters samfunnsansvar, åpenhet, god offentlig styring og arbeid mot korrupsjon. Både når det gjelder miljø og arbeidstakerrettigheter vises det til partenes internasjonale forpliktelser på disse områdene. Dette bidrar til en bevisstgjøring og aksept av at handel skal foregå på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

4.2 Kapittel I Generelle bestemmelser

4.2.1 Artikkel 1 om formål

Artikkel 1 nr. 1 fastslår at avtalen og de bilaterale komplementære landbruksavtalene oppretter et frihandelsområde mellom EFTA-statene og Montenegro. Artikkel 1 nr. 2 fastslår formålet med frihandelsavtalen. Målsetningene er å oppnå liberalisering av handel med varer, å øke investeringsmulighetene, å sikre tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av immaterielle rettigheter, å fremme konkurranse, å gradvis liberalisere markedene for offentlige anskaffelser og tjenester, å utvikle inter-

nasjonal handel på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling og å sikre at dette er integrert i partenes handelsforhold, og således bidra til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

4.2.2 Artikkel 2 om handelssamkvem og økonomisk samkvem regulert av denne avtalen

Artikkel 2 fastslår at avtalen gjelder handel og økonomiske forhold mellom den enkelte EFTA-stat på den ene siden og Montenegro på den andre siden, men ikke handelsrelasjonene mellom de enkelte EFTA-statene. Artikkelen fastslår videre at Sveits skal representere Liechtenstein i saker som er dekket av traktaten av 29. mars 1923, som etablerer en tollunion mellom disse to statene.

4.2.3 Artikkel 3 om forholdet til andre internasjonale avtaler

Artikkel 3 bekrefter partenes rettigheter og forpliktelser under WTO-avtalen, avtalene forhandlet under WTO og andre internasjonale avtaler som partene er part i. Bestemmelsene i frihandelsavtalen skal ikke påvirke tolkningen eller anvendelsen av rettigheter og forpliktelser i andre internasjonale avtaler knyttet til investeringer som en eller flere EFTA-stater og Montenegro er part i. Der- som en av partene mener at opprettholdelsen eller etableringen av tollunioner, frihandelsområder, grensehandelsordninger eller andre preferensielle avtaler endrer handelsregimet som følger av frihandelsavtalen, kan denne parten be om konsultasjoner med den aktuelle parten.

4.2.4 Artikkel 4 om territoriell anvendelse

Artikkel 4 fastslår avtalens geografiske virkeområde. Avtalen skal dekke partenes landterritorium, indre farvann og sjøterritorium, inkludert luftrommet over, samt de områder utenfor sjøterritoriet der den enkelte part kan utøve suverene rettigheter eller myndighet, i overensstemmelse

med folkeretten. Avtalen omfatter ikke Svalbard, med unntak for handel med varer.

4.2.5 Artikkel 5 om sentrale, regionale og lokale myndigheter

Artikkel 5 fastslår at hver av partene skal sikre at sentrale, regionale og lokale myndigheter, samt ikke-statlige organer ved utførelsen av offentlig myndighet de har fått delegert fra sentrale, regionale og lokale myndigheter, etterlever avtalen.

4.2.6 Artikkel 6 om åpenhet

Artikkel 6 fastslår at partene skal publisere eller gjøre offentlig tilgjengelig lover, forskrifter, forvaltningsvedtak med generell anvendelse, rettsavgjørelser og internasjonale avtaler som kan få betydning for avtalen. Partene forplikter seg også til omgående å besvare spørsmål og ved forespørsel utlevere informasjon vedrørende forannevnte. Partene er ikke forpliktet til å utlevere fortrolig informasjon.

4.3 Kapittel II Handel med varer

4.3.1 Artikkel 7 om vareomfang

Artikkel 7 angir hvilke produkter som dekkes av bestemmelsene om handel med varer. Avtalens bestemmelser skal gjelde handel med varer under kapittel 25–97 i det harmoniserte systemet for beskrivelse og koding av varer (HS), med unntak av noen få produkter opplistet i vedlegg I, bearbejdede landbruksvarer, herunder de ordninger som gjelder bearbejdede landbruksvarer i henhold til avtalens vedlegg II, samt fisk og andre marine produkter som forutsatt i avtalens vedlegg III. Artikkelen nr. 2 fastslår at de bilaterale landbruksavtalene mellom hver enkelt EFTA-stat og Montenegro er en del av avtalegrunnlaget som etablerer et frihandelsområde mellom EFTA-statene og Montenegro.

4.3.2 Artikkel 8 om opprinnelsesregler og administrativt samarbeid

Artikkel 8 fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser når det gjelder opprinnelsesregler og administrativt samarbeid skal reguleres av Konvensjon om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet, med unntak for landbruksvarer hvor det kun vil være mulig med bilateral kumulasjon. Hvis en part trekker seg fra konvensjonen, skal partene øyeblikke-

lig åpne forhandlinger om nye opprinnelsesregler som skal gjelde for denne avtalen. Inntil slike regler trer i kraft skal opprinnelsesreglene i konvensjonen anvendes med de nødvendige tilpasninger, og kun åpne for kumulasjon mellom partene.

4.3.3 Artikkel 9 om toll

Artikkel 9 omhandler eliminering av toll og andre avgifter med tilsvarende virkning på import og eksport. Når avtalen trer i kraft skal partene eliminere all toll for opprinnelsesvarer som er omfattet av artikkel 7. Videre skal ingen av partene kunne innføre ny toll overfor hverandre.

4.3.4 Artikkel 10 om kvantitative restriksjoner

Artikkel 10 fastslår at artikkel XI i GATT 1994 om kvantitative restriksjoner innlemmes og gjøres til en del av avtalen.

4.3.5 Artikkel 11 om intern skattlegging og regulering

Artikkel 11 pålegger partene ved intern beskatning å følge bestemmelsene i artikkel III i GATT 1994.

4.3.6 Artikkel 12 om veterinære og plantesanitære tiltak

Artikkel 12 bekrefter at partenes rettigheter og plikter når det gjelder veterinære og plantesanitære tiltak skal reguleres av WTO-avtalen om veterinære og plantesanitære tiltak (SPS-avtalen). Partene skal utveksle informasjon om kontakter for saker om veterinære og plantesanitære tiltak for å legge til rette for konsultasjoner og informasjonsutveksling.

4.3.7 Artikkel 13 om tekniske forskrifter

Artikkel 13 bekrefter at partenes rettigheter og plikter når det gjelder tekniske reguleringer skal reguleres av WTO-avtalen om tekniske handelshindringer (TBT-avtalen). Avtalepartene skal styrke sitt samarbeid på området for å legge til rette for adgang til partenes respektive markeder.

4.3.8 Artikkel 14 om handelsfasilitering

Artikkel 14 fastslår at handelsfasilitering reguleres av avtalens vedlegg IV. Partene forplikter seg til å forenkle prosedyrene for handel med varer og

relaterte tjenester og fremme samarbeid mellom partene med sikte på å fremme deres deltakelse i utviklingen og implementeringen av internasjonale konvensjoner og anbefalinger som gjelder handelsfasilitering. Videre er partene enige om å samarbeide om handelsfasilitering innenfor rammen av Den blandede komité.

4.3.9 Artikkel 15 om underkomité for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering

Artikkel 15 etablerer en underkomité for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering. Mandatet til underkomiteen er fastsatt i avtalens vedlegg V.

4.3.10 Artikkel 16 om statshandelsforetak

Artikkel 16 stadfester at partenes rettigheter og forpliktelser vedrørende statshandelsforetak skal reguleres av artikkel XVII i GATT 1994 og Avtale om fortolkning av artikkel XVII i GATT 1994, som innlemmes og gjøres til en del av avtalen.

4.3.11 Artikkel 17 om konkurranseregler vedrørende foretak

Artikkel 17 gir en oversikt over hvilke typer adferd som anses som uforenelig med avtalen, dersom de kan påvirke handelen mellom partene. Dette gjelder alle avtaler mellom foretak, alle beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og alle former for samordnet praksis mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen. Videre omfattes ett eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling. Det presiseres at disse bestemmelsene også gjelder virksomheten til offentlige foretak og foretak som er gitt særlige eller eksklusive rettigheter, i den utstrekning anvendelsen av reglene ikke hindrer dem i å utføre de særlige oppgaver de er tillagt. Dersom reglene ikke overholdes, skal Den blandede komité undersøke tilfellet. Dersom Den blandede komité ikke finner noen løsning, kan den berørte part treffe passende tiltak.

4.3.12 Artikkel 18 om subsidier og utjevningsavgifter

Artikkel 18 fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser relatert til subsidier og utjevningstiltak

skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak, med det tillegg som er beskrevet i nr. 2 i artikkel 18. Før en part iverksetter undersøkelser for å fastslå eksistensen, graden og effekten av påståtte subsidier i Montenegro eller i en EFTA-stat, skal den parten som vurderer iverksettelse av en undersøkelse, skriftlig underrette den parten som kan bli gjenstand for undersøkelse, samt sette av 45 dager for å kunne avholde konsultasjoner med sikte på å finne en omforent løsning. Om en part ber om det skal konsultasjoner finne sted i Den blandede komité innen 20 dager etter mottakelsen av underrettelsen.

4.3.13 Artikkel 19 om antidumping

Artikkel 19 fastslår at partene skal avstå fra å benytte antidumpingtiltak seg imellom.

4.3.14 Artikkel 20 om globale beskyttelsestiltak

Artikkel 20 stadfester at globale beskyttelsestiltak mellom partene skal reguleres av artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Tiltak skal ikke omfatte import av opprinnelsesprodukter fra en EFTA-stat eller Montenegro dersom slik import ikke forårsaker alvorlig skade eller trussel om dette.

4.3.15 Artikkel 21 om bilaterale beskyttelsestiltak

Artikkel 21 fastslår at en part kan iverksette bilaterale beskyttelsestiltak hvis partens industri blir eller kan bli sterkt skadelidende som et resultat av reduserte eller eliminerte tollsatser som følge av denne avtale. En part som ønsker å iverksette bilaterale beskyttelsestiltak under denne artikkelen må øyeblikkelig underrette de andre partene. I utgangspunktet kan ikke bilaterale beskyttelsestiltak opprettholdes lenger enn ett år. I unntakstilfeller kan tiltaket vare opptil tre år. Etter at tiltaket er avsluttet skal tollsatsen være på det nivået den ville ha vært uten tiltaket. Det er ikke anledning til å anvende tiltak mot et produkt som tidligere har vært gjenstand for tiltak. Midlertidige beskyttelsestiltak kan iverksettes innen 200 dager. Fem år etter avtalens ikrafttredelse skal partene i Den blandede komité vurdere om det er behov for å beholde muligheten til å iverksette bilaterale beskyttelsestiltak.

4.3.16 Artikkel 22 om unntak

Artikkel 22 omhandler generelle unntak og sikkerhetsunntak i kapitlet om handel med varer, og innlemmer og gjør artikkel XX i GATT 1994 og artikkel XXI i GATT 1994 til del av avtalen.

4.4 Kapittel III Immaterielle rettigheter

4.4.1 Artikkel 23 om vern av immaterielle rettigheter

Artikkel 23 fastslår at beskyttelse og håndheving av immaterielle rettigheter reguleres i avtalens vedlegg VI. Partene forplikter seg til å gi hverandres borgere minst like god behandling som sine egne borgere og borgere fra en hvilken som helst annen stat. Unntak fra denne plikten må være i samsvar med relevante artikler i TRIPS-avtalen, som er den delen av WTO-avtalen som omhandler handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter.

4.5 Kapittel IV Investeringer, tjenester og offentlige anskaffelser

4.5.1 Artikkel 24 om investeringer

Artikkel 24 slår fast at partene skal legge til rette for å skape stabile, rettferdige og transparente betingelser for investorer fra den andre parten. Partene er enige om ikke å oppmuntre til økte investeringer ved å lempe på standardene for helse, sikkerhet og miljø. Partene er enige om å gjennomgå spørsmål relatert til investeringer, herunder adgang til etableringer, i Den blandede komité ikke senere enn fem år etter avtalens ikrafttredelse. Nr. 5 i artikkelen om investeringsbeskyttelse omfatter ikke Norge, da Norge på forhandlingstidspunktet ikke hadde mandat til å forhandle bestemmelser om investeringsbeskyttelse med Montenegro.

4.5.2 Artikkel 25 om handel med tjenester

Artikkel 25 slår fast at partene skal ta sikte på videre liberalisering og økt gjensidig åpning av markedet for handel med tjenester, tatt i betraktning det pågående arbeidet i WTO og i overensstemmelse med GATS. Dersom en part til denne avtalen inngår en frihandelsavtale med en annen tredjepart som inneholder bestemmelser som gir bedre betingelser for handelen enn det partene til denne avtalen får, skal denne parten gis mulighet til å forhandle om tilsvarende behandling. Partene

skal, i Den blandede komité, gjennomgå utviklingen i handelen med tjenester for å videreutvikle relasjonene på dette området, i overensstemmelse med artikkel V i GATS.

4.5.3 Artikkel 26 om offentlige anskaffelser

Artikkel 26 viser at partene erklærer at de ser det som et vesentlig mål å gjennomgå en effektiv liberalisering av sine respektive markeder for offentlige anskaffelser på grunnlag av likebehandling og gjensidighet. Partene fastslår at de blant annet skal offentliggjøre relevante lover, forskrifter, administrative vedtak og internasjonale avtaler som kan få betydning for avtalen. Partene forplikter seg også til å besvare spørsmål fra de øvrige avtalepartene vedrørende forannevnte. Dersom en part til denne avtalen inngår en frihandelsavtale med en annen tredjepart som inneholder bestemmelser som gir bedre betingelser for adgangen til markedet for offentlige anskaffelser enn det partene til denne avtalen får, skal denne parten gis mulighet til å forhandle om tilsvarende behandling.

4.6 Kapittel V Betalinger og overføringer

4.6.1 Artikkel 27 om betalinger for løpende transaksjoner

Artikkel 27 skal sikre at partene tillater betalinger for transaksjoner på driftsbalansen å skje med en fritt konvertibel valuta.

4.6.2 Artikkel 28 om kapitalbevegelser

Artikkel 28 slår fast at kapital brukt til investeringer i bedrifter ikke skal underlegges valutarestriksjoner. Partene skal holde konsultasjoner med sikte på å lette kapitalbevegelser mellom EFTA-statene og Montenegro.

4.6.3 Artikkel 29 om vanskeligheter med betalingsbalansen

Artikkel 29 fastslår at dersom en part har alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen, eller det er umiddelbar fare for at slike vanskeligheter kan oppstå, tillates det at parten under noen forutsetninger og i tråd med vilkårene i GATT 1994, GATS og avtalen for Det internasjonale pengefondet, om nødvendig innfører restriksjoner på transaksjoner på driftsbalansen og kapitalbevegelse. Slike tiltak skal anvendes på en midlertidig, rett-

ferdig og ikke-diskriminerende måte. Den parten det gjelder skal umiddelbart informere de andre partene om tiltakene og så snart som mulig lage en tidsoversikt for når disse vil bli fjernet.

4.6.4 Artikkel 30 om unntak

Artikkel 30 inkorporerer punkt (a) til (c) i artikkel XIV og nr. 1 i artikkel XIV *bis* i GATS i avtalen og gjør disse gjeldende for partenes rettigheter og forpliktelser i dette kapitlet når det gjelder generelle unntak og sikkerhetsunntak.

4.7 Kapittel VI Handel og bærekraftig utvikling

4.7.1 Artikkel 31 om kontekst og formål

Artikkel 31 stadfester kapitlets kontekst og formål. Artikkelen viser til sentrale erklæringer på miljø- og arbeidstakerrettighetsområdet med generelle prinsipper, og bekrefter sammenhengen mellom økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern. Videre forplikter artikkelen partene til å fremme bilateral og internasjonal handel på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling.

4.7.2 Artikkel 32 om omfang

Artikkel 32 fastslår at kapitlet gjelder for tiltak avtalepartene opprettholder eller innfører som berører handels- og investeringsaspekter av arbeidstakerrettighets- og miljøspørsmål

4.7.3 Artikkel 33 om rett til regulering

Artikkel 33 viser til partenes rett til å fastsette sitt eget nivå for beskyttelse av miljøet og arbeidstakere i tråd med egen lovgivning, og binder partene til å søke å sikre at deres lovgivning, politikk og praksis bidrar til og oppmuntrer til et høyt beskyttelsesnivå i overensstemmelse med standarder, prinsipper og avtaler referert til i artikkel 35 og 36 og til å arbeide for å forbedre beskyttelsesnivået ytterligere.

4.7.4 Artikkel 34 om håndheving av miljø- og arbeidstakerlovgivning

Artikkel 34 forplikter partene til å håndheve sin miljø- og arbeidstakerlovgivning og til ikke å redusere nivået på sin miljø- og arbeidstakerbeskyttelse ene og alene for å oppmuntre til handel eller investeringer fra en annen part eller for å oppnå

konkurransefortrinn. Videre forplikter partene seg til å unnlate å anvende, eller gi unntak fra, relevant lovgivning for å oppnå samme effekt.

4.7.5 Artikkel 35 om internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler

Artikkel 35 viser til partenes forpliktelser som følger av deres ILO-medlemskap, herunder organiseringsfrihet, avskaffing av tvangsarbeid, eliminering av barnarbeid, eliminering av diskriminering knyttet til ansettelse og yrke, samt forpliktelsen til å implementere ratifiserte ILO-konvensjoner. Videre bekrefter partene sine forpliktelser gitt i ministererklæringer under FNs økonomiske og sosiale rådsmøte om full sysselsetting og anstendig arbeidsliv i 2006. Disse omfatter blant annet forpliktelsen til å fremme utviklingen i internasjonal handel på en måte som bidrar til full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeidsliv for alle. Artikkelen fastslår også at brudd på arbeidstakerrettigheter ikke skal fremprovoseres eller brukes for å oppnå et komparativt fortrinn. Arbeidstakerrettigheter skal ikke brukes som et proteksjonistisk handelsverktøy.

4.7.6 Artikkel 36 om multilaterale miljøavtaler og prinsipper

Artikkel 36 stadfester at partene bekrefter sin forpliktelse til effektivt å implementere og etterleve multilaterale miljøavtaler og konvensjoner som de er part i, samt sin etterlevelse av miljøprinsippene som er reflektert i erklæringene det er vist til i artikkel 31.

4.7.7 Artikkel 37 om fremme av bærekraftig handel og investeringer

Artikkel 37 fastslår at partene vil etterstrebe å legge til rette for investeringer og fremme handel med varer og tjenester som er gunstige for miljøet og som bidrar til bærekraftig utvikling. Artikkelen sier videre at partene vil legge til rette for samarbeid mellom bedrifter når det gjelder denne type varer og tjenester.

4.7.8 Artikkel 38 om samarbeid i internasjonale fora

Artikkel 38 fastslår at partene skal etterstrebe å styrke samarbeid innen handels- og investeringsrelaterte arbeidstakerrettighets- og miljøspørsmål i relevante internasjonale fora.

4.7.9 Artikkel 39 om gjennomføring og konsultasjoner

Artikkel 39 fastslår at partene skal opprette kontaktpunkter og at partene gjennom disse kontaktpunktene kan be om konsultasjoner i Den blandede komité om spørsmål knyttet til dette kapitlet. Artikkelen fastslår videre at kapitlet om tvisteløsning ikke gjøres gjeldende for dette kapitlet.

4.7.10 Artikkel 40 om gjennomgang

Artikkel 40 er en utviklingsklausul som fastslår at ved forespørsel fra en part skal partene i Den blandede komité gjennomgå fremdrift i oppnåelsen av målsettingene i kapitlet og i lys av relevant internasjonal utvikling vurdere områder hvor ytterligere tiltak kan fremme disse målene.

4.8 Kapittel VII Institusjonelle bestemmelser

4.8.1 Artikkel 41 om Den blandede komité

Artikkel 41 etablerer Den blandede komité, bestående av representanter fra partene. Den blandede komité har til oppgave å administrere og overvåke gjennomføringen av avtalen. Beslutninger og anbefalinger avgis ved enstemmighet. Komiteen fastsetter sine egne prosedyreregler og kan beslutte å opprette de underkomiteer og arbeidsgrupper den anser som nødvendige for å bistå med å gjennomføre de pålagte oppgaver. Komiteen skal normalt møtes hvert annet år, men kan møtes ekstraordinært dersom en part ber om det. Komiteen kan beslutte å endre vedleggene til avtalen, samt fastsette endringens ikrafttredelsesdato med mindre en av partene tar forbehold om oppfyllelse av konstitusjonelle krav.

4.9 Kapittel VII Tvisteløsning

4.9.1 Artikkel 42 om konsultasjoner

Artikkel 42 forplikter partene til gjennom samarbeid og konsultasjoner å gjøre sitt ytterste for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning på uenigheter om fortolkningen, gjennomføringen eller anvendelsen av avtalen. En part kan be om konsultasjoner om foreslåtte eller iverksatte tiltak eller andre forhold som anses å påvirke avtalens virkemåte. Konsultasjonsanmodningen skal være skriftlig. Konsultasjonene skal finne sted i Den blandede komité dersom en av partene ber om det, innen 20 dager etter at konsultasjons-

anmodningen er mottatt. Dersom den part som har mottatt konsultasjonsanmodningen ikke besvarer denne innen 10 dager eller dersom konsultasjoner ikke er innledet innen 20 dager etter at konsultasjonsanmodningen er mottatt, kan den klagende part be om at det etableres et voldgiftspanel.

4.9.2 Artikkel 43 om voldgift

Artikkel 43 hjemler opprettelsen av et voldgiftspanel dersom tvisten ikke er løst innen 60 dager etter at konsultasjonsanmodningen er mottatt. Den klagende part kan da, ved skriftlig underretning, henvise tvisten til et voldgiftspanel. Dersom flere parter ber om at det opprettes et voldgiftspanel i forbindelse med samme sak, skal det om mulig etableres ett enkelt voldgiftspanel. Tredjeparter gis rett til å inngi skriftlige og muntlige innlegg til voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg fra partene og delta på høringer. Det fastslås videre at voldgiftspanelet skal bestå av tre medlemmer som skal utpekes i henhold til Den faste voldgiftsdomstolens fakultative regler for voldgiftstvister mellom to stater. Voldgiftspanelet skal granske tvistes spørsmålet i lys av avtalens bestemmelser, tolket i tråd med folkerettens tolkingsregler. Voldgiftspanelet avgjør avgjørelse er endelig og bindende for partene i tvisten. Voldgiftspanelet skal treffe sin avgjørelse innen 180 dager etter at formannen for voldgiftspanelet ble utpekt, med mindre partene blir enige om å forlenge fristen med inntil 90 dager. Utgiftene til voldgiftspanelet skal deles likt mellom tvistepartene. Med mindre annet er spesifisert i avtalen eller avtalt mellom tvistepartene skal Den faste voldgiftsdomstolens fakultative regler for voldgiftstvister mellom to stater anvendes.

4.9.3 Artikkel 44 om fullbyrding av avgjørelsen

Artikkel 44 fastslår at hver av tvistepartene er forpliktet til umiddelbart å etterkomme panelets avgjørelse. Dersom det er upraktisk å etterkomme avgjørelsen umiddelbart, skal tvistepartene søke å komme til enighet om en rimelig tidsfrist for å gjøre dette. Dersom tvistepartene ikke blir enige om en rimelig tidsfrist innen 30 dager etter at avgjørelsen foreligger, kan begge tvistepartene innen 10 dager fra utløpet av denne perioden be om at voldgiftspanelet fastsetter lengden på tidsfristen. Tiltak som innføres for å gjennomføre voldgiftspanelet avgjørelse skal skriftlig underrettes den annen part. Dersom en tvistepart

ikke etterkommer avgjørelsen innen den fastsatte tidsfristen og tvistepartene ikke har blitt enige om kompensasjon, kan den annen part iverksette mottiltak. Det må gis 30 dagers varsel før mottiltak iverksettes, og mottiltak kan kun opprettholdes inntil voldgiftspanelets avgjørelse er behørig etterkommet eller tvisten har funnet en annen løsning. Mottiltakene skal ikke være mer restriktive enn tiltaket som voldgiftspanelet har funnet å bryte med avtalen. Enhver tvist som gjelder gjennomføring av voldgiftspanelets avgjørelse eller notifikasjon av mottiltak skal, etter anmodning fra en av tvistepartene, avgjøres av det opprinnelige voldgiftspanelet før mottiltak kan iverksettes. Voldgiftspanelet kan videre avgjøre hvorvidt gjennomføringstiltak innført etter iverksettelsen av mottiltak er i tråd med voldgiftspanelets avgjørelse og hvorvidt mottiltakene skal modifiseres eller avsluttes. Voldgiftspanelets avgjørelse skal normalt foreligge 45 dager etter mottak av anmodningen.

4.10 Kapittel VIII Avsluttende bestemmelser

4.10.1 Artikkel 45 om oppfyllelse av forpliktelser

Artikkel 45 fastslår at partene skal treffe ethvert generelt eller særlig tiltak som er nødvendig for å oppfylle forpliktelsene etter avtalen.

4.10.2 Artikkel 46 om vedlegg

Artikkel 46 fastslår at vedleggene til avtalen er en integrert del av avtalen.

4.10.3 Artikkel 47 om utviklingsklausul

Artikkel 47 slår fast at partene, i lys av utviklingen i andre internasjonale økonomiske forbindelser, herunder utviklingen i WTO, skal undersøke muligheten for at samarbeidet utvikles innenfor eksisterende områder, og utvides til å gjelde områder som ikke er dekket av avtalen. Den blandede komité skal jevnlig vurdere denne muligheten og komme med anbefalinger til partene, særlig med tanke på å åpne forhandlinger.

4.10.4 Artikkel 48 om endringer

Artikkel 48 fastslår at partene kan bli enige om endringer i avtalen. Med mindre partene bestemmer noe annet, skal endringene tre i kraft første dag i den tredje måneden etter at siste ratifika-

sjons-, godtakelses- eller godkjennelsesinstrument er deponert.

4.10.5 Artikkel 49 om tiltredelse

Artikkel 49 åpner for at enhver stat som blir medlem av EFTA kan tiltre frihandelsavtalen på vilkår besluttet av avtalepartene og forutsatt at Den blandede komité godtar statens tiltredelse.

4.10.6 Artikkel 50 om oppsigelse og opphør

Artikkel 50 gir partene adgang til å si opp avtalen med seks måneders varsel. Avtalen opphører å eksistere den dagen Montenegro blir medlem av EU. Avtalen skal opphøre for en EFTA-stat som trer ut av EFTA.

4.10.7 Artikkel 51 om ikrafttredelse

Artikkel 51 fastslår at avtalen skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i overensstemmelse med partenes respektive konstitusjonelle krav. Avtalen trer i kraft 1. juli 2012 for de parter som har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrumenter hos depositar senest to måneder før denne dato, så fremt Montenegro er blant disse. Dersom avtalen ikke trer i kraft 1. juli 2012, skal den tre i kraft første dag i den tredje måneden etter at Montenegro og minst én EFTA-stat har deponert sine ratifikasjonsinstrumenter mv. hos depositar. For en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjonsinstrument mv. etter avtalens ikrafttredelse, skal avtalen tre i kraft på den første dag i den tredje måneden etter at instrumentet er deponert hos depositar. Det gis adgang til midlertidig anvendelse av avtalen.

4.10.8 Artikkel 52 om depositar

Artikkel 52 fastslår at Norge skal være depositar for avtalen.

4.10.9 Vedleggene til avtalen

Avtalen inneholder 7 vedlegg som er en integrert del av frihandelsavtalen.

Vedlegg I lister de produktene fra HS-kapitlene 25-97 som er unntatt fra det generelle tollfritaket i artikkel 7.

Vedlegg II lister partenes forpliktelser når det gjelder handel med bearbejdede landbruksvarer.

Vedlegg III lister partenes forpliktelser når det gjelder handel med fisk og andre marine produkter.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Vedlegg IV omhandler partenes forpliktelser når det gjelder handelsfasilitering.

Vedlegg V omhandler mandatet for underkomiteen for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering.

Vedlegg VI inneholder bestemmelser om immaterielle rettigheter.

Vedlegg VII omhandler overgangsordninger som skal gjelde til Montenegro blir medlem av WTO og til Konvensjon om felles preferanseopp-rinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet har trådt i kraft for de relevante parter.

5 Den bilaterale landbruksavtalen

WTOs regelverk legger til grunn at man i en frihandelsavtale skal eliminere toll og andre handelsrestriksjoner for den vesentlige del av samhandelen. Det er derfor også fremforhandlet individuelle bilaterale avtaler om handel med ubearbeidede landbruksvarer mellom den enkelte EFTA-stat og Montenegro.

I de bilaterale forhandlingene om ubearbeidede landbruksvarer har det vært en forutsetning at hver avtalepart skal kunne gjennomføre sin egen nasjonale landbrukspolitikk. Avtalen mellom Norge og Montenegro inneholder en liste over tollkonsesjoner fra henholdsvis Norge og Montenegro. Det er ikke gitt vesentlige tollreduksjoner for noen sensitive norske jordbruksprodukter. Det er gitt tollkonsesjoner for tomater, agurker, grønnsaker, frukt, bær, vegetabiliske oljer og vin. Norge har fått reduserte tollsatser inn til Montenegro for sauekjøtt, spiselige biprodukter, planter, soyaolje, vann, akevitt og mat for kjæledyr.

Landbruksavtalen medfører at Norge og Montenegro skal gi hverandre tollkonsesjoner på landbruksvarer (opprinnelsesprodukter fra avtalepartene) som spesifisert i avtalens vedlegg. Dersom en av partene ønsker det, skal partene konsultere om videre liberalisering av handelen med landbruksvarer. I landbruksavtalens artikler 3 og 7 vises det til enkelte artikler i frihandelsavtalen mellom EFTA og Montenegro som skal gjelde, med de nødvendige tilpasninger, for landbruksavtalen. Partene forplikter seg blant annet til å løse eventuelle tvister og uenigheter i Den blandede komité.

Den bilaterale landbruksavtalen er ellers tilknyttet bestemmelsene i WTO-avtalen om landbruk. Den bilaterale landbruksavtalen trer i kraft samtidig som frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Montenegro trer i kraft mellom Norge og Montenegro, og skal gjelde så lenge frihandelsavtalen er i kraft mellom Norge og Montenegro.

6 Gjennomføring i norsk rett

I Prop. 1 S (2011-2012) Om skatte-, avgifts- og tollvedtak gis Finansdepartementet fullmakt til å iverksette de tollmessige sider ved frihandelsavtalen og landbruksavtalen med Montenegro for budsjettperioden 2012. Avtalene vil bli gjennom-

ført ved endring av tolltariffen. De nødvendige endringer vil også bli gjennomført i Finansdepartementets forskrift av 13. desember 2004 nr. 1702 om preferensielle opprinnelsesregler.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det ventes at det årlige provenytapet som følge av tollkonsesjonene i frihandelsavtalen er marginalt. Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Montenegro og den bilaterale avtalen om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro vil ikke medføre budsjettmessige konsekvenser av betydning.

Utover vanlig arbeid i forbindelse med toll- og opprinnelsesrelaterte oppgaver og forberedelser til og gjennomføring av møter i Den blandede komité og i underkomiteer, og da særlig Underkomiteen for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering, vil ikke avtalen og landbruksavtalen ha administrative konsekvenser.

Avtalene vil legge til rette for økt handel mellom Norge og Montenegro, og dette kan gi samfunnsøkonomiske gevinster for begge land. Gevinstene vil imidlertid ventelig være små, siden handelen må antas å ha lite volum.

Dette er første avtale som er fremforhandlet med et kapittel om handel og bærekraftig utvikling som er identisk med EFTAs modellkapittel, der både miljø og arbeidstakerrettigheter tas med. Kapitlet bidrar til en bevisstgjøring og aksept av at handel skal foregå på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling. Avtalen vurderes ikke å ha målbar betydning for naturmiljøet.

8 Konklusjon og tilråding

Frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Montenegro og avtalen om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro vil bidra til økt handel og verdiskaping.

Frihandelsavtalen og avtalen om handel med landbruksvarer er forelagt samtlige departementer som alle anbefaler at ratifikasjon finner sted. Nærings- og handelsdepartementet tilrår at frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Montenegro og avtalen om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro ratifiseres. Utenriksdepartementet slutter seg til dette.

Utenriksdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011, i samsvar med et vedlagt forslag.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Forslag

til vedtak om samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

I

Stortinget samtykker i ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011.

Vedlegg 1

Free Trade Agreement Between the EFTA States and Montenegro

PREAMBLE

Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway, and the Swiss Confederation (hereinafter referred to as the “EFTA States”), on the one part,

and Montenegro, on the other,

hereinafter individually referred to as a “Party” or collectively as the “Parties”:

RECOGNISING the common wish to strengthen the links between the EFTA States on the one part and Montenegro on the other by establishing close and lasting relations;

RECALLING their intention to participate actively in the process of Euro-Mediterranean economic integration and expressing their preparedness to cooperate in seeking ways and means to strengthen this process;

REAFFIRMING their commitment to democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms in accordance with their obligations under international law, including as set out in the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights;

DESIRING to create favourable conditions for the development and diversification of trade between them and for the promotion of commercial and economic cooperation in areas of common interest on the basis of equality, mutual benefit, non-discrimination and international law;

DETERMINED to promote and further strengthen the multilateral trading system, building on their respective rights and obligations under the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organisation (hereinafter referred to as the “WTO Agreement”) and the other agreements negotiated thereunder, thereby contributing to the harmonious development and expansion of world trade;

REAFFIRMING their commitment to pursue the objective of sustainable development and recognising the importance of coherence and mutual supportiveness of trade, environment and labour policies in this respect;

Frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro

FORTALE

Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge og Det sveitsiske edsforbund (heretter kalt «EFTA-statene») på den ene siden

og Montenegro på den andre siden,
hver for seg heretter kalt «part» eller samlet kalt «partene»,

SOM ERKJENNER at det er et felles ønske å styrke båndene mellom EFTA-statene på den ene siden og Montenegro på den andre siden ved å etablere nære og varige forbindelser,

SOM MINNER OM at de har til hensikt å delta aktivt i den økonomiske integrasjonsprosessen for Europa og statene ved Middelhavet, og som sier seg rede til å samarbeide om å finne muligheter og midler til å styrke denne prosessen,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER sin oppslutning om demokratiet, rettsstaten, menneskerettighetene og de grunnleggende friheter i samsvar med sine forpliktelser etter folkeretten, slik de er nedfelt blant annet i De forente nasjoners pakt og Verdenserklæringen om menneskerettighetene,

SOM ØNSKER å skape gunstige vilkår for å utvikle og diversifisere handelen seg imellom og for å fremme handelsmessig og økonomisk samarbeid på områder av felles interesse på grunnlag av likhet, gjensidig nytte, likebehandling og folkerett,

SOM ER FAST BESTEMT PÅ å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine respektive rettigheter og forpliktelser etter Marrakesh-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (heretter kalt «WTO-avtalen») og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og derved medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER at de forplikter seg til å søke å nå målet om en bærekraftig utvikling, og som i den forbindelse er oppmerksom på betydningen av at handels-, miljø- og arbeidslivspolitikker er samstemte og gjensidig støttende,

RECALLING their rights and obligations under multilateral environmental agreements to which they are party, and the respect for the fundamental principles and rights at work, including the principles set out in the relevant International Labour Organisation (hereinafter referred to as the «ILO») Conventions to which they are party;

AIMING to create new employment opportunities and to improve living standards, along with high levels of protection of health and safety and of the environment;

DETERMINED to implement this Agreement in line with the objective to preserve and protect the environment through sound environmental management and to promote an optimal use of the world's resources in accordance with the objective of sustainable development;

AFFIRMING their commitment to prevent and combat corruption in international trade and investment, and to promote the principles of transparency and good public governance;

ACKNOWLEDGING the importance of good corporate governance and corporate social responsibility for sustainable development, and affirming their aim to encourage enterprises to observe internationally recognised guidelines and principles in this respect, such as the OECD Guidelines for Multinational Enterprises, the OECD Principles of Corporate Governance and the UN Global Compact;

DECLARING their readiness to examine the possibility of developing and deepening their economic relations in order to extend them to fields not covered by this Agreement;

CONVINCED that this Agreement will enhance the competitiveness of their firms in global markets and create conditions encouraging economic, trade and investment relations between them;

HAVE DECIDED, in pursuit of the above, to conclude the following Free Trade Agreement (hereinafter referred to as «this Agreement»):

Chapter 1

General Provisions

Article 1

Objectives

1. The EFTA States and Montenegro shall establish a free trade area by means of this Agreement and the complementary Agreements on Agriculture, concurrently conclu-

SOM MINNER OM sine rettigheter og forpliktelser i henhold til multilaterale miljøavtaler de er part i, og om respekt for grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen, herunder prinsippene fastsatt i de relevante konvensjoner fra Den internasjonale arbeidsorganisasjon (heretter kalt «ILO») som de er part i,

SOM HAR SOM MÅL å skape nye arbeidsplasser og å heve levestandarden, parallelt med et godt vern av helse, miljø og sikkerhet,

SOM ER FAST BESTEMT PÅ å gjennomføre denne avtale i tråd med målsettingen om å bevare og verne om miljøet gjennom god miljøstyring og å fremme en best mulig utnyttelse av verdens ressurser i samsvar med målsettingen om en bærekraftig utvikling,

SOM BEKREFTER at de forplikter seg til å forebygge og bekjempe korrupsjon i internasjonal handel og internasjonale investeringer og å fremme prinsippene om åpenhet og god offentlig styring,

SOM ERKJENNER at god foretaksledelse og samfunnsansvar er viktig for en bærekraftig utvikling, og som bekrefter at de har som mål å stimulere foretak til å følge internasjonalt anerkjente retningslinjer og prinsipper i så måte, som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, OECDs prinsipper for foretaksledelse og De forente nasjoners «Global Compact»,

SOM ERKLÆRER at de er villig til å undersøke muligheten for å videreutvikle og utdype sine økonomiske forbindelser, med det siktemål å utvide dem til områder som ikke omfattes av denne avtale,

SOM ER OVERBEVIST OM at denne avtale vil styrke foretakenes konkurransevne i globale markeder og skape vilkår som stimulerer de økonomiske forbindelser og handels- og investeringsforbindelsene dem imellom,

HAR BESLUTTET, for å nå ovennevnte mål, å inngå følgende frihandelsavtale (heretter kalt «denne avtale»):

Kapittel 1

Alminnelige bestemmelser

Artikkel 1

Formål

1. EFTA-statene og Montenegro skal opprette et frihandelsområde ved denne avtale og tilleggsavtalene om landbruk, som inngås samtidig mellom hver enkelt EFTA-stat og

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

ded between each individual EFTA State and Montenegro, with a view to spurring prosperity and sustainable development in their territories.

2. The objectives of this Agreement, which is based on trade relations between market economies and on the respect of democratic principles and human rights, are:
 - (a) to achieve the liberalisation of trade in goods, in conformity with Article XXIV of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (hereinafter referred to as the "GATT 1994");
 - (b) to mutually increase investment opportunities between the Parties, and to gradually develop an environment conducive to enhanced trade in services;
 - (c) to provide fair conditions of competition for trade between the Parties and to ensure adequate and effective protection of intellectual property rights;
 - (d) to gradually achieve further liberalisation on a mutual basis of the government procurement markets of the Parties;
 - (e) to develop international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties' trade relationship; and
 - (f) to contribute in this way to the harmonious development and expansion of world trade.

Montenegro, med sikte på å fremme velstand og en bærekraftig utvikling på sine territorier.

2. Formålet med denne avtale, som er basert på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier og på respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, er
 - a) å oppnå liberalisering av handelen med varer i samsvar med artikkel XXIV i generalavtalen om tolltariffer og handel fra 1994 (heretter kalt «GATT 1994»),
 - b) å styrke investeringsmulighetene på gjensidig grunnlag mellom partene, og gradvis skape et miljø som bidrar til økt handel med tjenester,
 - c) å sørge for rettferdige konkurransevilkår i handelen mellom partene og å sikre et tilstrekkelig og effektivt vern av immaterielle rettigheter,
 - d) gradvis å oppnå en ytterligere liberalisering på gjensidig grunnlag av partenes markeder for offentlige anskaffelser,
 - e) å sikre at internasjonal handel utvikles på en slik måte at det bidrar til målsettingen om en bærekraftig utvikling, og at denne målsettingen innlemmes og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser, og
 - f) på denne måten å bidra til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

Article 2

Trade Relations Governed by this Agreement

1. This Agreement shall apply to trade relations between, on the one side, the individual EFTA States and, on the other side, Montenegro, but not to the trade relations between individual EFTA States, unless otherwise provided for in this Agreement.
2. As a result of the customs union established by the Customs Treaty of 29 March 1923 between Switzerland and Liechtenstein, Switzerland shall represent Liechtenstein in matters covered thereby.

Article 3

Relation to Other International Agreements

1. The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement, the other agreements negotiated thereunder to which

Artikkel 2

Handelsforbindelser regulert av denne avtale

1. Denne avtale får anvendelse på handelsforbindelsene mellom den enkelte EFTA-stat på den ene siden og Montenegro på den andre siden, men ikke på handelsforbindelsene mellom de enkelte EFTA-statene, med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale.
2. Som et resultat av tollunionen som ble opprettet ved tolltraktaten av 29. mars 1923 mellom Sveits og Liechtenstein, skal Sveits representere Liechtenstein i spørsmål som omfattes av traktaten.

Artikkel 3

Forholdet til andre internasjonale avtaler

1. Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen, de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av

they are party, and any other international agreement to which they are party.

2. The provisions of this Agreement shall be without prejudice to the interpretation or application of rights and obligations under any other international agreement relating to investment to which one or several EFTA States and Montenegro are parties.
3. If a Party considers that the maintenance or establishment of a customs union, a free trade area, an arrangement for frontier trade or another preferential agreement by another Party has the effect of altering the trade regime provided for by this Agreement, it may request consultations with that Party. That Party shall afford adequate opportunity for consultations with the requesting Party.

Article 4

Territorial Application

1. This Agreement shall, except as otherwise specified in Article 8, apply:
 - (a) to the land territory, internal waters, and the territorial sea of a Party, and the airspace above the territory of a Party, in accordance with international law; and
 - (b) beyond the territorial sea, with respect to measures taken by a Party in the exercise of its sovereign rights or jurisdiction in accordance with international law.
2. This Agreement shall not apply to the Norwegian territory of Svalbard, with the exception of trade in goods.

Article 5

Central, Regional and Local Government

Each Party shall ensure within its territory the observance of all obligations and commitments under this Agreement by its respective central, regional and local governments and authorities, and by non-governmental bodies in the exercise of governmental powers delegated to them by central, regional and local governments or authorities.

Article 6

Transparency

1. Each Party shall publish or otherwise make publicly available its laws, regulations, judicial decisions, administrative rulings of gene-

den, og som de er part i, samt enhver annen internasjonal avtale de er part i.

2. Bestemmelsene i denne avtale skal ikke ha noen virkning for fortolkningen eller anvendelsen av rettigheter og forpliktelser etter andre internasjonale investeringsavtaler som en eller flere EFTA-stater og Montenegro er part i.
3. Dersom en part anser at en annen parts opprettholdelse eller opprettelse av tollunioner, frihandelsområder, ordninger for grensehandel eller andre preferanseavtaler endrer handelsregimet som er fastsatt ved denne avtale, kan den be om konsultasjoner med den annen part. Denne parten skal gi tilstrekkelig mulighet for konsultasjoner med den anmodende part.

Artikkel 4

Territoriell anvendelse

1. Med mindre noe annet er fastsatt i artikkel 8, får denne avtale anvendelse
 - a) på en parts landterritorium, indre farvann og sjøterritorium samt luftrommet over partens territorium, i samsvar med folkeretten, og
 - b) utenfor sjøterritoriet, med hensyn til tiltak en part treffer for å utøve sine suverene rettigheter eller sin myndighet i henhold til folkeretten.
2. Denne avtale får ikke anvendelse på det norske territoriet på Svalbard, med unntak av handel med varer.

Artikkel 5

Sentrale, regionale og lokale myndigheter

Hver part skal innenfor sitt territorium påse at alle forpliktelser etter denne avtale overholdes av dens respektive sentrale, regionale og lokale administrative enheter og myndigheter og av ikke-statlige organer når disse utøver offentlig myndighet delegert til dem av sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter.

Artikkel 6

Åpenhet

1. Hver part skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, de av sine lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvalt-

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

ral application and the international agreements to which it is party that may affect the operation of this Agreement.

2. A Party shall promptly respond to specific questions and provide, upon request, information to another Party on matters referred to in paragraph 1. The Parties are not required to disclose confidential information.

Chapter 2

Trade in Goods

Article 7

Scope

1. This Chapter applies to the following products:
 - (a) products classified under Chapters 25 to 97 of the Harmonized Commodity Description and Coding System (HS), subject to Annex I;
 - (b) processed agricultural products specified in Annex II, with due regard to the arrangements provided for in that Annex; and
 - (c) fish and other marine products as provided for in Annex III.
2. Each EFTA State and Montenegro have concluded agreements concerning trade in agricultural products on a bilateral basis. These agreements form part of the instruments establishing a free trade area between the EFTA States and Montenegro.

Article 8

Rules of Origin and Administrative Cooperation

1. The rights and obligations of the Parties in respect of rules of origin and administrative cooperation between the customs authorities of the Parties shall be governed by the Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean Preferential Rules of Origin (hereinafter referred to as the "Convention"), except as provided for under paragraph 2 and without prejudice to Article 15.
2. For processed agricultural products referred to in Annex II, Article 3 of Appendix I to the Convention shall apply, mutatis mutandis, allowing only for bilateral cumulation between the Parties.
3. If a Party withdraws from the Convention, the Parties shall immediately enter into

ningsvedtak som er gitt generell anvendelse, samt alle internasjonale avtaler de er part i, dersom de kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.

2. En part skal omgående besvare konkrete spørsmål og på anmodning gi en annen part opplysninger om saker nevnt i nr. 1. Partene skal ikke ha plikt til å utlevere fortrolige opplysninger.

Kapittel 2

Handel med varer

Artikkel 7

Virkeområde

1. Dette kapittel får anvendelse på følgende varer:
 - a) varer som hører under kapittel 25 til 97 i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (HS), med forbehold for vedlegg I,
 - b) bearbeidede landbruksvarer oppført i vedlegg II, idet det tas tilbørlig hensyn til ordningene fastsatt i nevnte vedlegg, og
 - c) fisk og andre marine produkter som fastsatt i vedlegg III.
2. Den enkelte EFTA-stat og Montenegro har inngått bilaterale avtaler om handel med landbruksvarer. Disse avtalene utgjør en del av dokumentene som oppretter et frihandelsområde mellom EFTA-statene og Montenegro.

Artikkel 8

Opprinnelsesregler og forvaltningssamarbeid

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til opprinnelsesregler og forvaltningssamarbeid mellom partenes tollmyndigheter skal reguleres av den regionale konvensjonen om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet (heretter kalt «konvensjonen»), med unntak av hva som er fastsatt i nr. 2 og med forbehold for bestemmelsene i artikkel 15.
2. For bearbeidede landbruksvarer oppført i vedlegg II får artikkel 3 i tillegg I til konvensjonen tilsvarende anvendelse og gir dermed kun adgang til bilateral kumulasjon mellom partene.
3. Dersom en part trer ut av konvensjonen, skal partene umiddelbart innlede forhandlinger

negotiations on new rules of origin applicable to this Agreement. Until such rules enter into force, the rules of origin contained in the Convention shall apply to this Agreement, *mutatis mutandis*, allowing only for cumulation between the Parties.

om nye opprinnelsesregler som skal gjelde for denne avtale. Inntil slike regler trer i kraft, får opprinnelsesreglene i konvensjonen tilsvarende anvendelse på denne avtale og gir dermed kun adgang til kumulasjon mellom partene.

Article 9

Customs Duties

1. Upon entry into force of this Agreement, the Parties shall abolish all customs duties and charges having equivalent effect to customs duties on imports and exports of products originating in an EFTA State or in Montenegro covered by subparagraph 1 (a) of Article 7. No new customs duties shall be introduced.
2. Customs duties and charges having equivalent effect to customs duties include any duty or charge of any kind imposed in connection with the importation or exportation of a product, including any form of surtax or surcharge, but does not include any charge imposed in conformity with Articles III and VIII of the GATT 1994.

Artikkel 9

Toll

1. Når denne avtale trer i kraft, skal partene avvikle all toll, og alle avgifter med tilsvarende virkning, på import og eksport av varer med opprinnelse i en EFTA-stat eller i Montenegro som kommer inn under artikkel 7 nr. 1 bokstav a). Det skal ikke innføres ny toll.
2. Med toll og avgifter med tilsvarende virkning menes toll eller avgift uansett art som ilegges i forbindelse med import eller eksport av en vare, herunder enhver form for tilleggsavgift eller ekstra avgift, men ikke avgifter ilagt i samsvar med artikkel III og VIII i GATT 1994.

Article 10

Quantitative Restrictions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning quantitative restrictions, Article XI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Artikkel 10

Kvantitative restriksjoner

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til kvantitative restriksjoner skal reguleres av artikkel XI i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Article 11

Internal Taxation and Regulations

1. The Parties commit themselves to apply any internal taxes and other charges and regulations in accordance with Article III of the GATT 1994 and other relevant WTO Agreements.
2. Exporters may not benefit from repayment of internal taxes in excess of the amount of indirect taxation imposed on products exported to the territory of a Party.

Artikkel 11

Intern beskatning og regulering

1. Partene forplikter seg til å anvende intern beskatning og andre avgifter og reguleringer i samsvar med artikkel III i GATT 1994 og andre relevante WTO-avtaler.
2. En eksportør kan ikke få refundert intern skatt ut over indirekte skatt lagt på varer som eksporteres til en parts territorium.

Article 12

Sanitary and Phytosanitary Measures

1. The rights and obligations of the Parties in respect of sanitary and phytosanitary measures shall be governed by the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures.
2. The Parties shall exchange names and addresses of contact points with sanitary and phytosanitary expertise in order to facilitate communication and the exchange of information.

Article 13

Technical Regulations

1. The rights and obligations of the Parties in respect of technical regulations, standards and conformity assessment shall be governed by the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade.
2. The Parties shall strengthen their cooperation in the field of technical regulations, standards and conformity assessment, with a view to increasing the mutual understanding of their respective systems and facilitating access to their respective markets.

Article 14

Trade Facilitation

With the aim to facilitate trade between the EFTA States and Montenegro in accordance with the provisions set out in Annex IV, the Parties shall:

- (a) simplify, to the greatest extent possible, procedures for trade in goods and related services;
- (b) promote cooperation among them in order to enhance their participation in the development and implementation of international conventions and recommendations on trade facilitation; and
- (c) cooperate on trade facilitation within the framework of the Joint Committee.

Article 15

Sub-Committee on Rules of Origin, Customs Procedures and Trade Facilitation

1. With reference to Articles 8 and 14, a Sub-Committee of the Joint Committee on Rules of Origin, Customs Procedures and Trade

Artikkel 12

Veterinære og plantesanitære tiltak

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til veterinære og plantesanitære tiltak skal reguleres av bestemmelsene i WTO-avtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak.
2. Partene skal utveksle navn og adresser til kontaktpunkter med ekspertkunnskap om veterinære og plantesanitære forhold med sikte på å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.

Artikkel 13

Tekniske forskrifter

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurdering skal reguleres av bestemmelsene i WTO-avtalen om tekniske handelshindringer.
2. Partene skal styrke samarbeidet om tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurdering med sikte på å øke den gjensidige forståelsen av hverandres systemer og lette adgangen til hverandres markeder.

Artikkel 14

Handelsfasilitering

For å lette samhandelen mellom EFTA-statene og Montenegro i samsvar med bestemmelsene i vedlegg IV skal partene

- a) i størst mulig grad forenkle prosedyrene for handel med varer og tilknyttede tjenester,
- b) fremme samarbeid seg imellom med sikte på å styrke sin deltakelse i utviklingen og gjennomføringen av internasjonale konvensjoner og anbefalinger om handelsfasilitering, og
- c) samarbeide om handelsfasilitering innenfor rammen av Den blandede komité.

Artikkel 15

Underkomité for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering

1. Med henvisning til artikkel 8 og 14 nedsettes det herved en underkomité for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Facilitation (hereinafter referred to as the "Sub-Committee") is hereby established.

2. The mandate of the Sub-Committee is set out in Annex V.

(heretter kalt «underkomiteen») under Den blandede komité.

2. Underkomiteens mandat er oppført i vedlegg V.

Article 16

State Trading Enterprises

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning state trading enterprises, Article XVII of the GATT 1994 and the Understanding on the Interpretation of Article XVII of the GATT 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

Article 17

Rules of Competition Concerning Undertakings

1. The following are incompatible with the proper functioning of this Agreement in so far as they may affect trade between an EFTA State and Montenegro:
 - (a) all agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices between undertakings which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition; and
 - (b) abuse by one or more undertakings of a dominant position in the territory of a Party as a whole or in a substantial part thereof.
2. The provisions of paragraph 1 shall apply to the activities of public undertakings and undertakings for which a Party grants special or exclusive rights, in so far as the application of these provisions does not obstruct the performance, in law or in fact, of the particular public tasks assigned to them.
3. The provisions of paragraphs 1 and 2 shall not be construed to create any direct obligations for undertakings.
4. If a Party considers that a given practice is incompatible with the provisions of paragraphs 1 and 2, it may request consultations in the Joint Committee. The Parties concerned shall give to the Joint Committee all the assistance required in order to examine the case and, where appropriate, eliminate the practice objected to. If the Party concerned fails to put an end to the practice objected to within the period set by the Joint Committee, or if the Joint Committee fails to reach an

Artikkel 16

Statlige handelsforetak

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til statlige handelsforetak skal reguleres av artikkel XVII i GATT 1994 og av avtalen om fortolkning av artikkel XVII i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Artikkel 17

Konkurranseregler for foretak

1. Følgende atferd er uforenlig med denne avtales virkemåte i den utstrekning den kan ha betydning for samhandelen mellom en EFTA-stat og Montenegro:
 - a) enhver avtale mellom foretak, enhver beslutning truffet av sammenslutninger av foretak og enhver form for samordnet opptrreden mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen, og
 - b) ett eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling på en parts territorium eller på en vesentlig del av det.
2. Bestemmelsene i nr. 1 får anvendelse på virksomheten til offentlige foretak og foretak som en part har gitt sær- eller eneretter, i den utstrekning anvendelsen av disse bestemmelsene verken faktisk eller juridisk hindrer foretak som nevnt i å utføre de særlige offentlige oppgavene som er tillagt dem.
3. Bestemmelsene i nr. 1 og 2 skal ikke tolkes slik at de skaper noen direkte forpliktelser for foretak.
4. Dersom en part anser at en bestemt atferd er uforenlig med bestemmelsene i nr. 1 og 2, kan den be om konsultasjoner i Den blandede komité. De berørte parter skal gi komiteen all nødvendig bistand slik at saken kan undersøkes og den atferd det er reist innvendinger mot, eventuelt kan avskaffes. Dersom den berørte part unnlater å bringe denne atferd til opphør innen den frist som er fastsatt av Den blandede komité, eller dersom det ikke lykkes komiteen å komme til enig-

agreement after consultations, or after 30 days following referral for such consultations, the Party requesting consultations may adopt appropriate measures to deal with the difficulties resulting from the practice in question.

Article 18

Subsidies and Countervailing Measures

1. The rights and obligations of the Parties relating to subsidies and countervailing measures shall be governed by Articles VI and XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, except as provided for in paragraph 2.
2. Before an EFTA State or Montenegro, as the case may be, initiates an investigation to determine the existence, degree and effect of any alleged subsidy in an EFTA State or in Montenegro, as provided for in Article 11 of the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, the Party considering initiating an investigation shall notify in writing the Party whose goods are subject to investigation and allow for a 45-day period with a view to finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if any Party so requests within 20 days from the date of receipt of the notification.

Article 19

Anti-dumping

A Party shall not apply anti-dumping measures as provided for under Article VI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Implementation of Article VI of the GATT 1994 in relation to products originating in another Party.

Article 20

Global Safeguard Measures

The rights and obligations of the Parties in respect of global safeguards shall be governed by Article XIX of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards. In taking global safeguard measures, a Party shall exclude imports of an originating product from one or several Parties if such imports do not in and of themselves cause or threaten to cause serious injury. The Party taking the measure shall demonstrate that such exclusion is in accordance with WTO rules and practice.

het etter konsultasjoner eller senest 30 dager etter at det er bedt om konsultasjoner, kan den part som har bedt om konsultasjoner, iverksette egnede tiltak for å håndtere problemene som er oppstått som følge av den aktuelle atferden.

Artikkel 18

Subsidier og utjevningsavgifter

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter, med unntak av hva som er fastsatt i nr. 2.
2. Før en EFTA-stat eller Montenegro, alt etter hvilken stat det gjelder, iverksetter en undersøkelse for å fastslå eksistensen, omfanget og effekten av en angivelig subsidie i en EFTA-stat eller i Montenegro, slik artikkel 11 i WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter fastsetter, skal den part som vurderer å iverksette undersøkelsen, skriftlig underrette den part hvis varer er gjenstand for undersøkelse, og gi en frist på 45 dager til å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal, dersom en av partene ber om det, finne sted i Den blandede komité innen 20 dager etter at underretningen er mottatt.

Artikkel 19

Antidumping

En part skal ikke anvende antidumpingtiltak, som fastsatt i artikkel VI i GATT 1994 og i WTO-avtalen om gjennomføring av artikkel VI i GATT 1994, i forbindelse med varer med opprinnelse i en annen part.

Artikkel 20

Globale beskyttelsestiltak

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til globale beskyttelsestiltak skal reguleres av artikkel XIX i GATT 1994 og av WTO-avtalen om beskyttelsestiltak. Når en part treffer globale beskyttelsestiltak, skal den unnta import av varer med opprinnelse i en eller flere parter dersom slik import i seg selv ikke volder eller truer med å volde alvorlig skade. Den part som treffer tiltaket, skal godtgjøre at unntaket er i samsvar med regler og praksis i WTO.

*Article 21***Bilateral Safeguard Measures**

1. Where, as a result of the reduction or elimination of a customs duty under this Agreement, any product originating in a Party is being imported into the territory of another Party in such increased quantities, in absolute terms or relative to domestic production, and under such conditions as to constitute a substantial cause of serious injury or threat thereof to the domestic industry of like or directly competitive products in the territory of the importing Party, the importing Party may take bilateral safeguard measures to the minimum extent necessary to remedy or prevent the injury, subject to the provisions of paragraphs 2 to 10.
2. Bilateral safeguard measures shall only be taken upon clear evidence that increased imports have caused or are threatening to cause serious injury pursuant to an investigation in accordance with the procedures laid down in the WTO Agreement on Safeguards.
3. The Party intending to take a bilateral safeguard measure under this Article shall immediately, and in any case before taking a measure, make notification to the other Parties. The notification shall contain all pertinent information, including evidence of serious injury or threat thereof caused by increased imports, a precise description of the product concerned and the proposed measure, as well as the proposed date of introduction, expected duration and timetable for the progressive removal of the measure.
4. If the conditions set out in paragraph 1 are met, the importing Party may increase the rate of customs duty for the product to a level not exceeding the lesser of:
 - (a) the MFN rate of duty applied at the time the action is taken; or
 - (b) the MFN rate of duty applied on the day immediately preceding the date of the entry into force of this Agreement.
5. Bilateral safeguard measures shall be taken for a period not exceeding one year. In very exceptional circumstances, after review by the Joint Committee, measures may be taken up to a total maximum period of three years. No bilateral safeguard measure shall be applied to the import of a product which has previously been subject to such a measure.

*Artikkel 21***Bilaterale beskyttelsestiltak**

1. Dersom en vare med opprinnelse i en part, som et resultat av at toll reduseres eller avvikles i henhold til denne avtale, importeres til en annen parts territorium i et slikt økt omfang, i absolutte tall eller i forhold til den innenlandske produksjonen, og under slike forhold at det i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandsk industri som produserer tilsvarende eller direkte konkurrerende varer på importpartens territorium, kan importparten iverksette bilaterale beskyttelsestiltak i den utstrekning det er absolutt nødvendig for å rette opp eller hindre skaden, med forbehold for bestemmelsene i nr. 2–10.
2. Bilaterale beskyttelsestiltak skal iverksettes bare dersom det foreligger klare bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade ifølge en undersøkelse gjennomført i samsvar med prosedyrene fastsatt i WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.
3. En part som har til hensikt å iverksette et bilateralt beskyttelsestiltak etter denne artikkel, skal umiddelbart, og i alle tilfeller før tiltaket iverksettes, underrette de øvrige parter. Underretningen skal inneholde alle relevante opplysninger, herunder bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade, en nøyaktig beskrivelse av den aktuelle varen og det foreslåtte tiltaket samt foreslått dato for iverksettelse, forventet varighet og tidsplan for en gradvis avvikling av tiltaket.
4. Dersom vilkårene i nr. 1 er oppfylt, kan importparten bringe tollsatsen for varen opp til et nivå som ikke skal overstige det laveste av
 - a) gjeldende MFN-sats på det tidspunkt tiltaket iverksettes, eller
 - b) gjeldende MFN-sats dagen umiddelbart før denne avtale trer i kraft.
5. Bilaterale beskyttelsestiltak skal ikke ha mer enn ett års varighet. Under helt spesielle omstendigheter kan det, etter at Den blandede komité har undersøkt saken, iverksettes tiltak for en samlet periode på høyst tre år. Et bilateralt beskyttelsestiltak skal ikke anvendes på nytt ved import av en vare som tidligere har vært gjenstand for et slikt tiltak.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

6. The Joint Committee shall, within 30 days from the date of notification referred to in paragraph 3, examine the information provided in order to facilitate a mutually acceptable resolution of the matter. In the absence of such resolution, the importing Party may adopt a measure pursuant to paragraph 4 to remedy the problem. The bilateral safeguard measure shall be immediately notified to the other Parties and shall be the subject of periodic consultations in the Joint Committee, particularly with a view to establishing a timetable for their abolition as soon as circumstances permit. In the selection of the bilateral safeguard measure, priority must be given to the measure which least disturbs the functioning of this Agreement.
7. Upon termination of the bilateral safeguard measure, the rate of customs duty shall be the rate which would have been in effect but for the measure.
8. In critical circumstances, where delay would cause damage which would be difficult to repair, a Party may take a provisional bilateral safeguard measure pursuant to a preliminary determination that there is clear evidence that increased imports constitute a substantial cause of serious injury, or threat thereof, to its domestic industry. The Party intending to take such a measure shall immediately notify in writing the other Parties. Within 30 days of the date of the notification, the procedures set out in paragraphs 2 to 6 shall be initiated.
9. Any provisional bilateral safeguard measures shall be terminated within 200 days at the latest. The period of application of any such provisional bilateral safeguard measure shall be counted as part of the duration of the bilateral safeguard measure set out in paragraph 5 and any extension thereof. Any tariff increases shall be promptly refunded if the investigation described in paragraph 2 does not result in a finding that the conditions of paragraph 1 are met.
10. Five years after the date of entry into force of this Agreement, the Parties shall review in the Joint Committee whether there is need to maintain the possibility to take bilateral safeguard measures between them. If the Parties decide, after the first review, to maintain such possibility, they shall thereafter conduct biennial reviews of this matter in the Joint Committee.
6. Den blandede komité skal innen 30 dager fra datoen for underretningen nevnt i nr. 3 undersøke de opplysninger som er gitt, med sikte på å legge til rette for en løsning av saken som begge parter kan godta. Dersom det ikke lykkes å finne en slik løsning, kan importparten treffe tiltak i samsvar med nr. 4 for å løse problemet. De øvrige parter skal umiddelbart underrettes om det bilaterale beskyttelsestiltaket, som skal være gjenstand for jevnlig konsultasjoner i Den blandede komité med særlig sikte på å fastsette en tidsplan for å få avviklet tiltaket så snart forholdene tillater det. Ved valg av bilateralt beskyttelsestiltak skal det gis prioritet til tiltak som griper minst mulig forstyrrende inn i gjennomføringen av denne avtale.
7. Når det bilaterale beskyttelsestiltaket er opphevet, skal tollsatsen være den samme som den ville ha vært om tiltaket ikke var blitt iverksatt.
8. I kritiske situasjoner der forsinkelse vil medføre skade som det vil være vanskelig å rette opp, kan en part iverksette et midlertidig bilateralt beskyttelsestiltak i henhold til en midlertidig påvisning av at det foreligger klare bevis for at økt import i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for partens innenlandske industri. En part som har til hensikt å iverksette et slikt tiltak, skal umiddelbart skriftlig underrette de øvrige parter. Prosedyrer som angitt i nr. 2–6 skal være iverksatt innen 30 dager fra underretningens dato.
9. Et midlertidig bilateralt beskyttelsestiltak skal bringes til opphør senest innen 200 dager. Den tid et midlertidig bilateralt beskyttelsestiltak anvendes, skal regnes som en del av det bilaterale beskyttelsestiltakets varighet i henhold til nr. 5 og enhver forlengelse av denne. Enhver økning av tollsatsene skal omgående refunderes dersom undersøkelsen omtalt i nr. 2 ikke konkluderer med at vilkårene i nr. 1 er oppfylt.
10. Fem år etter at denne avtale er trådt i kraft, skal partene undersøke i Den blandede komité om det er behov for å opprettholde adgangen til å treffe bilaterale beskyttelsestiltak dem imellom. Dersom partene etter den første gjennomgangen beslutter at denne adgangen skal opprettholdes, skal de deretter undersøke saken på nytt hvert annet år i Den blandede komité.

*Article 22***Exceptions**

With respect to the rights and obligations of the Parties under this Chapter concerning general and security exceptions, Articles XX and XXI of the GATT 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

*Chapter 3***Protection of Intellectual Property***Article 23***Protection of Intellectual Property**

1. The Parties shall grant and ensure adequate, effective and non-discriminatory protection of intellectual property rights, and provide for measures for the enforcement of such rights against infringement thereof, counterfeiting and piracy, in accordance with the provisions of this Article, Annex VI and the international agreements referred to therein.
2. The Parties shall accord to each other's nationals treatment no less favourable than that they accord to their own nationals. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of Articles 3 and 5 of the WTO Agreement of 15 April 1994 on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (hereinafter referred to as the "TRIPS Agreement").
3. The Parties shall grant to each other's nationals treatment no less favourable than that accorded to nationals of any other State. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of the TRIPS Agreement, in particular Articles 4 and 5 thereof.
4. The Parties agree, upon request of any Party, to review this Article and Annex VI with a view to further improving the levels of protection and to avoiding or remedying trade distortions caused by the current levels of protection of intellectual property rights.

*Artikkel 22***Unntak**

Partenes rettigheter og forpliktelser etter dette kapittel med hensyn til generelle unntak og sikkerhetsunntak skal reguleres av artikkel XX og XXI i GATT 1994, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

*Kapittel 3***Vern av immaterielle rettigheter***Artikkel 23***Vern av immaterielle rettigheter**

1. Partene skal gi og sikre et tilstrekkelig, effektivt og likebehandlende vern av immaterielle rettigheter, og fastsette tiltak for å sikre disse rettighetene mot inngrep, etterligning og piratkopiering, i samsvar med bestemmelsene i denne artikkel, vedlegg VI og de internasjonale avtaler det vises til der.
2. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir sine egne borgere. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i artikkel 3 og 5 i WTO-avtalen av 15. april 1994 om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter (heretter kalt «TRIPS-avtalen»).
3. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir borgere av en hvilken som helst annen stat. Unntak fra denne forpliktelsen skal være i samsvar med de materielle bestemmelsene i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 4 og 5.
4. Partene er enige om at de, etter anmodning fra en part, vil gjennomgå bestemmelsene i denne artikkel og i vedlegg VI med sikte på å bedre vernenivået ytterligere og å unngå eller rette opp handelsvridninger som skyldes gjeldende vernenivå for immaterielle rettigheter.

Chapter 4

Investment, Services and Government Procurement

Article 24

Investment

1. The Parties shall endeavour to provide stable, equitable and transparent investment conditions for investors of the other Parties that are making or seeking to make investments in their territories.
2. The Parties shall admit investments by investors of the other Parties in accordance with their laws and regulations. They recognise that it is inappropriate to encourage investment by relaxing health, safety or environmental standards.
3. The Parties recognise the importance of promoting investment and technology flows as a means for achieving economic growth and development. Cooperation in this respect may include:
 - (a) appropriate means of identifying investment opportunities and information channels on investment regulations;
 - (b) exchange of information on measures to promote investment abroad; and
 - (c) the furthering of a legal environment conducive to increased investment flows.
4. The Parties affirm their commitment to reviewing issues related to investment in the Joint Committee no later than five years after the entry into force of this Agreement, including the right of establishment of investors of a Party in the territory of another Party.
5. Iceland, Liechtenstein and Switzerland, on the one part, and Montenegro, on the other, shall refrain from arbitrary or discriminatory measures regarding investments by investors of another Party mentioned in this paragraph and shall observe obligations they have entered into with regard to specific investments by an investor of another Party mentioned in this paragraph.

Article 25

Trade in Services

1. The Parties shall aim at gradually liberalising and opening their markets for trade in services in accordance with the provisions of

Kapittel 4

Investeringer, tjenester og offentlige anskaffelser

Artikkel 24

Investeringer

1. Partene skal bestrebe seg på å gi stabile, rettferdige og oversiktlige investeringsvilkår for investorer fra de øvrige parter som foretar eller søker å foreta investeringer på deres territorium.
2. Partene skal tillate investeringer foretatt av investorer fra de øvrige parter i samsvar med sine lover og forskrifter. De erkjenner at det er uakseptabelt å stimulere til investeringer ved å lempe på helse-, miljø- eller sikkerhetsstandarder.
3. Partene erkjenner at det er viktig å fremme investering og teknologioverføring som et middel til å oppnå økonomisk vekst og utvikling. Samarbeid kan i denne forbindelse omfatte
 - a) hensiktsmessige måter for å finne fram til investeringsmuligheter og informasjonskanaler om investeringsregulering,
 - b) utveksling av informasjon om tiltak for å fremme investeringer i utlandet, og
 - c) fremming av en rettslig ramme som gir økte investeringsstrømmer.
4. Partene bekrefter at de forplikter seg til å vurdere spørsmål om investeringer på nytt i Den blandede komité senest innen fem år etter at denne avtale er trådt i kraft, herunder den rett som tilkommer investorer fra en part til å etablere seg på en annen parts territorium.
5. Island, Liechtenstein og Sveits på den ene siden og Montenegro på den andre siden skal avstå fra vilkårlige eller diskriminerende tiltak i forbindelse med investeringer som foretas av investorer fra en annen part som nevnt i dette nummer, og skal oppfylle de forpliktelser de har inngått med hensyn til konkrete investeringer foretatt av en investor fra en annen part som nevnt i dette nummer.

Artikkel 25

Handel med tjenester

1. Partene skal ta sikte på gradvis å liberalisere og åpne sine markeder for handel med tjenester i samsvar med bestemmelsene i gene-

the General Agreement on Trade in Services (hereinafter referred to as the "GATS"), taking into account ongoing work under the auspices of the WTO.

2. If a Party grants to a non-Party, after the entry into force of this Agreement, additional benefits with regard to the access to its services markets, it shall agree to enter into negotiations with a view to extending these benefits to another Party on a reciprocal basis.
3. The Parties undertake to keep under review paragraphs 1 and 2 with a view to establishing an agreement liberalising trade in services between them in accordance with Article V of the GATS.

ralavtalen om handel med tjenester (heretter kalt «GATS»), og skal da ta hensyn til det pågående arbeidet i regi av WTO.

2. Dersom en part, etter at denne avtale er trådt i kraft, gir en ikke-part ekstra fordeler med hensyn til adgang til sine tjenestemarkeder, skal den samtykke i å innlede forhandlinger med sikte på å utvide disse fordelene til å omfatte en annen part på gjensidig grunnlag.
3. Partene forplikter seg til å vurdere nr. 1 og 2 fortløpende med sikte på å opprette en avtale som liberaliserer handelen med tjenester dem imellom i samsvar med artikkel V i GATS.

Article 26

Government Procurement

1. The Parties shall enhance their mutual understanding of their government procurement laws and regulations with a view to progressively liberalising their respective procurement markets on the basis of non-discrimination and reciprocity.
2. Each Party shall publish its laws, or otherwise make publicly available its laws, regulations and administrative rulings of general application as well as the international agreements to which it is party that may affect its procurement markets. Each Party shall promptly respond to specific questions and provide, upon request, information to another Party on such matters.
3. If a Party grants to a non-Party, after the entry into force of this Agreement, additional benefits with regard to the access to its procurement markets, it shall agree to enter into negotiations with a view to extending these benefits to another Party on a reciprocal basis.

Artikkel 26

Offentlige anskaffelser

1. Partene skal øke sin gjensidige forståelse av lover og forskrifter om offentlige anskaffelser med sikte på en gradvis liberalisering av sine respektive anskaffelsesmarkeder på grunnlag av likebehandling og gjensidighet.
2. Hver part skal kunngjøre sine lover, eller på annen måte gjøre offentlig tilgjengelig de av sine lover, forskrifter og forvaltningsvedtak som er gitt generell anvendelse, samt alle internasjonale avtaler de er part i, dersom de kan ha betydning for deres anskaffelsesmarkeder. Hver part skal omgående besvare konkrete spørsmål og på anmodning gi en annen part opplysninger om slike saker.
3. Dersom en part, etter at denne avtale er trådt i kraft, gir en ikke-part ekstra fordeler med hensyn til adgang til sine anskaffelsesmarkeder, skal den samtykke i å innlede forhandlinger med sikte på å utvide disse fordelene til å omfatte en annen part på gjensidig grunnlag.

Chapter 5

Payments and Capital Movements

Article 27

Payments for Current Transactions

Subject to the provisions of Article 29, the Parties undertake to allow all payments for current transactions to be made in a freely convertible currency.

Kapittel 5

Betalinger og kapitalbevegelser

Artikkel 27

Betalinger for løpende transaksjoner

Med forbehold for bestemmelsene i artikkel 29 forplikter partene seg til å tillate at alle betalinger for løpende transaksjoner foretas i en fritt konvertibel valuta.

Article 28

Capital Movements

1. Subject to the provisions of Article 29, the Parties shall ensure that capital for investments made in companies formed in accordance with their respective laws, any returns stemming therefrom, and the amounts resulting from liquidations of investments are freely transferable.
2. The Parties shall hold consultations with a view to facilitating the movement of capital between the EFTA States and Montenegro and achieving its complete liberalisation as soon as conditions permit.

Article 29

Balance of Payments Difficulties

Where a Party is in serious balance of payments difficulties, or under threat thereof, it may, in conformity with the conditions laid down within the framework of the GATT 1994, the GATS and the Agreement of the International Monetary Fund, take restrictive measures with regard to current payments and capital movements if such measures are strictly necessary. Such measures shall be applied on a temporary, equitable and non-discriminatory basis. The Party concerned shall inform the other Parties immediately of such measures and shall provide as soon as possible a timetable for their removal.

Article 30

Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties under this Chapter concerning general and security exceptions, subparagraphs (a) to (c) of Article XIV and paragraph 1 of Article XIV bis of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

Chapter 6

Trade and Sustainable Development

Article 31

Context and Objectives

1. The Parties recall the Stockholm Declaration on the Human Environment of 1972, the Rio Declaration on Environment and Development of 1992, Agenda 21 on Environment

Artikkel 28

Kapitalbevegelser

1. Med forbehold for bestemmelsene i artikkel 29 skal partene sikre at kapital til investering i selskaper opprettet i samsvar med deres lovgivning, all avkastning av kapitalen samt de beløp som fremkommer ved avvikling av investeringene, fritt kan overføres.
2. Partene skal holde konsultasjoner med sikte på å forenkle kapitalbevegelsen mellom EFTA-statene og Montenegro og oppnå full liberalisering så snart forholdene tillater det.

Artikkel 29

Problemer med betalingsbalansen

Når en part har eller står i fare for å få alvorlige problemer med betalingsbalansen, kan den, i samsvar med vilkårene fastsatt innenfor rammen av GATT 1994, GATS og avtalen om Det internasjonale valutafond, iverksette restriktive tiltak med hensyn til løpende betalinger og kapitalbevegelser dersom dette er strengt nødvendig. Slike tiltak skal anvendes midlertidig og på en rettferdig måte som sikrer likebehandling. Den berørte part skal umiddelbart underrette de øvrige parter om tiltakene, og skal så snart som mulig legge fram en tidsplan for å avvikle dem.

Artikkel 30

Unntak

Partenes rettigheter og forpliktelser etter dette kapittel med hensyn til generelle unntak og sikkerhetsunntak skal reguleres av artikkel XIV bokstav a) til c) og artikkel XIVa nr. 1 i GATS, som herved innlemmes i denne avtale og gjøres til en del av den, med de nødvendige endringer.

Kapittel 6

Handel og bærekraftig utvikling

Artikkel 31

Ramme og formål

1. Partene minner om Stockholm-erklæringen om det menneskelige miljø fra 1972, Rio-erklæringen om miljø og utvikling fra 1992, Agenda 21 om miljø og utvikling fra 1992,

and Development of 1992, the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up of 1998, the Johannesburg Plan of Implementation on Sustainable Development of 2002, the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006 and the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization of 2008.

2. The Parties recognise that economic development, social development and environmental protection are interdependent and mutually supportive components of sustainable development. They underline the benefit of cooperation on trade-related labour and environmental issues as part of a global approach to trade and sustainable development.
3. The Parties reaffirm their commitment to promote the development of international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties' trade relationship.

Article 32

Scope

Except as otherwise provided for in this Chapter, this Chapter applies to measures adopted or maintained by the Parties affecting trade-related and investment-related aspects of labour¹ and environmental issues.

Article 33

Right to Regulate and Levels of Protection

1. Recognising the right of each Party, subject to the provisions of this Agreement, to establish its own levels of environmental and labour protection, and to adopt or modify accordingly its relevant laws and policies, each Party shall seek to ensure that its laws, policies and practices provide for and encourage high levels of environmental and labour protection, consistent with standards, principles and agreements referred to in Articles 35 and 36, and shall strive to further

ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet og oppfølgingen av erklæringen fra 1998, handlingsplanen for bærekraftig utvikling fra Johannesburg i 2002, ministererklæringen om full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006 og ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering fra 2008.

2. Partene erkjenner at miljøvern og økonomisk og sosial utvikling er gjensidig avhengige og støttende faktorer med hensyn til en bærekraftig utvikling. De understreker nytten av å samarbeide om handelsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål som ledd i en global tilnærming til handel og bærekraftig utvikling.
3. Partene bekrefter at de forplikter seg til å fremme utvikling av internasjonal handel på en slik måte at det bidrar til målsettingen om en bærekraftig utvikling, og til å sikre at denne målsettingen innlemmes og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser.

Artikkel 32

Virkeområde

Med mindre noe annet er fastsatt i dette kapittel, skal nevnte kapittel få anvendelse på tiltak som berører handels- og investeringsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål¹, og som treffes eller opprettholdes av partene.

Artikkel 33

Rett til regulering og vernenivå

1. Partene skal, idet de anerkjenner hverandres rett til å fastsette nivået for sitt eget miljø- og arbeidervern og i tråd med dette å vedta ny eller endre eksisterende relevant lovgivning og politikk, og med de begrensninger som følger av bestemmelsene i denne avtale, arbeide for å sikre at deres respektive lovgivning, politikk og praksis tar hensyn til og fremmer et høyt miljø- og arbeidervernnivå, i samsvar med de standarder, prinsipper og avtaler som er nevnt i artikkel 35 og 36, og

¹ When labour is referred to in this Chapter, it includes the issues relevant to the Decent Work Agenda as agreed on in the ILO.

¹ Med uttrykkene «arbeid», «arbeids-», «arbeidslivs-» og «arbeider-» menes i dette kapittel også spørsmål av betydning for handlingsplanen «Decent Work Agenda», vedtatt i ILO.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

improve the levels of protection provided for in those laws and policies.

2. The Parties recognise the importance, when preparing and implementing measures related to the environment and labour conditions that affect trade and investment between them, of taking account of scientific, technical and other information, and relevant international standards, guidelines and recommendations.

Article 34

Upholding Levels of Protection in the Application and Enforcement of Laws, Regulations or Standards

1. A Party shall not fail to effectively enforce its environmental and labour laws, regulations or standards in a manner affecting trade or investment between the Parties.
2. Subject to Article 33, a Party shall not
 - (a) weaken or reduce the levels of environmental or labour protection provided by its laws, regulations or standards with the sole intention to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory; or
 - (b) waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, such laws, regulations or standards in order to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory.

Article 35

International Labour Standards and Agreements

1. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO and the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up adopted by the International Labour Conference at its 86th Session in 1998, to respect, promote and realise the principles concerning the fundamental rights, namely:

skal bestrebe seg på å styrke vernet fastsatt i slik lovgivning og politikk ytterligere.

2. Partene erkjenner at det er viktig å ta hensyn til vitenskapelig, teknisk og annen informasjon samt relevante internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger i sitt arbeid med å utforme og gjennomføre tiltak som gjelder miljø og arbeidsforhold, og som påvirker handelen og investeringsvirksomheten dem imellom.

Artikkel 34

Opprettholdelse av vernenivå ved anvendelse og håndheving av lover, forskrifter og standarder

1. En part skal ikke unnlate effektivt å håndheve sine egne miljø- og arbeidslivslover, -forskrifter og -standarder på en måte som påvirker handelen eller investeringsvirksomheten mellom partene.
2. Med forbehold for artikkel 33 skal en part ikke
 - a) svekke eller senke miljø- eller arbeidervennnivået fastsatt i partens lover, forskrifter eller standarder utelukkende i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium, eller
 - b) gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, slike lover, forskrifter eller standarder i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke eller styrke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet på partens territorium.

Artikkel 35

Internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler

1. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO og ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet samt oppfølgingen av erklæringen vedtatt på Den internasjonale arbeidskonferansens 86. sesjon i 1998, om å respektere, fremme og gjennomføre prinsippene som følger av de grunnleggende rettigheter, det vil si:

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

- (a) the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
 - (b) the elimination of all forms of forced or compulsory labour;
 - (c) the effective abolition of child labour; and
 - (d) the elimination of discrimination in respect of employment and occupation.
 2. The Parties reaffirm their commitment, under the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006, to recognising full and productive employment and decent work for all as a key element of sustainable development for all countries and as a priority objective of international cooperation, and to promoting the development of international trade in a way that is conducive to full and productive employment and decent work for all.
 3. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO to effectively implementing the ILO Conventions which they have ratified and to make continued and sustained efforts towards ratifying the fundamental ILO Conventions as well as the other Conventions that are classified as “up-to-date” by the ILO.
 4. The violation of fundamental principles and rights at work shall not be invoked or otherwise used as a legitimate comparative advantage. Labour standards shall not be used for protectionist trade purposes.
- a) foreningsfrihet og reell anerkjennelse av retten til å føre kollektive forhandlinger,
 - b) avskaffing av alle former for tvangsarbeid,
 - c) effektiv avskaffing av barnarbeid, og
 - d) avskaffing av forskjellsbehandling ved ansettelse og i yrke.
 2. Partene bekrefter at de, i henhold til ministererklæringen om full sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår vedtatt av FNs økonomiske og sosiale råd i 2006, forplikter seg til å anerkjenne full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle som en sentral forutsetning for å oppnå en bærekraftig utvikling i alle land og som en prioritert målsetting for internasjonalt samarbeid, og til å fremme utvikling av internasjonal handel på en slik måte at det bidrar til full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle.
 3. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO, om effektivt å gjennomføre ILO-konvensjonene de har ratifisert, og kontinuerlig og konsekvent å arbeide for at de grunnleggende ILO-konvensjonene og de øvrige konvensjonene ILO har klassifisert som ajourførte, blir ratifisert.
 4. Brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet skal ikke kunne påberopes eller på annet vis benyttes som et legitimt komparativt fortrinn. Arbeidsstandarder skal ikke benyttes til handelspolitisk proteksjonisme.

Article 36

Multilateral Environmental Agreements and Environmental Principles

The Parties reaffirm their commitment to the effective implementation in their laws and practices of the multilateral environmental agreements to which they are party, as well as their adherence to environmental principles reflected in the international instruments referred to in Article 31.

Article 37

Promotion of Trade and Investment Favouring Sustainable Development

1. The Parties shall strive to facilitate and promote foreign investment, trade in and dissemination of goods and services beneficial to

Artikkel 36

Multilaterale miljøavtaler og miljømessige prinsipper

Partene bekrefter at de forplikter seg til effektivt å gjennomføre multilaterale miljøavtaler de er part i, i sin respektive lovgivning og praksis, og at de slutter opp om de miljømessige prinsippene som er nedfelt i de internasjonale instrumentene omtalt i artikkel 31.

Artikkel 37

Fremming av handel og investeringer som er gunstige for en bærekraftig utvikling

1. Partene skal bestrebe seg på å fremme og legge forholdene til rette for utenlandske investeringer i, handel med og spredning av

the environment, including environmental technologies, sustainable renewable energy, energy-efficient and eco-labelled goods and services, including through addressing related non-tariff barriers.

2. The Parties shall strive to facilitate and promote foreign investment, trade in and dissemination of goods and services that contribute to sustainable development, including goods and services that are the subject of schemes such as fair and ethical trade.
3. For the purposes of paragraphs 1 and 2, the Parties agree to exchange views and may consider, jointly or bilaterally, cooperation in this area.
4. The Parties shall encourage cooperation between enterprises in relation to goods, services and technologies that contribute to sustainable development and are beneficial to the environment.

Article 38

Cooperation in International Fora

The Parties shall strive to strengthen their cooperation on trade- and investment- related labour and environmental issues of mutual interest in relevant bilateral, regional and multilateral fora in which they participate.

Article 39

Implementation and Consultations

1. The Parties shall designate the administrative entities which shall serve as contact points for the purpose of implementing this Chapter.
2. A Party may, through the contact points referred to in paragraph 1, request expert consultations or consultations within the Joint Committee regarding any matter arising under this Chapter. The Parties shall make every attempt to arrive at a mutually satisfactory resolution of the matter. Where relevant, and subject to the agreement of the Parties, they may seek advice of the relevant international organisations or bodies.
3. If a Party considers that a measure of another Party does not comply with the obligations under this Chapter, it may have recourse to consultations according to paragraphs 1 to 3 of Article 42.

varer og tjenester som gagnar miljøet, herunder miljøteknologi, bærekraftig fornybar energi og energibesparende og miljømerkede varer og tjenester, blant annet ved å fjerne tilhørende ikke-tollbaserte handelshindringer.

2. Partene skal bestrebe seg på å fremme og legge forholdene til rette for utenlandske investeringer i, handel med og spredning av varer og tjenester som bidrar til en bærekraftig utvikling, herunder varer og tjenester som omfattes av ordninger som etisk og rettferdig handel.
3. Av hensyn til nr. 1 og 2 er partene enige om å utveksle synspunkter og kan vurdere å samarbeide, enten i fellesskap eller bilateralt, på dette området.
4. Partene skal stimulere til samarbeid mellom foretak om varer, tjenester og teknologi som bidrar til en bærekraftig utvikling, og som gagnar miljøet.

Artikkel 38

Samarbeid i internasjonale fora

Partene skal bestrebe seg på å styrke samarbeidet om handels- og investeringsrelaterte sider ved miljø- og arbeidslivsspørsmål av interesse for begge parter i relevante bilaterale, regionale og multilaterale fora de deltar i.

Artikkel 39

Gjennomføring og konsultasjoner

1. Partene skal utpeke de administrative enhetene som skal fungere som kontaktpunkt med henblikk på å gjennomføre dette kapittel.
2. Gjennom kontaktpunktene nevnt i nr. 1 kan en part be om konsultasjoner på ekspertnivå eller konsultasjoner i Den blandede komité i saker som omfattes av dette kapittel. Partene skal gjøre sitt ytterste for å komme fram til en løsning av saken som tilfredsstiller begge parter. Der det er aktuelt, og såfremt det er enighet om det, kan partene søke råd fra relevante internasjonale organisasjoner eller organer.
3. Dersom en part anser at et tiltak truffet av en annen part ikke er i samsvar med forpliktelsene etter dette kapittel, kan den benytte konsultasjoner i samsvar med artikkel 42 nr. 1–3.

*Article 40***Review**

The Parties shall periodically review in the Joint Committee progress achieved in pursuing the objectives set out in this Chapter, and consider relevant international developments to identify areas where further action could promote these objectives.

*Chapter 7***Institutional Provisions***Article 41***Joint Committee**

1. The Parties hereby establish the EFTA-Montenegro Joint Committee. It shall be composed of representatives of the Parties which shall be headed by senior officials.
2. The Joint Committee shall:
 - (a) supervise and review the implementation of this Agreement, inter alia by means of a comprehensive review of the application of the provisions of this Agreement, with due regard to any specific reviews provided for in this Agreement;
 - (b) keep under review the possibility of further removal of barriers to trade and other restrictive measures concerning trade between the EFTA States and Montenegro;
 - (c) oversee the further development of this Agreement;
 - (d) supervise the work of any sub-committees and working groups established under this Agreement;
 - (e) endeavour to resolve disputes that may arise regarding the interpretation or application of this Agreement; and
 - (f) consider any other matter that may affect the operation of this Agreement.
3. The Joint Committee may decide to set up such sub-committees and working groups as it considers necessary to assist it in accomplishing its tasks. Except where otherwise provided for in this Agreement, the sub-committees and working groups shall work under a mandate established by the Joint Committee.
4. The Joint Committee may take decisions as provided for in this Agreement. On other matters the Joint Committee may make recommendations.

*Artikkel 40***Gjennomgang**

Partene skal jevnlig undersøke i Den blandede komité om det er gjort fremgang for å nå målene fastsatt i dette kapittel, og vurdere relevante internasjonale forhold for å finne fram til områder der ytterligere innsats kan bidra til å nå disse målene.

*Kapittel 7***Institusjonelle bestemmelser***Artikkel 41***Den blandede komité**

1. Partene oppretter med dette Den blandede komité EFTA-Montenegro. Komiteen skal bestå av representanter for partene, som skal ledes av embetsmenn.
2. Den blandede komité skal
 - a) overvåke og følge opp gjennomføringen av denne avtale, blant annet ved en omfattende gjennomgang av anvendelsen av avtalebestemmelsene, og skal da ta behørig hensyn til eventuelle særskilte gjennomganger fastsatt i avtalen,
 - b) fortløpende vurdere muligheten for en ytterligere avvikling av handelshindringer og andre restriktive tiltak i handelen mellom EFTA-statene og Montenegro,
 - c) overvåke den videre utviklingen av denne avtale,
 - d) føre tilsyn med arbeidet i alle underkomiteer og arbeidsgrupper opprettet i henhold til denne avtale,
 - e) bestrebe seg på å løse tvister som kan oppstå om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtale, og
 - f) behandle eventuelle andre saker som kan ha betydning for hvordan denne avtale virker.
3. Den blandede komité kan beslutte å nedsette de underkomiteer eller arbeidsgrupper den mener er nødvendig for å bistå komiteen i utførelsen av dens oppgaver. Med mindre noe annet er fastsatt i denne avtale, skal underkomiteene og arbeidsgruppene arbeide på grunnlag av et mandat fastsatt av Den blandede komité.
4. Den blandede komité kan treffe beslutninger som fastsatt i denne avtale. I andre saker kan komiteen gi anbefalinger.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

5. The Joint Committee shall take decisions and make recommendations by consensus.
6. The Joint Committee shall meet whenever necessary upon mutual agreement but normally every two years. Its meetings shall be chaired jointly by one of the EFTA States and Montenegro. The Joint Committee shall establish its rules of procedure.
7. Each Party may request at any time, through written notice to the other Parties, that a special meeting of the Joint Committee be held. Such a meeting shall take place within 30 days from the date of receipt of the request, unless the Parties agree otherwise.
8. The Joint Committee may decide to amend the Annexes to this Agreement, including their Appendices. Subject to paragraph 9, the Joint Committee may set a date for the entry into force of such decisions.
9. If a representative of a Party in the Joint Committee has accepted a decision subject to the fulfilment of constitutional requirements, the decision shall enter into force on the date the last Party notifies that its internal requirements have been fulfilled, unless the decision itself specifies a later date. The Joint Committee may decide that the decision shall enter into force for those Parties that have fulfilled their internal requirements, provided that Montenegro is one of those Parties. A Party may apply a decision of the Joint Committee provisionally until such decision enters into force for that Party, subject to its constitutional requirements.
5. Den blandede komité skal treffe beslutninger og gi anbefalinger ved samstemmighet (konsensus).
6. Den blandede komité skal komme sammen ved behov når partene er enige om det, men vanligvis hvert annet år. Møtene i komiteen skal ledes i fellesskap av en av EFTA-statene og Montenegro. Den blandede komité skal vedta sin egen forretningsorden.
7. Hver av partene kan på et hvilket som helst tidspunkt, ved skriftlig underretning til de øvrige parter, be om at det holdes et ekstraordinært møte i Den blandede komité. Et slikt møte skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med mindre partene blir enige om noe annet.
8. Den blandede komité kan beslutte å endre vedlegg samt tillegg til vedlegg til denne avtale. Med forbehold for bestemmelsene i nr. 9 kan komiteen fastsette en dato for når slike beslutninger skal tre i kraft.
9. Dersom en parts representant i Den blandede komité har godtatt en beslutning med forbehold om oppfyllelse av forfatningsrettslige krav, skal beslutningen tre i kraft den dag den siste av partene gir underretning om at dens internrettslige krav er oppfylt, med mindre det i selve beslutningen er fastsatt en senere dato. Den blandede komité kan bestemme at beslutningen skal tre i kraft for de parter som har oppfylt sine internrettslige krav, forutsatt at Montenegro er en av disse parter. En part kan gi en beslutning i Den blandede komité midlertidig anvendelse inntil beslutningen trer i kraft for vedkommende part, med forbehold for dens forfatningsrettslige krav.

Chapter 8

Dispute Settlement

Article 42

Consultations

1. In case of any divergence with respect to the interpretation, implementation and application of this Agreement, the Parties shall make every attempt through cooperation and consultations to arrive at a mutually satisfactory solution.
2. A Party may request in writing consultations with any other Party regarding any actual or proposed measure or any other matter that it considers might affect the operation of this Agreement. The Party requesting consulta-

Kapittel 8

Twisteløsning

Artikkel 42

Konsultasjoner

1. Ved uenighet om fortolkningen, gjennomføringen og anvendelsen av denne avtale skal partene gjennom samarbeid og konsultasjon gjøre alt de kan for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning.
2. En part kan skriftlig anmode en annen part om konsultasjoner om ethvert eksisterende eller foreslått tiltak, eller om andre spørsmål den mener kan ha betydning for hvordan denne avtale virker. Den part som anmoder

tions shall at the same time notify the other Parties in writing thereof and supply all relevant information.

3. The consultations shall take place in the Joint Committee if any of the Parties so requests within 20 days from the date of receipt of the notification referred to in paragraph 2, with a view to finding a commonly acceptable solution.
4. If the Party to which a request is made in accordance with paragraph 2 does not reply within ten days or does not enter into consultations within 20 days from the date of receipt of the request, the Party making the request is entitled to request the establishment of an arbitration panel in accordance with Article 43.

Article 43

Arbitration

1. Disputes between the Parties relating to the interpretation of rights and obligations under this Agreement, which have not been settled through direct consultations or in the Joint Committee within 60 days from the date of receipt of the request for consultations, may be referred to arbitration by the complaining Party by means of a written request to the Party complained against. A copy of this request shall be communicated to all other Parties so that they may determine whether to participate in the arbitration.
2. Where more than one Party requests the establishment of an arbitration panel relating to the same matter, or where the request involves more than one Party complained against, a single arbitration panel should, whenever feasible, be established to consider such disputes².
3. A Party that is not a party to the dispute shall be entitled, on delivery of a written request to the parties to the dispute, to make written submissions to the arbitration panel, receive written submissions, including annexes, from the parties to the dispute, attend hearings and make oral statements.
4. The arbitration panel shall comprise three members, who shall be nominated in accordance with the "Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two States of the

om konsultasjoner, skal samtidig gi de øvrige parter skriftlig underretning om dette og oversende alle relevante opplysninger.

3. Konsultasjonene skal, dersom en av partene ber om det, finne sted i Den blandede komité innen 20 dager etter at underretningen nevnt i nr. 2 er mottatt, med sikte på å finne en løsning alle parter kan godta.
4. Dersom den part som anmodningen etter nr. 2 er rettet til, ikke svarer innen ti dager eller ikke innleder konsultasjoner innen 20 dager etter at anmodningen er mottatt, har den part som fremmer anmodningen, rett til å be om at det opprettes et voldgiftspanel i samsvar med artikkel 43.

Artikkel 43

Voldgift

1. Dersom en tvist mellom partene om fortolkningen av rettigheter og forpliktelser etter denne avtale ikke er løst gjennom direkte konsultasjoner eller i Den blandede komité innen 60 dager etter at en anmodning om konsultasjon er mottatt, kan tvisten henvises til voldgift av den part som har inngitt klage, ved skriftlig anmodning til den innklagede part. En kopi av anmodningen skal sendes alle øvrige parter, slik at de kan avgjøre om de skal delta i voldgiftsprosessen.
2. Dersom flere enn én part anmoder om at det opprettes et voldgiftspanel i tilknytning til samme sak, eller dersom anmodningen omfatter mer enn én innklaget part, bør det, når det lar seg gjøre, opprettes ett enkelt voldgiftspanel for å behandle slike tvister².
3. En part som ikke er part i tvisten, skal ved skriftlig anmodning til partene i tvisten ha rett til å legge fram skriftlige innlegg for voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg, herunder vedlegg, fra partene i tvisten, møte i forhandlinger og avgi muntlige innlegg.
4. Voldgiftspanelet skal bestå av tre medlemmer, som skal utpekes i samsvar med Den permanente voldgiftsdomstolens tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom

² For the purpose of this Chapter, the terms "Party", "party to the dispute", "complaining Party" and "Party complained against" can denote one or more Parties.

² I dette kapittel kan betegnelsene «part», «part i tvisten», «part som har inngitt klage» og «innklaget part» vise til én eller flere parter.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Permanent Court of Arbitration”, effective 20 October 1992 (hereinafter referred to as the “Optional Rules”).

5. The arbitration panel shall examine the matter referred to it in the request for the establishment of an arbitration panel in light of the provisions of this Agreement applied and interpreted in accordance with the rules of interpretation of public international law. The ruling of the arbitration panel shall be final and binding upon the parties to the dispute. Any ruling of the arbitration panel shall be made public, unless the parties to the dispute agree otherwise.
6. The language of any proceedings shall be English. The hearings of the arbitration panel shall be open to the public, unless the parties to the dispute agree otherwise. Each Party shall treat as confidential the information submitted by any other Party to the arbitration panel which that Party has designated as confidential.
7. There shall be no ex parte communications with the arbitration panel concerning matters under its consideration.
8. The ruling of the arbitration panel shall be rendered within 180 days of the date on which the presiding arbitrator of the panel was appointed. This period may be extended by a maximum of 90 days, if the parties to the dispute so agree.
9. The expenses of the arbitration panel, including the remuneration of its members, shall be borne by the parties to the dispute in equal shares.
10. Unless otherwise specified in this Agreement or agreed between the parties to the dispute, the Optional Rules shall apply, mutatis mutandis.

to stater, som trådte i kraft 20. oktober 1992 (heretter kalt «tilleggsreglene»).

5. Voldgiftspanelet skal undersøke saken det har fått seg forelagt i anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel, på bakgrunn av bestemmelsene i denne avtale anvendt og fortolket i samsvar med folkerettens fortolkningsregler. Voldgiftspanelet avgjørelse skal være endelig og bindende for partene i tvisten. Enhver avgjørelse fra voldgiftspanelet skal offentliggjøres, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.
6. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Voldgiftspanelets møter skal være åpne for allmennheten med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet. Hver part skal behandle fortrolig opplysninger som en annen part har lagt fram for voldgiftspanelet og merket fortrolig.
7. Det skal ikke være kontakt mellom en av partene alene og voldgiftspanelet om spørsmål som er under behandling.
8. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse senest 180 dager etter at panelets formann er oppnevnt. Denne fristen kan forlenges med inntil 90 dager dersom partene i tvisten er enige om det.
9. Voldgiftspanelet utgifter, herunder godtgjøring til medlemmene, skal dekkes av partene i tvisten og fordeles likt mellom dem.
10. Med mindre noe annet er angitt i denne avtale eller avtalt mellom partene i tvisten, skal tilleggsreglene få tilsvarende anvendelse.

Article 44

Implementation of the Ruling

1. The Party complained against shall promptly comply with the ruling of the arbitration panel. If it is impracticable to comply immediately, the parties to the dispute shall endeavour to agree on a reasonable period of time to do so. In the absence of such agreement within 30 days from the date of the ruling, either party to the dispute may, within ten days from the expiration of such period, request the original arbitration panel to determine the length of the reasonable period of time.

Artikkel 44

Fullbyrding av avgjørelsen

1. Den innklagede part skal omgående etterkomme voldgiftspanelet avgjørelse. Dersom det ikke er praktisk mulig å etterkomme den umiddelbart, skal partene i tvisten bestrebe seg på å bli enige om en rimelig frist for å gjøre dette. Dersom det ikke er oppnådd enighet innen 30 dager etter avgjørelsen, kan en part i tvisten innen ti dager etter fristens utløp anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å fastsette en rimelig frist.

2. The Party concerned shall notify in writing the other party to the dispute of the measure adopted in order to implement the ruling.
3. If the Party concerned fails to comply with the ruling within a reasonable period of time and the parties to the dispute have not agreed on any compensation, the other party to the dispute may, until the ruling has been properly implemented or the dispute has been otherwise resolved, and subject to a prior notification of 30 days, suspend the application of benefits granted under this Agreement, but only equivalent to those affected by the measure that the arbitration panel has found to violate this Agreement.
4. Any dispute regarding the implementation of the ruling or the notified suspension shall be decided by the original arbitration panel upon request of either party to the dispute before suspension of benefits can be applied. The arbitration panel may also rule on the conformity with the ruling of any implementing measures adopted after the suspension of benefits and whether the suspension of benefits should be terminated or modified. The ruling of the arbitration panel under this paragraph shall normally be given within 45 days from the date of receipt of the request.
2. Den berørte part skal skriftlig underrette den andre parten i tvisten om de tiltak som er truffet for å etterkomme avgjørelsen.
3. Dersom den berørte part unnlater å etterkomme avgjørelsen innen en rimelig tidsfrist og partene i tvisten ikke er blitt enige om noen kompensasjon, kan den andre parten i tvisten, inntil avgjørelsen er behørig fullbyrdet eller tvisten er blitt løst på annen måte, og med 30 dagers varsel, oppheve anvendelsen av fordeler som er gitt innenfor rammen av denne avtale, men bare i samme omfang som de fordeler som berøres av tiltaket som anses å utgjøre et brudd på denne avtale.
4. Enhver tvist om fullbyrdingen av avgjørelsen eller den varslede opphevingen skal på anmodning fra en av partene i tvisten avgjøres av det opprinnelige voldgiftspanelet før en oppheving av fordeler kan iverksettes. Voldgiftspanelet kan også avgjøre om eventuelle gjennomføringstiltak vedtatt etter at fordelene ble opphevet, er i samsvar med panelets avgjørelse, og om opphevingen av fordelene bør bringes til opphør eller endres. Voldgiftspanelets avgjørelse etter dette nummer skal normalt foreligge innen 45 dager etter at anmodningen er mottatt.

Chapter 9

Final Provisions

Article 45

Fulfilment of Obligations

The Parties shall take any general or specific measures required to fulfil their obligations under this Agreement.

Article 46

Annexes

The Annexes to this Agreement, including their Appendices, are an integral part thereof.

Article 47

Evolutionary Clause

The Parties undertake to review this Agreement in light of further developments in international economic relations, inter alia in the framework of the WTO, and to examine in this context and in light of any other relevant factor the possibility of further developing and deepening their coopera-

Kapittel 9

Sluttbestemmelser

Artikkel 45

Oppfyllelse av forpliktelser

Partene skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er nødvendige for å oppfylle sine forpliktelser etter denne avtale.

Artikkel 46

Vedlegg

Vedleggene til denne avtale, med tillegg, utgjør en integrert del av avtalen.

Artikkel 47

Utviklingsklausul

Partene forplikter seg til å gjennomgå denne avtale på nytt i lys av den videre utviklingen i de internasjonale økonomiske forbindelser, blant annet innenfor rammen av WTO, og i den sammenheng og på bakgrunn av eventuelle andre relevante faktorer å undersøke muligheten for å

tion under this Agreement and of extending it to areas not covered therein. The Joint Committee shall regularly examine this possibility and, where appropriate, make recommendations to the Parties, particularly with a view to opening negotiations.

Article 48

Amendments

1. The Parties may agree on any amendment to this Agreement. Amendments to this Agreement other than those referred to in paragraph 8 of Article 41 shall be submitted to the Parties for ratification, acceptance or approval. Unless otherwise agreed by the Parties, amendments shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of the last instrument of ratification, acceptance or approval.
2. The text of the amendments as well as the instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.

Article 49

Accession

1. Any State becoming a member of the European Free Trade Association may accede to this Agreement, provided that the Joint Committee approves its accession, on terms and conditions to be agreed upon by the Parties. The instrument of accession shall be deposited with the Depositary.
2. In relation to an acceding State, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument of accession, or the approval of the terms of accession by the existing Parties, whichever is later.

Article 50

Withdrawal and Expiration

1. A Party may withdraw from this Agreement by means of a written notification to the Depositary. The withdrawal shall take effect six months after the date on which the notification is received by the Depositary.
2. On the day of accession of Montenegro to the European Union, this Agreement shall, ipso facto, cease to be effective.

videreutvikle og utdype samarbeidet etter denne avtale og utvide det til områder som ikke omfattes av avtalen. Den blandede komité skal jevnlig vurdere denne muligheten og eventuelt gi anbefalinger til partene, særlig med sikte på å åpne for handlinger.

Artikkel 48

Endringer

1. Partene kan bli enige om å endre denne avtale. Andre endringer i denne avtale enn dem som er omtalt i artikkel 41 nr. 8, skal forelegges partene til ratifikasjon, godtakelse eller godkjenning. Med mindre partene er blitt enige om noe annet, skal endringer tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at det siste ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentet er deponert.
2. Endringstekstene samt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentene skal deponeres hos depositaren.

Artikkel 49

Tiltredelse

1. Enhver stat som blir medlem av Det europeiske frihandelsforbund, kan tiltre denne avtale på de vilkår partene blir enige om, forutsatt at Den blandede komité godkjenner tiltredelsen. Tiltredelsesdokumentet skal deponeres hos depositaren.
2. For en tiltredende stat skal denne avtale tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at staten har deponert sitt tiltredelsesdokument eller de eksisterende parter har godkjent tiltredelsesvilkårene, avhengig av hva som inntreffer sist.

Artikkel 50

Oppsigelse og opphør

1. En part kan si opp denne avtale ved skriftlig underretning til depositaren. Oppsigelsen får virkning seks måneder etter at depositaren har mottatt underretningen.
2. Den dag Montenegro tiltrer Den europeiske union, skal denne avtale ipso facto opphøre å gjelde.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

3. Any EFTA State which withdraws from the Convention establishing the European Free Trade Association shall, ipso facto, on the same day as the withdrawal takes effect, cease to be a Party to this Agreement.
3. Enhver EFTA-stat som trer ut av konvensjonen om opprettelse av Det europeiske frihandelsforbund, skal ipso facto opphøre å være part i denne avtale samme dag uttreddelsen trer i kraft.

Article 51

Entry into Force

1. This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval in accordance with the respective constitutional requirements of the Parties. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
2. This Agreement shall enter into force on 1 July 2012 in relation to those Parties which have deposited their instruments of ratification, acceptance or approval, or notified provisional application to the Depositary, at least two months before that date, and provided that at least one EFTA State and Montenegro are among them.
3. In case this Agreement does not enter into force on 1 July 2012, it shall enter into force on the first day of the third month after at least one EFTA State and Montenegro have deposited their instruments of ratification, acceptance or approval, or notified provisional application to the Depositary.
4. In relation to an EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after this Agreement has entered into force, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval.
5. If its constitutional requirements permit, a Party may apply this Agreement provisionally pending ratification, acceptance or approval by that Party. Provisional application of this Agreement shall be notified to the Depositary.

Artikkel 51

Ikraftttredelse

1. Denne avtale skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i samsvar med partenes respektive forfatningsrettslige krav. Ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokumentene skal deponeres hos depositaren.
2. Denne avtale trer i kraft 1. juli 2012 for de parter som har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument, eller som har underrettet depositaren om midlertidig anvendelse, minst to måneder før denne dato, forutsatt at minst én EFTA-stat og Montenegro er blant de nevnte parter.
3. Dersom denne avtale ikke trer i kraft 1. juli 2012, skal den tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at minst én EFTA-stat og Montenegro har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument eller har underrettet depositaren om midlertidig anvendelse.
4. For en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument etter at denne avtale er trådt i kraft, skal avtalen tre i kraft den første dag i den tredje måned etter at vedkommende stat har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument.
5. Dersom de forfatningsrettslige krav tillater det, kan en part anvende denne avtale midlertidig inntil den ratifiserer, godtar eller godkjenner avtalen. Depositaren skal underrettes om en midlertidig anvendelse av denne avtale.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

*Article 52***Depositary**

The Government of Norway shall act as Depositary.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Geneva, this 14th day of November 2011, in one original in the English language. The Depositary shall transmit certified copies to all the Parties.

For Montenegro

For Iceland

For the Principality of Liechtenstein

For the Kingdom of Norway

For the Swiss Confederation

*Artikkel 52***Depositär**

Norges regjering skal være depositär.

SOM BEKREFTELSE PÅ DETTE har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne avtale.

Utfærdiget i Genève 14. november 2011 i ett originaleksemplar på engelsk. Depositären skal oversende bekreftede kopier til alle parter.

For Montenegro

For Island

For Fyrstedømmet Liechtenstein

For Kongeriket Norge

For Det sveitsiske edsforbund

Vedlegg 2

Agreement on Agriculture Between Norway and Montenegro

Article 1

Scope and Coverage

1. This Agreement concerning trade in agricultural products between the Kingdom of Norway (hereinafter referred to as “Norway”) and Montenegro is concluded further to the Free Trade Agreement between the EFTA States and Montenegro (hereinafter referred to as “the Free Trade Agreement”), which was signed on 14 November 2011, and in particular pursuant to paragraph 2 of Article 7 of the Free Trade Agreement.
2. This Agreement applies to trade between the Parties relating to agricultural products:
 - (a) classified in Chapters 1 to 24 of the Harmonized Commodity Description and Coding System (hereinafter referred to as the “HS”) and not included in Annex II or Annex III to the Free Trade Agreement; and
 - (b) covered by Annex I to the Free Trade Agreement.

Article 2

Tariff Concessions

Norway shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Montenegro as specified in Annex I. Montenegro shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Norway as specified in Annex II.

Article 3

Rules of Origin and Administrative Cooperation

1. Article 8 of the Free Trade Agreement shall apply to this Agreement, *mutatis mutandis*, except as provided for in paragraph 2.

Landbruksavtale mellom Norge og Montenegro

Artikkel 1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Denne avtale om handel med landbruksvarer mellom Kongeriket Norge (heretter kalt «Norge») og Montenegro er inngått i henhold til frihandelsavtalen mellom Montenegro og EFTA-statene (heretter kalt «frihandelsavtalen»), som ble undertegnet 14. november 2011 i samsvar med artikkel 7 nr. 2 i frihandelsavtalen.
2. Denne avtale gjelder handel mellom partene med hensyn til landbruksvarer
 - a) som hører under kapittel 1 til 24 i Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (heretter kalt «HS»), og som ikke står oppført i vedlegg II eller III til frihandelsavtalen, eller
 - b) som omfattes av vedlegg I til frihandelsavtalen.

Artikkel 2

Tollkonsesjoner

Norge skal innrømme tollkonsesjoner for landbruksvarer med opprinnelse i Montenegro som angitt i vedlegg I. Montenegro skal innrømme tollkonsesjoner for landbruksvarer med opprinnelse i Norge som angitt i vedlegg II.

Artikkel 3

Opprinnelsesregler og forvaltningssamarbeid

1. Artikkel 8 i frihandelsavtalen skal få tilsvarende anvendelse på denne avtale, med unntak av hva som er fastsatt i nr. 2.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

2. For the purposes of this Agreement, Article 3 of Appendix I to the Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean Preferential Rules of Origin shall apply *mutatis mutandis*, allowing only for bilateral cumulation between the Parties.

Article 4

Dialogue

The Parties shall examine any difficulties that might arise in their trade in agricultural products and shall endeavour to seek appropriate solutions.

Article 5

Further Liberalisation

The Parties undertake to continue their efforts with a view to achieving further liberalisation of their trade in agricultural products, taking account of the pattern of such trade between them, the particular sensitivities of such products, and the development of agricultural policies on either side. At the request of either Party, the Parties shall consult to achieve this objective, including through improvements in market access by reduction or elimination of customs duties on agricultural products and through extension of the scope of agricultural products covered by this Agreement.

Article 6

WTO Agreement on Agriculture

The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement on Agriculture.

Article 7

Provisions of the Free Trade Agreement

The provisions on Territorial Application (Article 4), Central, Regional and Local Government (Article 5), Sanitary and Phytosanitary Measures (Article 12), Technical Regulations (Article 13), Anti-dumping (Article 19) and Bilateral Safeguard Measures (Article 21) as well as Chapter 8 on Dispute Settlement of the Free Trade Agreement shall apply to this Agreement, *mutatis mutandis*.

2. For denne avtale skal artikkel 3 i vedlegg I til den regionale konvensjonen om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet få tilsvarende anvendelse, slik at bare bilateral kumulering mellom partene tillates.

Artikkel 4

Dialog

Partene skal undersøke eventuelle vanskeligheter som måtte oppstå i handelen med landbruksvarer dem imellom, og skal etterstrebe å finne passende løsninger.

Artikkel 5

Ytterligere liberalisering

Partene forplikter seg til å fortsette arbeidet med sikte på å oppnå ytterligere liberalisering av handelen med landbruksvarer, der det tas hensyn til handelsmønstret mellom landene, den særskilte sensitiviteten for slike varer og utviklingen av landbrukspolitikken på begge sider. På anmodning fra en av partene skal partene rådføre seg med hverandre for å nå dette målet, blant annet gjennom forbedringer i markedsadgangen ved å redusere eller avvikle toll på landbruksvarer, og ved å utvide listen over landbruksvarer som omfattes av denne avtale.

Artikkel 6

WTO-avtalen om landbruk

Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen om landbruk.

Artikkel 7

Bestemmelser i frihandelsavtalen

Frihandelsavtalens bestemmelser om territoriell anvendelse (artikkel 4), sentrale, regionale og lokale myndigheter (artikkel 5), veterinære og plantesanitære tiltak (artikkel 12), tekniske forskrifter (artikkel 13), antidumping (artikkel 19), bilaterale beskyttelsestiltak (artikkel 21) samt kapittel 8 om tvisteløsning skal få tilsvarende anvendelse på denne avtale.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

*Article 8***Entry into Force and Termination**

1. This Agreement shall enter into force on the same date as the Free Trade Agreement enters into force between Norway and Montenegro. It shall remain in force as long as the Free Trade Agreement remains in force between them.
2. This Agreement shall be terminated if a Party withdraws from the Free Trade Agreement, in which case this Agreement shall be considered terminated on the same date the withdrawal from the Free Trade Agreement takes effect.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Geneva, this 14th day of November 2011, in two originals.

For the Kingdom of Norway
For Montenegro

*Artikkel 8***Ikrafttredelse og opphør**

1. Denne avtale trer i kraft og gjelder fra samme dato som frihandelsavtalen mellom Montenegro og Norge. Avtalen skal forbli i kraft mellom partene så lenge frihandelsavtalen forblir i kraft mellom dem.
2. Denne avtale opphører dersom en part sier opp frihandelsavtalen; i dette tilfellet skal avtalen anses opphørt samme dag oppsigelsen av frihandelsavtalen trer i kraft.

SOM BEKREFTELSE PÅ DETTE har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne avtale.

Utfærdiget i Genève 14. november 2011 i to originaleksemplarer.

For Kongeriket Norge
For Montenegro

Vedlegg 3**Vedlegg 1 til 7 til frihandelsavtalen****Vedlegg I***Omtalt i artikkel 7***Varer som er unntatt i denne avtalen**

Varene i tabellen under er unntatt fra bestemmelsen under Artikkel 7, nr. 1(a) i denne avtalen når importert til de nevnte partene:

HS kode	Varebeskrivelse	Partene
35.01	Kasein, kaseinater og andre kaseinderivativer; kaseinlim.	Norge Liechtenstein/Sveits
35.02	Albuminer (herunder konsentrater av to eller flere myseproteiner som inneholder mer enn 80 vektprosent myseproteiner, beregnet av tørrstoffet), albuminater og andre albuminderivativer. - eggalbumin:	
3502.11	- - tørket	Norge Liechtenstein/Sveits
3502.19	- - ellers	Norge Liechtenstein/Sveits
3502.20	- melkealbumin, herunder konsentrater av to eller flere myseproteiner	Norge
3502.90	- ellers	Norge
35.05	Dekstrin og annen modifisert stivelse (f. eks. pregelatinert eller forestret stivelse); lim på basis av stivelse, dekstrin eller annen modifisert stivelse.	
3505.10	- dekstrin og annen modifisert stivelse	Norge Liechtenstein/Sveits
ex 3505.20	- lim, til dyrefôr	Liechtenstein/Sveits
38.09	Midler for etterbehandling og preparater for å fremskynde farging eller fiksering av fargestoffer samt andre produkter eller preparater (f.eks. appretur og beisemidler) av det slag som brukes innenfor tekstil-, papir- og lærindustrien eller liknende industrier, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.	
ex 3809.10	- på basis av stivelse eller stivelsesprodukter, til dyrefôr	Liechtenstein/Sveits
38.23	Industrielle monokarboksyfettsyrer; sure oljer fra raffinering; industrielle fettalkoholer. - industrielle monokarboksyfettsyrer; sure oljer fra raffinering:	

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS kode	Varebeskrivelse	Partene
ex 3823.11	-- stearinsyre, til dyrefôr	Norge Liechtenstein/Sveits
ex 3823.12	-- oleinsyre, til dyrefôr	Norge Liechtenstein/Sveits
ex 3823.13	-- talloljefettsyrer, til dyrefôr	Norge
ex 3823.19	-- andre, til dyrefôr	Norge Liechtenstein/Sveits
ex 3823.70	- industrielle fettalkoholer, til dyrefôr	Norge

Vedlegg II

Omtalt i artikkel 7

Bearbeidede landbruksvarer

Artikkel 1

Tiltak for råvarepriskompensasjon

1. For å kunne ta hensyn til forskjeller i råvarekostnader av produktene nevnt i artikkel 2, utelukker ikke denne avtale:
 - (a) at det ved innførselen blir pålagt en tollsats, og
 - (b) at det anvendes tiltak ved utførselen
2. Tollsatsen som innkreves ved innførsel skal være basert på, men ikke overskride, forskjellen mellom prisen innenlands og prisen på verdensmarkedet for de landbruksråvarer som inngår i de berørte produkter.

Artikkel 2

EFTA - tollkonsesjoner

Under henvisning til bestemmelsene i artikkel 1, skal EFTA-statene tilstå produkter nevnt i tabell 1 med opprinnelse i Montenegro, minst like gode betingelser som den som tilstår tilsvarende varer fra Det europeiske fellesskap.

Artikkel 3

Montenegro - tollkonsesjoner

1. Montenegro skal innrømme reduserte tollsatser på import av bestemte landbruksvarer nevnt i tabell 2 med opprinnelse i EFTA-statene.

2. Innen 1. januar 2015, skal Montenegro tilstå EFTA-statene minst like gode betingelser som den som tilstår Det europeiske fellesskap i 2012. Tollnedtrappingen skal utføres i fire like store trinn og gjelde fra samme dato denne avtale trer i kraft. De neste trinnene skal implementeres 1. januar 2013 og 1. januar 2014.

Artikkel 4

Notifisering

1. EFTA-statene skal notifikere Montenegro om endring under Artikkel 1, på et tidlig stadium og før tiltakene iverksettes.
2. Partene skal informere hverandre om alle endringer med hensyn til den behandling som tilstår Det europeiske fellesskap.

Artikkel 5

Konsultasjoner

Montenegro og EFTA-statene skal periodevis gjennomgå utviklingen i handelen med varer omfattet av denne protokollen. I lys av denne gjennomgangen, og med hensyn til avtalene mellom partene og Det europeiske fellesskap og i WTO, skal partene ta stilling til eventuelle endringer i vareomfanget i denne protokollen, og en eventuell utvikling av tiltakene iverksatt i henhold til artikkel 1.

Tabell 1

Tariffkonsesjoner - EFTA

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
04.03	Kjernemelk, kulturmilk (surmelk) og rømme, yoghurt, kefir og annen gjæret eller syrnet melk og fløte, også konsentrert med eller uten tilsetning av sukker, annet søtningsstoff eller smaksstoff eller med innhold av frukt, nøtter eller kakao.			
ex 0403.10	- yoghurt:			
	- - med innhold av smaksstoff, frukt, nøtter eller kakao	*	*	*
ex 0403.90	- annen:			
	- - med innhold av smaksstoff, frukt, nøtter eller kakao	*	*	*
05.01	Menneskehår, ubearbeidd, også vasket eller avfettet; avfall av menneskehår.	fri	fri	fri
05.02	Bust av svin eller villsvin: grevlinghår og annet hår til børstebinderarbeider; avfall av slik bust eller hår.	fri	fri	fri
05.05	Skinn og andre deler av fugler, med påsittende fjær eller dun, fjær og deler av fjær (også med klypte kanter) samt dun, ubearbeidd eller bare rensset, desinfisert eller konservert; pulver og avfall av fjær eller av deler av fjær.	fri	fri	fri ¹
05.07	Elfenbein, skilpaddeskall, hvalbarder og bardefrynser, horn, gevirer, hover, klover, negler, klør og nebb, ubearbeidd eller enkelt bearbeidd, men ikke tilskåret; pulver og avfall derav.	fri	fri	fri
05.08	Koraller og liknende, ubearbeidd eller enkelt bearbeidd; skal av bløtdyr, krepsdyr eller pigghuder og ryggskall av blekksprut, ubearbeidd eller enkelt bearbeidd, men ikke tilskåret, pulver og avfall derav.	fri	fri	fri ¹
05.10	Ambra, bevergjel, civet og moskus; spanske fluer; galle, også tørket; kjertler og andre animalske produkter som brukes til fremstilling av farmasøytiske preparater, ferske, kjølte, fryste eller midlertidig konserverte på annen måte.	fri	fri	fri
07.10	Grønnsaker (også dampkokte eller kokte i vann), fryste.			
0710.40	- sukkermais	fri	fri ¹	fri

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
07.11	Grønnsaker, midlertidig konserverte (f.eks. med svoveldioksidgass, i saltlake, i svovelsyringsvann eller i andre konserverende oppløsninger), men utjenlig til direkte forbruk i den foreliggende tilstand.			
ex 0711.90	- andre grønnsaker, grønnsaksblandinger:			
	- - sukkermais (Zea mays var. saccharata)	fri	fri ¹⁾	fri
09.01	Kaffe, også brent eller koffeinfri; skall og hinner av kaffe; kaffeerstatninger med innhold av kaffe, uansett blandingsforhold.	fri	fri	fri ¹⁾
09.02	Te, også tilsatt smaksstoffer.	fri	fri	fri
13.02	Vegetabiliske safter og ekstrakter; pektinstoffer, pektinater og pektater; agar-agar og annet planteslim samt andre fortykningsmidler, også modifiserte, utvunnet av vegetabiliske stoffer.			
	- vegetabiliske safter og ekstrakter:			
1302.12	- - av lakrisrot	fri	fri	fri
1302.13	- - av humle	fri	fri	fri
1302.19	- - andre:	fri	fri	fri
1302.20	- pektinstoffer, pektinater og pektater	fri	fri	fri
	- planteslim og fortykningsmidler, også modifiserte, utvunnet av vegetabiliske stoffer:			
1302.31	- - agar-agar	fri	fri	fri
1302.32	- - planteslim og fortykningsmidler, også modifiserte, utvunnet av johannesbrød, av frø av johannesbrød eller av guarfrø	fri	fri	fri
1302.39	- - ellers	fri	fri	fri
14.01	Vegetabiliske materialer av det slag som hovedsakelig brukes til kurvmakerarbeid (f.eks. bambus, spanskrør, siv, rør, vidjer, raffiafiber, rensset, bleiket eller farget halm, samt lindebark).	fri	fri	fri
14.04	Vegetabiliske produkter ikke nevnt eller innbefattet annet sted.	fri	fri	fri ¹⁾
15.16	Animalske eller vegetabiliske fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner, helt eller delvis hydrogenerte, inter-forestrede, reforestrede eller elaidiniserte, også raffinerte, men ikke videre bearbeidde.			
ex 1516.20	- vegetabiliske fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner:			
	- - hydrogenert ricinusolje (kastorolje)	fri	fri	fri

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
15.17	Margarin; spiselige blandinger og produkter av animalske eller vegetabiliske fettstoffer og oljer, eller av fraksjoner av forskjellige fettstoffer og oljer som hører under dette kapittel, unntatt spiselige fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner, som hører under posisjon 15.16.			
ex 1517.10	- margarin, unntatt flyttende margarin:			
	- - som inneholder over 10 vektprosent, men ikke over 15 vektprosent melkefett	*	*	*
ex 1517.90	- ellers:			
	- - som inneholder over 10 vektprosent, men ikke over 15 vektprosent melkefett	*	(*)	*
	- - spiselige blandinger eller produkter av det slag som benyttes som formslippmiddel	fri	fri	fri
15.18	Animalske og vegetabiliske fettstoffer og olje, samt deres fraksjoner, kokte, oksiderte, dehydrerte, sulfurerte, blåste, polymeriserte med varme i vakuum eller i inert gas eller på annen måte kjemisk omdannede, unntatt de som hører under posisjon 15.16; uspiselige blandinger eller produkter av animalske eller vegetabiliske fettstoffer eller oljer som hører under dette kapittel, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.			
ex 1518.00	- linoxyn	fri	fri	fri
15.20	Glyserol, rå; glyserolvann og glyserollut.	fri	fri ¹	fri
15.21	Vegetabilisk voks (unntatt triglyserider), bivoks, annen insektvoks og spermasett (hvalrav), også raffinert eller farget.	fri	fri	fri
15.22	Degras; reststoffer etter behandling av fettstoffer eller animalske og voks.?	fri	fri ¹	fri
17.02	Annet sukker, herunder kjemisk ren laktose, maltose, glukose og fruktose, i fast form; sirup og andre sukkeroppløsninger uten tilsetning av smaks- eller fargestoffer; kunsthonning, også blandet med naturlig honning: karamell.			
1702.50	- kjemisk ren fruktose,	fri	fri ¹	fri
ex 1702.90	- ellers, herunder invertsukker og andre sukker- og sukkersirupsblandinger som i tørr tilstand inneholder 50 vektprosent fruktose:			
	- - kjemisk ren maltose	fri	(*)	fri ¹)
17.04	Sukkervarer (herunder hvit sjokolade), uten innhold av kakao.	fri	*	*
18.03	Kakaomasse, også avfettet.	fri	fri	fri

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
18.04	Kakaosmør, -fett og -olje	fri	fri	fri
18.05	Kakaopulver, uten tilsetning av sukker eller annet søtningsstoff.	fri	fri	fri
18.06	Sjokolade og andre næringsmidler som inneholder kakao:			
1806.10	- kakao pulver tilsatt sukker eller annet søtningsstoff	fri	fri	*
1806.20	- andre varer i blokker, plater eller stenger av vekt over 2 kg, eller flytende, som pasta, pulver, granulat eller i liknende bulkformer, i beholdere eller pakninger med innhold over 2 kg - andre, i blokker, plater eller stenger:	(*)	*	*
1806.31	-- med fyll	*	*	*
1806.32	-- uten fyll	(*)	*	*
1806.90	- ellers	(*)	*	*
19.01	Malteekstrakt; næringsmidler av mel, gryn, stivelse eller malteekstrakt, som ikke inneholder kakao eller inneholder mindre enn 40 vektprosent kakao, beregnet av en helt fettfri basis, ikke nevnt eller innbefattet annet sted; næringsmidler av varer som hører under posisjonene 04.01 - 04.04, og som ikke inneholder kakao eller inneholder mindre enn 5 vektprosent kakao, beregnet av en helt fettfri basis, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.			
1901.10	- næringsmidler bestemt for barn, i pakninger for detaljsalg	fri	*	*
1901.20	- blandinger og deiger til fremstilling av bakverk som hører under posisjon 19.05	(*)	*	*
1901.90	- andre	fri	(*)	(*)
19.02	Pasta, også kokt eller fylt (med kjøtt eller andre produkter) eller tilberedt på annen måte, f.eks. spaghetti, makaroni, nudler, lasagne, gnocchi, ravioli, cannelloni; couscous, også tilberedt. - Ukokt pasta, ikke fylt eller tilberedt på annen måte:			
1902.11	-- med innhold av egg	*	*	*
1902.19	-- ellers	fri	*	*
ex 1902.20	- fylt pasta, også kokt eller tilberedt på annen måte: - - andre enn produkter som inneholder mer enn 20 vektprosent pølser, kjøtt, slakteavfall eller blod, eller blandinger derav	(*)	*	*
1902.30	- annen pasta	(*)	*	*

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
1902.40	- couscous	(*)	*	*
19.03	Tapioka og erstatninger fremstilt av stivelse, i form av flak, gryn, perler, eller liknende.	fri	*	fri
19.04	Næringsmidler tilberedt ved oppusting eller steking av korn eller kornprodukter (f.eks. corn flakes); korn (unntatt mais (korn)) i form av flak eller annen bearbeidd korn (unntatt mel og gryn), forkokt eller tilberedt på annen mate, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.			
1904.10	-næringsmidler tilberedt ved oppusting eller steking av korn eller kornprodukter	fri	fri ¹⁾	*
1904.20	-næringsmidler fremstilt av ustekte flak av korn eller av blandinger av ustekte flak av korn og stekte flak av korn eller oppustet korn	fri	*	*
1904.30	- bulgur-hvete	(*)	*	*
1904.90	- ellers	(*)	(*)	*
19.05	Brød, kaker, kjeks og annet bakverk, også med innhold av kakao; alterbrød, tomme kapsler til famasøytisk bruk, forseglingsoblater, rispapir og liknende varer.			
1905.10	- knekkebrød	fri	*	*
1905.20	- honningkake ("gingerbread") og liknende	*	*	*
	-søte kjeks; vafler og vaffelkjeks:			
1905.31	- -søte kjeks	*	*	*
1905.32	- - vafler og vaffelkjeks	*	*	*
1905.40	- kavringer, ristet brød og liknende ristede produkter	*	*	*
1905.90	- ellers	(*)	*	(*) ¹
20.01	Grønnsaker, frukter, nøtter og andre spiselige plantedeler, tilberedte eller konserverte med eddik eller eddiksyre.			
ex 2001.90	- andre:			
	- - sukkermais (<i>Zea mays var. saccharata</i>); palmehjerter; jamsrøtter, søtpoteter og liknende spiselige deler av planter, inneholdende minst 5%vektprosent stivelse	fri	(*)	fri
20.02	Tomater, tilberedte eller konserverte på annen måte enn med eddik eller eddiksyre.			
2002.90	- ellers	fri	fri	fri
20.04	Andre grønnsaker, tilberedte eller konserverte på annen måte enn med eddik eller eddiksyre, fryste, unntatt varer som hører under posisjon 20.06.			

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
ex 2004.10	- poteter:			
	- -næringsmidler i form av mel eller flak, på basis av poteter	fri	*	*
ex 2004.90	- andre grønnsaker samt grønnsakblandinger			
	- - sukkermais (<i>Zea mays</i> var. <i>saccharata</i>)	fri	fri ¹⁾	fri
20.05	Andre grønnsaker, tilberedte eller konserverte på annen måte enn med eddik eller eddiksyre, ikke fryste, unntatt varer som hører under posisjon 20.06.			
ex 2005.20	- Poteter:			
	- -næringsmidler i form av mel eller flak, på basis av poteter	fri	*	*
2005.80	- sukkermais (<i>Zea mays</i> var. <i>saccharata</i>)	fri	fri ¹⁾	fri
20.06	Grønnsaker, frukter, nøtter, fruktskall og andre plantedeler, kandiserte, glasserte eller på liknende måte tilberedte med sukker.			
ex 2006.00	- sukkermais (<i>Zea mays</i> var. <i>saccharata</i>)	fri	*	fri
20.07	Syltetøy, fruktgele, marmelade samt pure og pasta av frukt eller nøtter, fremstilt ved koking eller annen varmebehandling, også tilsatt sukker eller annet søtningsstoff.			
2007.10	- homogeniserte næringsmidler	fri	*	*
	- ellers:			
2007.91	- - sitrusfrukter	fri	fri	(*)
2007.99	- - ellers	fri	(*)	(*)
20.08	Frukt, nøtter og andre spiselige plantedeler, tilberedte eller konserverte på annen måte, også tilsatt sukker eller annet søtningsstoff eller alkohol, ikke nevnt eller innbefattet annet sted			
	-nøtter, jordnøtter samt andre kjerner og frø, også innbyrdes blandede:			
ex 2008.11	- - jordnøtter:			
	- - - peanøttsmør	fri	fri	*
	- - - jordnøtter, ristede	fri	*	fri
	- ellers, herunder blandinger, unntatt blandinger som hører under varenummer 2008.19:			
2008.91	- - palmehjerter	fri	fri ¹⁾	fri
ex 2008.99	- - ellers:			
	- - - mais (korn) unntatt sukkermais (<i>Zea mays</i> var. <i>saccharata</i>)	fri	*	fri

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
21.01	Ekstrakter, essenser og konsentrater av kaffe, te eller maté, og varer fremstilt på basis av disse ekstrakter, essenser eller konsentrater eller på basis av kaffe, te eller maté; brente sikorirøtter og andre brente kaffe erstatninger samt ekstrakter, essenser og konsentrater derav. - ekstrakter, essenser og konsentrater av kaffe, og varer fremstilt på basis av disse ekstrakter, essenser eller konsentrater eller på basis av kaffe :			
2101.11	- - ekstrakter, essenser og konsentrater	fri	fri	fri
2101.12	- - varer fremstilt på basis av ekstrakter, essenser eller konsentrater eller på basis av kaffe	fri	fri	(*)
2101.20	- ekstrakter, essenser og konsentrater av te eller maté, og varer fremstilt på basis av disse ekstrakter, essenser eller konsentrater eller på basis av te eller mate	fri	fri	(*)
2101.30	- brente sikorirøtter og andre brente kaffeerstatninger samt ekstrakter, essenser og konsentrater derav	fri	fri	fri
21.02	Gjær (aktiv eller inaktiv); andre døde, encellede mikro- organismer (unntatt vaksiner som hører under posisjon 30.02); tilberedt bakepulver.			
2102.10	- aktiv gjær	fri	fri	fri ²
2102.20	- inaktiv gjær; andre døde, encellede mikroorganismer	fri	fri ¹	fri ¹
2102.30	- tilberedt bakepulver	fri	fri	fri
21.03	Sauser og preparater for tillaging av sauser; tilberedte smaksstoffer; sennepsmel og tilberedt sennep.			
2103.10	- soyasaus	fri	fri	fri
2103.20	- tomatketchup og annen tomatsaus	fri	(*)	fri
2103.30	- sennepsmel og tilberedt sennep	fri	fri	fri ¹
2103.90	- andre	(*)	(*)	fri
21.04	Supper og buljonger samt preparater for tillaging av supper og buljonger; homogeniserte, sammensatte næringsmidler.	*	(*)	(*)
21.05	Iskrem og andre spiselige is, med eller uten kakao. Unntatt		(*)	*
21.06	Tilberedte næringsmidler, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.			
2106.10	- proteinkonsentrater og teksturererte proteinsubstanser:	fri	*	(*)
ex 2106.90	- ellers:			

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS no.	Vareslag	Island	Norge	Sveits Liechtenstein
	- - Andre enn sukkersirup tilsatt smaks- eller fargestoffer	Unntatt	(*)	(*)
22.03	Øl fremstilt av malt.	fri	fri	fri
22.05	Vermut og annen vin av friske druer, tilsatt aromatiske planter eller smaksstoffer.	fri	fri	fri
22.07	Udenaturert etylalkohol med alkoholstyrke minst 80 vol. %; etylalkohol og brennevin, denaturert, uansett styrke.			
2207.20	- etylalkohol og brennevin, denaturert, uansett styrke	fri	fri	fri
22.08	Udenaturert etylalkohol med alkoholstyrke under 80 vol %; sprit, likør og annet brennevin.			
2208.20	- brennevin fremstilt ved destillasjon av druevin eller druemesk	fri	fri	fri
2208.30	- whisky	fri	fri	fri
2208.40	- rom og annet brennevin fremstilt ved destillasjon av gjærede produkter fra gjærede sukkerrør	fri	fri	fri
2208.50	- gin og genever	fri	fri	fri
2208.60	- vodka	fri	fri	fri
2208.70	- likør	fri	fri	fri
22.09	Eddik samt eddikerstatninger fremstilt av eddiksyre	fri	fri	fri

* = Tollsatter i henhold til Artikkel 1 og 2 i protokollen.

Fri= Ingen tollsatser, se Artikkel 9 til avtalen.

(*)= Inneholder tariffposisjoner som er tollfrie.

1) = Fôrvarer: Norge: Delvise konsesjoner. Sveits: Ingen konsesjoner.

2) = Ingen konsesjoner for bakegjær og for fôrvarer.

Tabell 2

Tariffkonsesjoner – Montenegro

Tollposisjon	Vareslag	Implemente- ring av avtalen År 1	Redusert toll
0403	Kjernemelk, kulturmilk (surmelk) og rømme, yoghurt, kefir og annen gjæret eller syrnet melk og fløte, også konsentrert, med eller uten tilsetning av sukker, annet søtningsstoff eller smaksstoff eller med innhold av frukt, nøtter eller kakao.		
0403 10	- yoghurt:		
0403 10 51 – 0403 10 99	-- med innhold av smaksstoff, frukt, nøtter eller kakao	20	0
0403 90	- ellers:		
0403 90 71 – 0403 9099	-- med innhold av smaksstoff, frukt, nøtter eller kakao	20	0
0501	Menneskehår, ubearbeidd, også vasket eller avfettet; avfall av menneskehår.	0	0
0502	Bust av svin eller villsvin; grevlinghår og annet hår til børstebinderarbeider; avfall av slik bust eller hår.	0	0
0505	Skinns og andre deler av fugler, med påsittende fjær eller dun, fjær og deler av fjær (også med klypte kanter) samt dun, ubearbeidd eller bare rensset, desinfisert eller konservert; pulver og avfall av fjær eller av deler av fjær.	0	0
0507	Elfenbein, skilpaddeskall, hvalbarder og bardefrynser, horn, gevirer, hover, klover, negler, klør og nebb, ubearbeidd eller enkelt bearbeidd, men ikke tilskåret; pulver og avfall derav.	0	0
0508	Koraller og liknende, ubearbeidd eller enkelt bearbeidd; skall av bløtdyr, krepsdyr eller pigghuder og ryggskall av blekksprut, ubearbeidd eller enkelt bearbeidd, men ikke tilskåret, pulver og avfall derav.	0	0
0510	Ambra, bevergjel, civet og moskus; spanske fluer; galle, også tørket; kjertler og andre animalske produkter som brukes til fremstilling av farmasøytiske preparater, ferske, kjølte, fryste eller midlertidig konserverte på annen måte.	0	0
0710	Grønnsaker (også dampkokte eller kokte i vann), fryste.		
0710 40	- sukkermais	20	0
0711	Grønnsaker, midlertidig konserverte (for eksempel med svoveldioksidgass, i saltlake, i svovelsyringvann eller i andre konserverende oppløsninger), men utjenlig til direkte forbruk i den foreliggende tilstand.		
0711 90	- andre grønnsaker, grønnsakblandinger:		
0711 90 30	--- andre grønnsaker, grønnsakblandinger:	20	0

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente- ring av avtalen	
		År 1	Redusert toll
0901	Kaffe, også brent eller koffeinfri; skall og hinner av kaffe; kaffeerstatninger med innhold av kaffe, uansett blandingsforhold. - ubrent kaffe:		
0901 11 00	- - koffeinholdig	0	0
0901 12 00	- - koffeinfri	0	0
	- - brent kaffe:		
0901 21 00	- koffeinholdig	10	0
0901 22 00	- - koffeinfri	10	0
0901 90	- ellers:	10	0
0902	Te, også tilsatt smaksstoffer.	0	0
1302	Vegetabiliske safter og ekstrakter; pektinstoffer, pektinater og pektater, agar-agar og annet planteslim samt andre fortykningsmidler, også modifiserte, utvunnet av vegetabiliske stoffer.	0	0
1401	Vegetabiliske materialer av det slag som hovedsakelig brukes til kurvmakerarbeider og andre flettearbeider (f.eks. bambus, spanskrør, siv, rør, vidjer, raffiafiber, rensed, bleiket eller farget halm, samt lindebark).	0	0
1404	Vegetabiliske produkter ikke nevnt eller innbefattet annet sted.	0	0
1516	Animalske eller vegetabiliske fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner, helt eller delvis hydrogenerte, interforestrede, reforestrede eller elaidiniserte, også raffinerte, men ikke videre bearbeidde.		
1516 20	- vegetabiliske fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner:		
1516 20 10	- - hydrogenert ricinusolje (kastorolje)	0	0
1517	Margarin; spiselige blandinger og produkter av animalske eller vegetabiliske fettstoffer og oljer, eller av fraksjoner av forskjellige fettstoffer og oljer som hører under dette kapittel, unntatt spiselige fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner, som hører under posisjon 15.16.		
1517 10	- margarin, unntatt flytende margarin:		
1517 10 10	- - som inneholder over 10 vektprosent, men ikke over 15 vektprosent melkefett	0	0
1517 90	- ellers		
1517 90 10	- - som inneholder over 10 vektprosent, men ikke over 15 vektprosent melkefett	0	0
	- - ellers		

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente-	Redusert toll
		ring av avtalen År 1	
1517 90 93	-- -spiselige blandinger eller produkter av det slag som benyttes som formslippmiddel	0	0
1518	Animalske og vegetabiliske fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner, kokte, oksiderte, dehydrerte, sulfurerte, blåste, polymeriserte med varme i vakuum eller i inert gass eller på annen måte kjemisk omdannede, unntatt de som hører under posisjon 15.16; uspiselige blandinger eller produkter av animalske eller vegetabiliske fettstoffer eller oljer, eller av fraksjoner av forskjellige fettstoffer eller oljer som hører under dette kapittel, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.		
1518 00 10	- linoxyn	0	0
1520	Glyserol, rå; glyserolvann og glyserollut.	0	0
1521	Vegetabilisk voks (unntatt triglyserider), bivoks, annen insektvoks og spermasett (hvalrav), også raffinert eller farget.	0	0
1522	Degras; reststoffer etter behandling av fettstoffer eller animalsk og vegetabilisk voks.	0	0
1702	Annet sukker, herunder kjemisk ren laktose, maltose, glukose og fruktose, i fast form; sirup og andre sukkeroppløsninger uten tilsetning av smaks- eller fargestoffer; kunsthonning, også blandet med naturlig honning; karamell		
1702 50	- kjemisk ren fruktose:	0	0
1702 90	- ellers, herunder invertsukker og andre sukker- og sukkersirupsblandinger som i tørr tilstand inneholder 50 vektprosent fruktose:		
1702 90 10	-- kjemisk ren maltose	0	0
1704	Sukkervarer (herunder hvit sjokolade), uten innhold av kakao.	25	0
1803	Kakaomasse, også avfettet.	0	0
1804	Kakaosmør, -fett og -olje.	0	0
1805	Kakaopulver, uten tilsetning av sukker eller annet søtningsstoff.	0	0
1806	Sjokolade og andre næringsmidler som inneholder kakao.		
1806 10	- kakaopulver tilsatt sukker eller annet søtningsstoff	20	0
1806 20	- andre varer i blokker, plater eller stenger av vekt over 2 kg, eller flytende, som pasta, pulver, granulat eller i liknende bulkformer, i beholdere eller pakninger med innhold over 2 kg:		

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente- ring av avtalen	
		År 1	Redusert toll
1806 20 10	– som inneholder minst 31 vektprosent kakaosmør eller mer enn 31 vektprosent blandet kakaosmør og melkefett til sammen	5	0
1806 20 30	– som inneholder minst 25 vektprosent, men høyst 31 vektprosent av blandet kakaosmør og melkefett -- ellers	10	0
1806 20 50	--- som inneholder minst 18 vektprosent kakaosmør	10	0
1806 20 70	--- melkesjokolade granulat	10	0
1806 20 80	--- sjokolade smaksovertrekk	10	0
1806 20 95	--- ellers - andre, i blokker, plater eller stenger	10	0
1806 31	-- med fyll	25	0
1806 32	-- uten fyll	25	0
1806 90	- ellers	25	0
1901	Maltekstrakt; næringsmidler av mel, gryn, stivelse eller maltekstrakt, som ikke inneholder kakao eller inneholder mindre enn 40 vektprosent kakao, beregnet av en helt fettfri basis, ikke nevnt eller innbefattet annet sted; næringsmidler av varer som hører under posisjonene 04.01 - 04.04, og som ikke inneholder kakao eller inneholder mindre enn 5 vektprosent kakao, beregnet av en helt fettfri basis, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.		
1901 10	- næringsmidler bestemt for barn, i pakninger for detaljsalg:	0	0
1901 20	- blandinger og deiger til fremstilling av bakverk som hører under posisjon 19.05:	0	0
1901 90	- ellers: -- maltekstrakt		
1901 90 11	--- Med et tørrstoffinnhold på minst 90 vektprosent	5	0
1901 90 19	--- andre -- ellers:	5	0
1901 90 91	--- som ikke inneholder melkefett, sukrose, isoglukose, glukose eller stivelse eller som inneholder mindre enn 1,5 % melkefett, 5% sukrose (herunder invertsukker) eller isoglukose, 5 % glukose eller stivelse, unntatt næringsmidler i pulverform som hører under posisjonene 04.01 – 04.04	0	0
1901 90 99	--- andre	5	0

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente- ring av avtalen År 1	Redusert toll
1902	Pasta, også kokt eller fylt (med kjøtt eller andre produkter) eller tilberedt på annen måte, f.eks. spaghetti, makaroni, nudler, lasagne, gnocchi, ravioli, cannelloni; couscous, også tilberedt.	5	0
1903	Tapioka og tapiokaerstatninger fremstilt av stivelse, i form av flak, gryn, perler eller liknende.	5	0
1904	Næringsmidler tilberedt ved oppusting eller steking av korn eller kornprodukter (f.eks. "corn flakes"); korn (unntatt mais) i form av kjerner eller flak eller annet bearbeidd korn (unntatt mel og gryn), forkokt eller tilberedt på annen måte ikke nevnt eller innbefattet annet sted.	5	0
1905	Brød, kaker, kjeks og annet bakverk, også med innhold av kakao; alterbrød, tomme kapsler til farmasøytisk bruk, forseglingsoblater, rispapir og liknende varer.		
1905 10	- knekkebrød	10	0
1905 20	- honningkake ("gingerbread") og liknende	10	0
	- søte kjeks og småkaker, vafler og vaffelkjeks:		
1905 31	-- søte kjeks	10	0
1905 32	-- vafler og vaffelkjeks:		
1905 32 05	-- Med et vanninnhold på over 10 vektprosent	10	0
	-- annet:		
	--- helt eller delvis dekket av sjokolade eller andre preparater som inneholder kakao:		
1905 3211			
1905 3219	---- ellers	10	0
	--- annet:		
1905 3291	---- saltet, også fylte	10	0
	---- annet:	10	0
1905 32 99 10	----- søte vaffelkjeks	10	0
1905 32 99 90	----- ellers	10	0
1905 40	- kavringer, ristet brød og liknende ristede produkter	20	0
1905 90	- annet:	10	0
2001	Grønnsaker, frukter, nøtter og andre spiselige plantedeler, tilberedte eller konserverte med eddik eller eddiksyre.		
2001 90	- andre:		

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente-	Redusert toll
		ring av avtalen År 1	
2001 90 30	-- sukkermais (Zea mays var. saccharata); palmehjerter; jamsrøtter, søtpoteter og liknende spiselige deler av planter, inneholdende minst 5 vektprosent stivelse	20	0
2001 90 40	-- jamsrøtter, søtpoteter og liknende spiselige deler av planter, inneholdende minst 5 vektprosent stivelse	20	0
2001 90 60	-- palmehjerter	20	0
2002	Tomater, tilberedte eller konserverte på annen måte enn med eddik eller eddiksyre.		
2002 90	- ellers	20	0
2004	Andre grønnsaker, tilberedte eller konserverte på annen måte enn med eddik eller eddiksyre, fryste, unntatt varer som hører under posisjon 20.06.		
2004 10	- poteter:		
	-- andre:		
2004 10 91	--- i form av mel eller flak	20	0
2004 90	- andre grønnsaker samt grønnsakblandinger:		
2004 90 10	-- sukkermais (Zea mays var. saccharata):	20	0
2005	Andre grønnsaker, tilberedte eller konserverte på annen måte enn med eddik eller eddiksyre, ikke fryste, unntatt produkter under tollposisjon 20. 06.		
2005 20	- poteter		
2005 20 10	-- i form av mel eller flak	20	0
2005 80	- sukkermais (Zea mays var. saccharata):	20	0
2006	Grønnsaker, frukter, nøtter, fruktskall og andre plantedeler, kandiserte, glasserte eller på liknende måte tilberedte med sukker.		
2006 00	- andre:		
	-- med innhold av mer enn 13 vektprosent sukker:		
2006 00 38	--- ellers, sukkermais (Zea mays var. Saccharata)	20	0
	-- ellers:		
2006 00 99	--- ellers, sukkermais (Zea mays var. Saccharata)	20	0
2007	Syltetøy, fruktgele, marmelade samt puré og pasta av frukter eller nøtter, fremstilt ved koking eller annen varmebehandling, også tilsatt sukker eller annet søtningsstoff.		
2007 10	Homogeniserte næringsmidler:	20	0
	- ellers:		
2007 91	-- sitrusfrukter:	20	0

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente- ring av avtalen	
		År 1	Redusert toll
2007 99	-- andre:		
	--- med innhold av mer enn 30 vektprosent sukker:		
2007 99 10	---- plomme/sviske purè og pasta, i pakninger med nettovekt høyere enn 100 kg, til industrielle bearbeiding	20	0
2007 99 20	Kastanjepurè og pasta	20	0
	---- ellers:		
2007 99 31	----- av kirsebær	20	0
2007 99 33	----- av jordbær	20	0
2007 99 35	----- av bringebær	20	0
2007 99 39	----- ellers	20	0
	--- sukkerinnhold høyere enn 13 vektprosent men mindre enn enn 30 vektprosent:		
2007 99 55	---- eplepurè, herunder pasta	20	0
2007 99 57	---- ellers	20	0
	--- ellers:		
2007 99 93	---- av tropiske frukter og nøtter	20	0
2007 99 97	---- ellers	5	0
2008	Frukter, nøtter og andre spiselige plantedeler, tilberedte eller konserverte på annen måte, også tilsatt sukker eller annet søtningsstoff eller alkohol, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.		
	Nøtter, jordnøtter samt andre kjerner og frø, også innbyrdes blandede:		
2008 11	-- jordnøtter:		
2008 11 10	--- peanøttsmør	20	0
	--- andre, i pakninger med nettovekt:		
2008 11 91	---- høyere enn 1 kg	20	0
	---- mindre enn 1 kg:		
2008 11 96	----- ristet	20	0
	- ellers, herunder blandinger, unntatt blandinger som hører under varenummer 2008 19:		
2008 91 00	-- palmehjerter	20	0
2008 99	-- ellers:		
	--- ikke tilsatt sprit:		
	---- ikke tilsatt sukker:		
2008 99 85	----- mais, unntatt sukkermais (Zea mays var. Saccharata)	20	0

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente- ring av avtalen	
		År 1	Redusert toll
2101	Ekstrakter, essenser og konsentrater av kaffe, te eller maté, og varer fremstilt på basis av disse ekstrakter, essenser eller konsentrater eller på basis av kaffe, te eller maté; brente sikorirøtter og andre brente kaffeerstatninger samt ekstrakter, essenser og konsentrater derav. - ekstrakter, essenser og konsentrater av kaffe, varer fremstilt på basis av ekstrakter, essenser eller konsentrater eller på basis av kaffe:		
2101 11	- - ekstrakter, essenser og konsentrater:	0	0
2101 12	- - - varer fremstilt på basis av ekstrakter, essenser eller konsentrater av kaffe	0	0
2101 12 98	- - - ellers		
2101 20	- ekstrakter, essenser og konsentrater av te eller maté, og varer fremstilt på basis av disse ekstrakter, essenser eller konsentrater eller på basis av te eller maté:	15	0
2101 30	- brente sikorirøtter og andre brente kaffeerstatninger samt ekstrakter, essenser og konsentrater derav	20	0
2102	Gjær (aktiv eller inaktiv); andre døde, encellede mikroorganismer (unntatt vaksiner som hører under posisjon 30.02); tilberedt bakepulver.		
2102 10	- aktiv gjær:	15	0
2102 20	- Inaktiv gjær; andre døde, encellede mikroorganismer:	0	0
2102 30	- tilberedt bakepulver	15	0
2103	Sauser og preparater for tillaging av sauser; tilberedte smaksstoffer; sennepsmel og tilberedt sennep.	5	0
2104	Supper og buljonger samt preparater for tillaging av supper og buljonger; homogeniserte, sammensatte næringsmidler.		
2104 10	Supper og buljonger samt preparater for tillaging av supper og buljonger:	5	0
2104 20	- homogeniserte, sammensatte næringsmidler:	25	0
2105	Spise-is, også med innhold av kakao.	25+0,30 Euro/ kg	0
2106	Tilberedte næringsmidler, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.		
2106 10	- proteinkonsentrater og teksturererte proteinsubstanser:		

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Tollposisjon	Vareslag	Implemente- ring av avtalen År 1	Redusert toll
2106 10 20	- uten innhold av melkefett, sukrose, isoglukose, glukose stivelse eller mindre enn 1,5 vektprosent melkefett, 5 vektprosent sukrose eller isoglukose, 5 vektprosent glukose eller stivelse	5	0
2106 10 80	-- andre	20	0
2106 90	- andre:		
2106 90 20	-- sammensatte, alkoholdige næringsmidler av det slag som brukes til fremstilling av drikkevarer, andre enn slike tilberedte på basis av velluktende stoffer	30	0
	-- andre:		
2106 90 92	--- uten innhold av melkefett, sukrose, isoglukose eller stivelse, eller inneholdende mindre enn 1,5 vektprosent melkefett, 5 vektprosent sukrose eller isoglukose, 5 vektprosent glukose eller stivelse		
2106 90 98	--- andre	30	0
2203	Øl fremstilt av malt.		
2203 00	- I beholdere med innhold høyst 10 liter		
2203 00 01	-- på flasker	30+0,20 Euro/ kg	0
2203 00 09	-- ellers	30+0,20 Euro/ kg	0
2203 00 10	- i beholdere med innhold over 10 liter	30	0
2205	Vermut og annen vin av friske druer, tilsatt aromatiske planter eller smaksstoffer.	30	0
2207	Udenaturert etylalkohol med alkoholstyrke minst 80 vol. %; etylalkohol og brennevin, denaturert, uansett styrke.		
2207 20	etylalkohol og brennevin, denaturert, uansett styrke	30	0
2208	Udenaturert etylalkohol med alkoholstyrke under 80 vol. %; likør og annet brennevin.	30	0
2209	Eddik samt eddikerstatninger fremstilt av eddiksyre.	20	0

Vedlegg III*Omtalt i artikkel 7***Fisk og andre marine produkter***Artikkel 1*

Fisk og andre marine produkter oppført i tabell 1 er dekket av avtalens bestemmelser, med mindre annet er bestemt i dette vedlegg.

Tabell 1

HS posisjon	HS -underposisjon	Varebeskrivelse
02.08		Annet kjøtt og spiselig slakteavfall, fersk, kjølt eller fryst.
	ex 0208.40	- av hvaler, delfiner og niser (pattedyr av ordenen Cetacea); av manater og sjøkuer (-pattedyr av ordenen Sirenia):
Kap. 3		- av hvaler ¹
05.11		Fisk og krepsdyr, bløtdyr og andre virvelløse dyr som lever i vann.
	0511.91	Animalske produkter, ikke nevnt eller innbefattet annet sted; døde dyr av de slag som hører inn under kapittel 1 eller 3, utjenlige til menneskeføde.
		- andre
15.04		- produkter av fisk eller krepsdyr, bløtdyr eller andre virvelløse dyr som lever i vann; døde dyr av de slag som hører under kapittel 3
15.16		Fett og oljer samt deres fraksjoner, av fisk eller sjøpattedyr, også raffinerte, men ikke kjemisk omdannede. ²
	ex. 1516.10	Animalske eller vegetabiliske fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner, helt eller delvis hydrogenerte, interforestrede, reforestrede eller elaidiniserte, også raffinerte, men ikke videre bearbeidde.
16.03		- animalske fettstoffer og oljer, samt deres fraksjoner:
	ex 1603.00	- fremstilt i sin helhet fra fisk eller sjøpattedyr ³
16.04		Ekstrakter og safter av kjøtt, flesk, fisk, krepsdyr, bløtdyr og andre virvelløse dyr som lever i vann
16.05		-ekstrakter og safter av hvalkjøtt, fisk eller krepsdyr, bløtdyr eller andre virvelløse dyr som lever i vann ⁴
23.01		Fisk, tilberedt eller konservert; kaviar og kaviaretterlikninger av rogn.
		Krepsdyr, bløtdyr og andre virvelløse dyr som lever i vann, tilberedte eller konserverte.
	ex 2301.10	Mel og pelleter av kjøtt, flesk, slakteavfall, fisk, krepsdyr, bløtdyr eller av andre virvelløse dyr som lever i vann, utjenlige til menneskeføde; grakse.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	HS -underposisjon	Varebeskrivelse
23.09	2301.20	- mel og pelleter av kjøtt, flesk eller slakteavfall; grakse –av hvaler ⁵
	ex 2309.90	- mel og pelleter av fisk, krepsdyr, bløtdyr eller andre virvelløse dyr som lever i vann. Tilberedte produkter av det slag som brukes til dyrefôr. - ellers: – konsentrert limvann

¹ Importforbud på hvalprodukter anvendes av Montenegro, Liechtenstein og Sveits på basis av konvensjonen om internasjonal handel med truede arter av ville dyr og fauna. (CITES konvensjon)

² Se fotnote 1

³ Se fotnote 1

⁴ Se fotnote 1

⁵ Se fotnote 1

Artikkel 2

Ved avtalens ikrafttredelse skal partene avskaffe toll og avgifter med tilsvarende virkning på import og eksport av produkter som oppført i tabell 1 med opprinnelse i en av partene, med unntak av det som er spesifisert i artikkel 3 og 4.

Artikkel 3

Sveits og Liechtenstein kan opprettholde importtoll for produkter spesifisert i tabell 2 med opprinnelse i Montenegro.

Tabell 2

HS. nr.	Varebeskrivelse
ex 0511.91	Fôrstoffer til produksjonsdyr
ex 15.04 og ex 15.16.10	Fett og oljer til menneskeføde
ex 2301.20 og ex 2301.20	Fôrstoffer til produksjonsdyr
ex. 2309.90	Fôrstoffer til produksjonsdyr

Artikkel 4

Montenegro skal trappe ned importtoll og avgifter med tilsvarende virkning på import av produkter med opprinnelse i EFTA-statene i henhold til tollnedtrappingsplan i tabell 3. Følgende nedtrappingsplan i tabell 3 skal anvendes:

- Tollsatsene på produkter med opprinnelse som omfattes av kategori A skal elimineres i fem like årlige trinn, med start 1. juli 2012 og avsluttes 1. januar 2016;
- Tollsatsene på produkter med opprinnelse som omfattes av kategori B skal elimineres i syv årlige like trinn, med start 1. juli 2012 og avsluttes 1. januar 2018;
- Tollsatsene på produkter med opprinnelse som omfattes av kategori C skal elimineres til det nivå som indikert i tabell 3 med fem årlige like trinn, med start 1. juli 2012 og avsluttes 1. januar 2016.

Tabell 3

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0301 91	-- Ørret (<i>Salmo trutta</i> , <i>Oncorhynchus mykiss</i> , <i>Oncorhynchus clarki</i> , <i>Oncorhynchus aguabonita</i> , <i>Oncorhynchus gilae</i> , <i>Oncorhynchus apache</i> og <i>Oncorhynchus chrysogaster</i>):			
0301 91 10	--- Av artene <i>Oncorhynchus apache</i> og <i>Oncorhynchus chrysogaster</i>	30	15	C
0301 91 90	--- Andre	30	15	C
0301 92 00	-- Ål (<i>Anguilla</i> spp.)	10	0	A
0301 93 00*	-- Karpe	30	0	A
0301 94 00	-- Makrellstørje (<i>Thunnus thynnus</i>)	30	0	A
0301 95 00	-- Sydlig tunfisk (<i>Thunnus maccoyii</i>)	30	0	A
0301 99	-- Andre:			
	--- Ferskvannns fisk:			
0301 99 11	---- Stillehavs laks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorbuscha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawytscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> og <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), Atlanterhavslaks (<i>Salmo salar</i>) og Donau laks (<i>Hucho Hucho</i>)	5	0	A
0301 99 19	---- Andre	10	0	A
0301 99 80	--- Saltvannns fisk	5	0	A
0302	Fisk, fersk eller kjølt, unntatt fiskefileter eller annet fiskekjøtt som hører under posisjon 0304.			
	- Laksefisk (<i>Salmonidae</i>), unntatt lever og rogn:			
0302 11	-- Ørret (<i>Salmo trutta</i> , <i>Oncorhynchus mykiss</i> , <i>Oncorhynchus clarki</i> , <i>Oncorhynchus aguabonita</i> , <i>Oncorhynchus gilae</i> , <i>Oncorhynchus apache</i> og <i>Oncorhynchus chrysogaster</i>):			
0302 11 10	--- Av artene <i>Oncorhynchus apache</i> og <i>Oncorhynchus chrysogaster</i>	30	15	C
0302 11 20	--- Av arten <i>Oncorhynchus mykiss</i> , med hode og gjelder, rensset, av vekt pr. stk over 1,2 kg, eller uten hode og gjeller, rensset, av vekt pr. stk over 1kg	30	10	C
0302 11 80	--- Andre	30	0	A

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0302 12 00	-- Stillehavslaks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorbusha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawytscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> og <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), Atlanterhavslaks (<i>Salmo salar</i>) og Donau laks (<i>Hucho Hucho</i>)	30	0	B
0302 19 00	-- Andre - Flyndrefisk (<i>Pleuronectidae</i> , <i>Bothidae</i> , <i>Cynoglossidae</i> , <i>Soleidae</i> , <i>Scophthalmidae</i> og <i>Citharidae</i>), unntatt lever og rogn:	5	0	A
0302 21	-- Kveite <i>Reinhardtius hippoglossoides</i> , <i>Hippoglossus hippoglossus</i> , <i>Hippoglossus stenolepis</i> :			
0302 21 10	--- Blåkveite (<i>Reinhardtius hippoglossoides</i>)	10	0	A
0302 21 30	--- Atlanterhavskveite (<i>Hippoglossus Hippoglossus</i>)	10	0	A
0302 21 90	--- Stillehavskveite (<i>Hippoglossus stenolepis</i>)	10	0	A
0302 22 00	-- Rødspette (<i>Pleuronectes platessa</i>)	10	0	A
0302 23 00	-- Tunge (<i>Solea</i> spp.)	10	0	A
0302 29	-- Andre:			
0302 29 10	--- Glassvar (<i>Lepidorhombus</i> spp.)	10	0	A
0302 29 90	--- Andre - Tunfisk (av slekten <i>Thunnus</i>), stripet bonitt eller stripet pelamide (<i>Euthynnus (Katsuwonus) pelamis</i>), unntatt lever og rogn:	10	0	A
0302 31	-- Albakor eller langfinnet tunfisk (<i>Thunus alalunga</i>):			
0302 31 10	--- Til industriell fremstilling av varer under pos.16.04	5	0	A
0302 31 90	--- Andre	10	0	A
0302 32	-- Gullfinnet tunfisk (<i>Thunnus albacares</i>):			
0302 32 10	--- Til industriell fremstilling av varer under pos.16.04	5	0	A
0302 32 90	--- Andre	10	0	A
0302 33	-- bukstripet bonitt :			
0302 33 10	--- Til industriell fremstilling av varer under pos. 16.04	5	0	A
0302 33 90	--- Andre	10	0	A
0302 34	-- Storøyet tunfisk (<i>Thunnus obesus</i>):			

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0302 34 10	--- Til industriell fremstilling under av varer under pos. 16.04	5	0	A
0302 34 90	--- Andre	10	0	A
0302 35	-- Makrellstørje (<i>Thunnus thynnus</i>):			
0302 35 10	--- Til industriell fremstilling av varer under pos. 16.04	5	0	A
0302 35 90	--- Andre	10	0	A
0302 36	-- Sydlig tunfisk (<i>Thunnus maccoyii</i>):			
0302 36 10	--- Til industriell fremstilling av varer under pos. 16.04	5	0	A
0302 36 90	--- Andre	10	0	A
0302 39	-- Andre:			
0302 39 10	--- Til industriell fremstilling av varer under pos. 16.04	5	0	A
0302 39 90	--- Andre	10	0	A
0302 40 00	- Sild (<i>Clupea harengus</i> , <i>Clupea pallasii</i>), unntatt lever og rogn:	5	0	A
0302 50	- Torsk (<i>Gadus morhua</i> , <i>Gadus ogac</i> , <i>Gadus macrocephalus</i>), unntatt lever og rogn:			
0302 50 90	-- Andre	5	0	A
	- Andre fisk, unntatt lever og rogn:			
0302 61	-- Sardin (Sardina pilchardus, Sardinops spp.), sardinella (Sardinella spp.), brisling eller sardin (<i>Sprattus sprattus</i>):			
0302 61 10	--- Sardin av arten <i>Sardina pilchardus</i>	5	0	A
0302 61 30	--- Sardin av arten <i>Sardinops</i> ; sardinella (<i>Sardinella</i> spp.)	5	0	A
0302 61 80	--- Brisling eller sardin (<i>Sprattus sprattus</i>):	5	0	A
0302 64 00	-- Makrell (<i>Scomber scombrus</i> , <i>Scomber australasicus</i> , <i>Scomber japonicus</i>)	10	0	A
0302 65	-- Pigghå og andre haier :			
0302 65 20	--- Pigghå av arten <i>Squalus acanthias</i>	5	0	A
0302 65 60	--- Håbrann (<i>Lamna nasus</i>)	10	0	A
0302 65 95	--- Andre	10	0	A
0302 66 00	-- Ål (<i>Anguilla</i> spp.)	10	0	A
0302 67 00	-- Sverdfisk (<i>Xiphias gladius</i>)	5	0	A
0302 68 00	-- Tannfisk (<i>Dissostichus</i> spp.)	5	0	A

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0302 69	-- Andre:			
	--- Ferskvannsfisk:			
0302 69 11	---- Karpe	10	0	A
0302 69 15	---- Andre	10	0	A
0302 69 18	--- Saltvannsfisk:	10	0	A
	---- Fisk av arten Euthynnus, andre enn tunfisk eller stripet bonitt (Euthynnus (Katsuwonus) pelamis) under pos. 0302.33:			
	----- Til industriell fremstilling av varer under pos. 16.04			
0302 69 21	----- Andre	5	0	A
	----- Av arten uer			
0302 69 31	----- Andre	5	0	A
0302 69 33	---- Fisk av arten Boreogadus saida	5	0	A
0302 69 35	---- Hvitling (Merlangius merlangus)	5	0	A
0302 69 41	---- Lange (Molva spp.)	5	0	A
0302 69 45	---- Alaska Pollack (Theragra chalcogramma) og Pollack (Pollachius Pollachius)	5	0	A
0302 69 51	---- Ansjos Engraulis spp.)	5	0	A
0302 69 55	---- Havkaruss (Dentex Dentex og Pagellus spp.)	5	0	A
0302 69 61	---- Lysing (Merluccius spp., Urophycis spp.):	5	0	A
	----- Lysing av arten Merluccius:			A
	----- Lysing (grunnvanns lysing) (Merluccius capensis) og dypvanns lysing (deepwater Cape hake) (Merluccius paradoxus)			
0302 69 66	----- Sydlig lysing (Merluccius australis)	10	0	A
0302 69 67	----- Andre	10	0	A
0302 69 68	----- Lysing av arten Urophycis	10	0	A
0302 69 69	---- Havbrase (Brama spp.)	5	0	A
0302 69 75	---- Breiflabbe (Lophius spp.)	5	0	A
0302 69 81	---- Blå hvitling (Micromesistius poutassou eller Gadus poutassou)	10	0	A
0302 69 82	---- Sydlig blå hvitling (Micromesistius australis)	5	0	A
0302 69 91	---- Hestmakrell (scad) (Caranx trachurus, trachurus trachurus)	10	0	A
0302 69 92	---- Rosa kingklip (Genypterus blacodes)	5	0	A
0302 69 94	---- Havabbor (Dicentrarchus labrax)	10	0	A

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0302 69 95	---- Brasme (<i>Sparus aurata</i>)	10	0	A
0302 69 99	---- Andre	5	0	A
0302 70 00	- Lever og rogn	5	0	A
0303	Fisk, fryst, unntatt fiskefileter og annet fiskekjøtt som hører under posisjon 03.04. - Stillhavslaks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorbuscha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawytscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> i <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), unntatt lever og rogn: - Andre laksefisk, unntatt lever og rogn:			
0303 21	-- Ørret (<i>Salmo trutta</i> , <i>Oncorhynchus mykiss</i> , <i>Oncorhynchus clarki</i> , <i>Oncorhynchus aguabonita</i> , <i>Oncorhynchus gilae</i> , <i>Oncorhynchus apache</i> og <i>Oncorhynchus chrysogaster</i>):			
0303 21 10	--- Av artene <i>Oncorhynchus apache</i> og <i>Oncorhynchus chrysogaster</i>	30	15	C
0303 21 20	--- Av arten <i>Oncorhynchus mykiss</i> , med hode og gjelder, renset, av vekt pr. stk over 1,2 kg, eller uten hode og gjeller, renset, av vekt pr. stk 1kg	30	10	C
0303 21 80	--- Andre	30	0	A
0303 79	-- Andre: --- Ferskvannsfisk:			
0303 79 11	---- Karpe	10	0	A
0303 79 19	---- Andre --- Saltvannsfisk: ---- Fisk av arten <i>Euthynnus</i> , andre enn bukstripet bonitt eller stripet pelamide (<i>Euthynnus</i> (<i>Katsuwonus</i>) <i>pelamis</i>) under posisjon 0303 43:	10	0	A
0303 79 20	----- Til industriell fremstilling av varer under pos.16.04:	10	0	A
0303 79 31	----- Andre ---- Rødfisk (<i>Sebastes</i> spp.):	10	0	A
0303 79 37	----- Andre	10	0	A
0303 79 41	---- Fisk av arten <i>Boreogadus saida</i>	10	0	A
0303 79 45	---- Hvitling (<i>Merlangius merlangus</i>)	10	0	A
0303 79 51	---- Lange (<i>Molva</i> spp.)	10	0	A
0303 79 55	---- Alaska Pollack (<i>Theragra chalcogramma</i>) og pollack (<i>Pollachius Pollachius</i>)	10	0	A

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0303 79 58	---- Fisk av arten <i>Orcynopsis unicolor</i>	10	0	A
0303 79 65	---- Ansjos (<i>Engraulis</i> spp.)	10	0	A
0303 79 71	---- Havkaruss (<i>Dentex Dentex</i> and <i>Pagellus</i> spp.)	10	0	A
0303 79 75	---- Havbrase (<i>Brama</i> spp.)	10	0	A
0303 79 81	---- Breiflabb (<i>Lophius</i> spp.)	10	0	A
0303 79 83	---- Blåhvitting (<i>Micromesistius poutassou</i> or <i>Gadus poutassou</i>)	10	0	A
0303 79 85	---- Sydlig blåhvitting (<i>Micromesistius australis</i>)	10	0	A
0303 79 91	---- Hestmakrell (scad) (<i>Caranx trachurus</i> , <i>trachurus trachurus</i>)	10	0	A
0303 79 92	---- Blå grenadier (<i>Macruronus novaezealandiae</i>)	10	0	A
0303 79 93	---- Rosa kingklip (<i>Genypterus blacodes</i>)	10	0	A
0303 79 94	---- Fisk av artene (<i>Pelotreis flavilatus</i> og <i>Peltorhamphus novaezealandiae</i>)	10	0	A
0303 79 98	---- Andre	10	0	A
0303 80	- Lever og rogn:			
0304	Fiskefilet og annet fiskekjøtt (også opphakket), fersk, kjølt eller fryst.			
	- Fersk eller kjølt:			
0304 11	-- Sverdfisk (<i>Xiphias gladius</i>):			
0304 11 10	--- Filet	10	0	A
0304 11 90	--- Annet fiskekjøtt (også opphakket)	10	0	A
0304 12	-- Tannfisk (<i>Dissostichus</i> spp.):			
0304 12 10	--- Filet	10	0	A
0304 12 90	--- Annet fiskekjøtt (også hakket)	10	0	A
0304 19	-- Andre:			
	--- Filet:			
	---- Av ferskvannsfisk:			
0304 19 01	----- Av Nilabbor (<i>Lates niloticus</i>)	15	0	A
0304 19 03	----- Av Pangasius (<i>Pangasius</i> spp.)	15	0	A
0304 19 13	---- Av Stillehavslaks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorbuscha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawytscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> og <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), Atlanterhavslaks (<i>Salmo salar</i>) og Donau laks (<i>Hucho hucho</i>)	10	0	B

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
	----- Ørret av artene <i>Salmo trutta</i> , <i>Oncorhynchus mykiss</i> , <i>Oncorhynchus clarki</i> , <i>Oncorhynchus aguabonita</i> og <i>Oncorhynchus gilae</i> :			
0304 19 15	----- Av arten <i>Oncorhynchus mykiss</i> vekt mer enn 400 g pr stk.	15	7.5	C
0304 19 17	----- Andre	15	0	A
0304 19 18	----- Av andre ferskvannsfis	15	0	A
	---- Andre:			
0304 19 31	----- Av torsk (<i>Gadus morhua</i> , <i>Gadus ogac</i> , <i>Gadus macrocephalus</i>) og fisk av arten (<i>Boreogadus saida</i>) polartorsk	10	0	A
0304 19 33	----- Av sei (<i>Pollachius virens</i>)	10	0	A
0304 19 35	----- Av rødfisk (<i>Sebastes</i> spp.)	10	0	A
0304 19 39	----- Andre	10	0	A
	--- Annet fiskekjøtt (også opphakket):			
0304 19 91	---- Av ferskvannsfisk	10	0	A
	---- Andre			
0304 19 97	----- Sildelapper	10	0	A
0304 19 99	----- Andre	10	0	A
	- Frossen filet:			
0304 21 00	-- Sverdfisk (<i>Xiphias gladius</i>)	10	0	A
0304 22 00	-- Tannfisk (<i>Dissostichus</i> spp.)	10	0	A
0304 29	-- Annet:			
	--- Av ferskvannsfisk:			
0304 29 01	---- Av Nilabbor (<i>Lates niloticus</i>)	15	0	A
0304 29 03	---- Av Pangasius (<i>Pangasius</i> spp.)	15	0	A
0304 29 05	---- Av Tilapia (<i>Oreochromis</i> spp.)	15	0	A
0304 29 13	---- Av Stillehavslaks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorbuscha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawytscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> og <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), Atlanterhavslaks (<i>Salmo salar</i>) og Donau laks (<i>Hucho hucho</i>)	10	0	B
	---- Av ørret av artene <i>Salmo trutta</i> , <i>Oncorhynchus mykiss</i> , <i>Oncorhynchus clarki</i> , <i>Oncorhynchus aguabonita</i> og <i>Oncorhynchus gilae</i> :			
0304 29 15	----- Av arten <i>Oncorhynchus mykiss</i> vekt mer enn 400 g pr. stk	15	7.5	C

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0304 29 17	----- Andre	15	0	A
0304 29 18	---- Av andre ferskvannsfisk	15	0	A
	--- Andre:			
	---- Av torsk (<i>Gadus morhua</i> , <i>Gadus macrocephalus</i> , <i>Gadus ogac</i>) og fisk av arten <i>Boreogadus saida</i> :			
0304 29 21	----- Av torsk av arten <i>Gadus macrocephalus</i>	10	0	A
0304 29 29	----- Andre	10	0	A
0304 29 31	---- Av sei (<i>Pollachius virens</i>)	10	0	A
0304 29 33	---- Av hyse (<i>Melanogrammus aeglefinus</i>)	10	0	A
	---- Av rødfisk (<i>Sebastes</i> spp.):			
0304 29 35	----- Av arten <i>Sebastes marinus</i>	10	0	A
0304 29 39	----- Andre	10	0	A
0304 29 41	---- Av hvitting (<i>Merlangius merlangus</i>)	10	0	A
0304 29 43	---- Av lange (<i>Molva</i> spp.)	10	0	A
0304 29 45	---- Av tunfisk (av genus <i>Thunnus</i>) og fisk av arten <i>Euthynnus</i>	10	0	A
	---- Av makrell (<i>Scomber scombrus</i> , <i>Scomber australasicus</i> , <i>Scomber japonicus</i>) og av fisk av arten <i>Orcynopsis unicolor</i> :			
0304 29 51	----- Av makrell av <i>Scomber australasicus</i>	10	0	A
0304 29 53	----- Andre	10	0	A
	---- Av lysing (<i>Merluccius</i> spp., <i>Urophycis</i> spp.):			
	----- Av lysing av slekten <i>Merluccius</i> :			
0304 29 55	----- Av lysing (grunnvanns lysing) (<i>Merluccius capensis</i>) og av dypvanns lysing (<i>Merluccius paradoxus</i>)	15	0	A
0304 29 56	----- Av argentinsk lysing (Southwest Atlantic hake) (<i>Merluccius hubbsi</i>)	10	0	A
0304 29 58	----- Andre	10	0	A
0304 29 59	---- Av lysing av slekten <i>Urophycis</i>	10	0	A
	---- Av pigghå og andre haier:			
0304 29 61	----- Av pigghå (<i>Squalus acanthias</i> og <i>Scyliorhinus</i> spp.)	10	0	A
0304 29 65	----- Av håbrann (<i>Lamna nasus</i>)	10	0	A
0304 29 68	----- Av andre haier	10	0	A
0304 29 71	---- Av rødspette (<i>Pleuronectes platessa</i>)	10	0	A

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0304 29 73	---- Av flyndre (<i>Platichthys flesus</i>)	10	0	A
0304 29 75	---- Av sild (<i>Clupea harengus</i> , <i>Clupea pallasii</i>)	10	0	A
0304 29 79	---- Av glassvar (<i>Lepidorhombus</i> spp.)	10	0	A
0304 29 83	---- Av breiflabb (<i>Lophius</i> spp.)	10	0	A
0304 29 85	---- Av Alaska pollack (<i>Theragra chalcogramma</i>)	10	0	A
0304 29 91	---- Av blå grenadier (<i>Macruronus novaezelandiae</i>)	10	0	A
0304 29 99	---- Andre	10	0	A
	- Andre:			
0304 91 00	-- Sverdfisk (<i>Xiphias gladius</i>)	10	0	A
0304 92 00	-- Tannfisk (<i>Dissostichus</i> spp.)	10	0	A
0304 99	-- Andre:			
0304 99 10	--- Surimi	10	0	A
	--- Andre:			
0304 99 21	---- Av ferskvannsfisk	10	0	A
	---- Andre:			
0304 99 23	----- Av sild (<i>Clupea harengus</i> , <i>Clupea pallasii</i>)	10	0	A
0304 99 29	----- Av rødfisk (<i>Sebastes</i> spp.)	10	0	A
	----- Av torsk (<i>Gadus morhua</i> , <i>Gadus ogac</i> , <i>Gadus macrocephalus</i>) og av fis av arten <i>Boreogadus saida</i> :			
0304 99 31	----- Av torsk av arten <i>Gadus macrocephalus</i>	10	0	A
0304 99 33	----- Av torsk av arten <i>Gadus morhua</i>	10	0	A
0304 99 39	----- Andre	10	0	A
0304 99 41	----- Av sei (<i>Pollachius virens</i>)	10	0	A
0304 99 45	----- Av hyse (<i>Melanogrammus aeglefinus</i>)	10	0	A
0304 99 51	----- Av lysing (<i>Merluccius</i> spp., <i>Urophycis</i> spp.)	10	0	A
0304 99 55	----- Av glassvar (<i>Lepidorhombus</i> spp.)	10	0	A
0304 99 61	----- Av rokke (<i>Brama</i> spp.)	10	0	A
0304 99 65	----- Av breiflabb (<i>Lophius</i> spp.)	10	0	A
0304 99 71	----- Av blå hvitting (<i>Micromesistius poutassou</i> eller <i>Gadus poutassou</i>)	10	0	A
0304 99 75	----- Av Alaska Pollack (<i>Theragra chalcogramma</i>)	10	0	A
0304 99 99	----- Andre	10	0	A
0305	Fisk, tørket, saltet eller i saltlake; røkt fisk, også varmrøkt; mel og pelleter av fisk, egnet til menneskeføde.			

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0305 10 00	- mel og pelleter av fisk, egnet til menneskeføde	10	0	A
0305 20 00	- Lever og rogn av fisk, tørket, røkt, salter eller i saltlake	10	0	A
0305 30	- Fiskefilet, tørket, saltet eller i saltlake, men ikke røkt:			
	-- Av torsk (<i>Gadus morhua</i> , <i>Gadus macrocephalus</i> , <i>Gadus ogac</i>) og av fisk av arten <i>Boreogadus saida</i> :			
0305 30 19	--- Andre	10	0	A
0305 30 30	-- Av Stillehavslaks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorbuscha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawitscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> og <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), Atlanterhavslaks (<i>Salmo salar</i>) og Donau laks (<i>Hucho Hucho</i>), saltet eller i saltlake	10	0	B
0305 30 50	-- Av blåkkeite (<i>Reinhardtius hippoglossoides</i>), saltet eller i saltlake	10	0	A
0305 30 90	-- Andre	10	0	A
	- Røkt fisk, inkludert filet:			
0305 41 00	-- Stillehavslaks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorbuscha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawitscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> og <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), Atlanterhavslaks (<i>Salmo salar</i>) og Donau laks (<i>Hucho Hucho</i>)	10	0	A
0305 42 00	-- Sild (<i>Clupea harengus</i> , <i>Clupea pallasii</i>)	10	0	A
0305 49	-- Andre:			
0305 49 10	--- Blåkkeite (<i>Reinhardtius hippoglossoides</i>)	10	0	A
0305 49 20	--- Atlanterhavskveite (<i>Hippoglossus Hippoglossus</i>)	10	0	A
0305 49 30	--- Makrell (<i>Scomber scombrus</i> , <i>Scomber australasicus</i> , <i>Scomber japonicus</i>)	10	0	A
0305 49 45	--- Ørret (<i>Salmo trutta</i> , <i>Oncorhynchus mykiss</i> , <i>Oncorhynchus clarki</i> , <i>Oncorhynchus aguabonita</i> , <i>Oncorhynchus gilae</i> , <i>Oncorhynchus apache</i> and <i>Oncorhynchus chrysogaster</i>)	10	5	C
0305 49 50	--- Ål (<i>Anguilla</i> spp.)	10	0	A
0305 49 80	--- Andre	10	0	A
	- Tørket fisk, også saltet, men ikke røkt:			
0305 51	-- Torsk (<i>Gadus morhua</i> , <i>Gadus ogac</i> , <i>Gadus macrocephalus</i>)			
0305 59	-- Andre:			

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0305 59 10	--- Fisk av arten <i>Boreogadus saida</i> :	10	0	A
0305 59 30	--- Sild (<i>Clupea harengus</i> , <i>Clupea pallasii</i>)	10	0	A
0305 59 50	--- Ansjos (<i>Engraulis</i> spp.)	10	0	A
0305 59 70	--- Atlanterhavskveite (<i>Hippoglossus</i> <i>Hippoglossus</i>)	10	0	A
0305 59 80	--- Andre	10	0	A
	- Fisk saltet, men ikke tørket eller røkt og fisk i saltlake:			
0305 61 00	-- Sild (<i>Clupea harengus</i> , <i>Clupea pallasii</i>)	10	0	A
0305 62 00	-- Torsk (<i>Gadus morhua</i> , <i>Gadus ogac</i> , <i>Gadus macrocephalus</i>)	10	0	A
0305 63 00	-- Ansjos (<i>Engraulis</i> spp.)	10	0	A
0305 69	-- Andre:			
0305 69 10	--- Fisk av arten <i>Boreogadus saida</i>	10	0	A
0305 69 30	--- Atlanterhavskveite (<i>Hippoglossus</i> <i>Hippoglossus</i>)	10	0	A
0305 69 50	--- Stillehavslaks (<i>Oncorhynchus nerka</i> , <i>Oncorhynchus gorboscha</i> , <i>Oncorhynchus keta</i> , <i>Oncorhynchus tshawitscha</i> , <i>Oncorhynchus kisutch</i> , <i>Oncorhynchus masou</i> og <i>Oncorhynchus rhodurus</i>), Atlanterhavslaks (<i>Salmo salar</i>) Donau laks (<i>Hucho Hucho</i>)	10	0	B
0305 69 80	--- Andre	10	0	A
0306	Krepsdyr, med eller uten skall, levende, ferske, kjølte, fryste, tørket, saltet eller i saltlake; krepsdyr med skall, dampkokt eller i kokt vann, også kjølte, fryste, tørket, saltet eller i saltlake; mel og pelleter av krepsdyr.			
	- Ikke fryste:			
0306 21 00	-- Languster og andre sjøvanns kreps (<i>Palinurus</i> spp., <i>Panulirus</i> spp., <i>Jasus</i> spp.).	5	0	A
0306 22	-- Hummer (<i>Homarus</i> spp.):			
0306 22 10	--- Levende	5	0	A
	--- Andre:			
0306 22 91	---- Hele	5	0	A
0306 22 99	---- Andre	5	0	A
0306 23	-- Reker:			
0306 23 10	--- Av familien <i>Pandalidae</i>	15	0	A
	--- Reker av slekten <i>Crangon</i> :			

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0306 23 31	---- Fersk, kjølt eller dampkokt eller kokt i vann	10	0	A
0306 23 39	---- Andre	10	0	A
0306 23 90	--- Andre	10	0	A
0306 24	-- Krabber:			
0306 24 30	--- Krabber av arten <i>Cancer pagurus</i>	10	0	A
0306 24 80	--- Andre	10	0	A
0306 29	-- Andre, herunder mel og pelleter av krepsdyr, egnet til menneskeføde:			
0306 29 10	--- Ferskvanns kreps	10	0	A
0306 29 30	--- Sjøkreps (<i>Nephrops norvegicus</i>)	10	0	A
0306 29 90	--- Andre	10	0	A
0307	Bløtdyr med eller uten skall, levende, ferske, kjølte, fryste, tørket, saltet eller i saltlake; virvelløse dyr som lever i vann andre enn krepsdyr og bløtdyr, levende, ferske, kjølte, fryste, tørket, saltet eller i saltlake; mel og pelleter av virvelløse dyr som lever i vann.			
0307 10	- Østers:			
0307 10 10	-- Levende flate østers av slekten <i>Ostrea</i> , som inkl. 5 skall ikke veier over 40 g pr. stk	5	0	A
0307 10 90	-- Andre	5	0	A
	- Kamskjell, herunder haneskjell, av slekten <i>Pecten</i> , <i>Chlamys</i> eller <i>Placopecten</i> :			
0307 21 00	-- Levende, ferske eller kjølte	5	0	A
0307 29	-- Other:			
0307 29 10	--- Coquilles St Jacques (<i>Pecten maximus</i>), frozen	5	0	A
0307 29 90	--- Andre	5	0	A
	- Blåskjell (<i>Mytilus</i> spp., <i>Perna</i> spp.):			
0307 31	-- Levende, ferske eller kjølte:			
0307 31 10	--- <i>Mytilus</i> spp.	15	0	A
0307 31 90	--- <i>Perna</i> spp.	15	0	A
0307 39	-- Andre:			
0307 39 10	--- <i>Mytilus</i> spp.	15	0	A
0307 39 90	--- <i>Perna</i> spp.	15	0	A
	- Tiarmet blekksprut (<i>Sepia officinalis</i> , <i>Rossia macrosoma</i> , <i>Sepiola</i> spp.) og squid (<i>Ommastrephes</i> spp., <i>Loligo</i> spp., <i>Nototodarus</i> spp., <i>Sepioteuthis</i> spp.):			

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

HS posisjon	Varebeskrivelse	MFN	Tollsats etter nedtrappingsperioden	kategori
0307 41	-- Levende, ferske eller kjølte:			
0307 41 10	--- Blekksprut (<i>Sepia officinalis</i> , <i>Rossia macrosoma</i> , <i>Sepiola</i> spp.)	10	0	A
	--- Akkar (<i>Ommastrephes</i> spp., <i>Loligo</i> spp., <i>Nototodarus</i> spp., <i>Sepioteuthis</i> spp.):			
0307 41 91	---- <i>Loligo</i> spp., <i>Ommastrephes sagittatus</i>	10	0	A
0307 41 99	---- Andre	10	0	A
	---- Blekksprut (<i>Sepia officinalis</i> , <i>Rossia macrosoma</i> , <i>Sepiola</i> spp.):			
	- Octopus (<i>Octopus</i> spp.):			
0307 51 00	-- Levende, ferske eller kjølte	15	0	A
	- Andre, herunder mel og pelleter av virvelløse dyr som lever i vann, andre enn krepsdyr egnet til menneskeføde:			
0307 91 00	-- Levende, ferske eller kjølte	10	0	A
1604	Tilberedt eller konservert fisk; kaviar og kaviaretterligninger av rogn.			
1604 11 00	-- Laks	15	0	A
1604 12	-- Sild	10	0	A
1604 13	-- Sardiner, sardinella og brisling	15+0.30 €/kg	7.5+0.15€/kg	C
604 14	-- Størje, stripet pelamide og bonint (<i>Sarda</i> spp.)	10	0	A
1604 15	-- Makrell	15	0	A
1604 16	-- Ansjos	10	0	A
1604 19	-- Andre:	15	0	A
1604 20	- Annen tilberedt eller konservert fisk	10	0	A
1604 30	- kaviar og kaviaretterligninger	10	0	A
1605	Krepsdyr, bløtdyr og andre virvelløse dyr som lever i vann, tilberedt eller konservert.	10	0	A

Artikkel 5

Avskaffelse av toll ved import til Montenegro av produkter med opprinnelse i EFTA- statene og

som fremgår av tabell 3 under kategori "C" skal revurderes av Joint Committee senest tre år etter ikrafttredelse av avtalen, om nødvendig, hvert andre år.

Vedlegg IV

Referert til i artikkel 14

Handelsfasilitering

Artikkel 1

Generelle prinsipper

Partene er, med sikte på å legge forholdene til rette for sine respektive næringsliv og skape et miljø for handel som gir muligheter til å dra nytte av fordelene gitt i denne avtalen, enige om at særlig de følgende prinsipper danner grunnlaget for utviklingen og de kompetente myndigheters administrasjon av handelsfasiliteringstiltak:

- (a) åpenhet, effektivitet, forenkling, harmonisering og ensartethet for handelsprosedyrer;
- (b) fremme av internasjonale standarder; samsvar med multilaterale avtaler som gjelder for partene;
- (d) best mulig bruk av informasjonsteknologi;
- (e) høy standard på offentlige tjenester;
- (f) kontroller utført av kompetent myndighet, basert på risikostyring;
- (g) samarbeid innen hver enkelt avtalepart mellom tollmyndighetene og andre grensemyndigheter; og
- (h) konsultasjoner mellom avtalepartene og deres respektive næringsliv.

Artikkel 2

Åpenhet

1. Hver avtalepart skal omgående offentliggjøre på internett, og så langt det er praktisk på engelsk, alle lover, forskrifter og administrative avgjørelser av allmenn gyldighet, som er relevant for handel med varer mellom EFTA-statene og Montenegro.
2. Hver avtalepart skal etablere kontaktpunkter for tollspørsmål og andre saker dekket av dette vedlegget, som skal kunne kontaktes på engelsk via internett.
3. Hver avtalepart skal konsultere sitt respektive næringsliv om dets behov for utvikling og innføring av handelsfasiliteringstiltak, spesiell oppmerksomhet bør tillegges interessene til små og mellomstore bedrifter.
4. Hver avtalepart skal sørge for et passende intervall mellom publisering og ikrafttredelse av lover og forskrifter av allmenn gyldighet, som er relevant for internasjonal handel.

5. Hver avtalepart skal publisere på forhånd, og spesielt på internett, alle forslag til lover og forskrifter som er relevant for internasjonal handel, for å gi interesserte personer en mulighet til å uttale seg om dem.
6. Hver avtalepart skal på en enhetlig og upartisk måte administrere sine lover, forskrifter og administrative avgjørelser av allmenn gyldighet som er relevant for internasjonal handel med varer.

Artikkel 3

Samarbeid

1. Partene kan når det er formålstjenelig identifisere og fremlegge for vurdering i Den blandede komité, ytterligere tiltak med sikte på å legge til rette for handelen mellom avtalepartene.
2. Avtalepartene skal fremme internasjonalt samarbeid i relevante multilaterale fora for handelsfasilitering. Partene skal vurdere relevante internasjonale initiativ angående handelsfasilitering for å identifisere ytterligere områder der felles aktiviteter vil kunne bidra til avtalepartenes felles målsetting, og fremlegge slike til vurdering gjennom Underkomiteen til Den blandede komité.

Artikkel 4

Bindende forhåndsuttalelser

1. En avtalepart skal innenfor en rimelig tidsramme utstede en bindende skriftlig forhåndsuttalelse i henhold til en skriftlig søknad som inneholder all nødvendig informasjon fra en importør, eksportør, eller produsent på sitt eget territorium, eller en eksportør eller produsent på territoriet til en annen avtalepart¹, angående:
 - (a) klassifiseringen av et produkt og den anvendte tollsatsen for produktet, inkludert metoden som er anvendt for å beregne tollbeløpet;

¹ For å få større visshet kan en importør, eksportør eller produsent sende inn en anmodning om en bindende forhåndsuttalelse gjennom en autorisert representant.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

- (b) tollverdien på et produkt eller, hvis det er hensiktsmessig, metoden og anvendelsen av metoden som skal brukes for å fastsette tollverdien i henhold til bestemte fakta²;
 - (c) avgifter og gebyrer som vil bli ilagt, eller - hvis det er mer hensiktsmessig - hvordan slike avgifter og gebyrer blir beregnet;
 - (d) gjeldende krav knyttet til grensepassering eller innførselshavn for et bestemt produkt;
 - (e) de opprinnelsesreglene parten vil tilordne et produkt; og
 - (f) andre forhold avtalepartene måtte bli enige om.
2. En avtalepart som avslår å utstede en bindende forhåndsuttalelse skal omgående underrette søkeren skriftlig, med en begrunnelse for beslutningen om å avslå og utstede den bindende forhåndsuttalelsen.
 3. Hver avtalepart skal sørge for at bindende forhåndsuttalelser gjelder fra den dato de utstedes, eller fra en dato som er fastsatt i den bindende forhåndsuttalelsen, forutsatt at alle fakta og omstendigheter som uttalelsen er basert på, forblir uendret.
 4. En avtalepart kan begrense gyldigheten av bindende forhåndsuttalelser til en periode bestemt av nasjonal lovgivning.
 5. Hver avtalepart skal tilstrebe å gjøre informasjon om bindende forhåndsuttalelser, som parten anser å være av betydelig interesse for andre næringsdrivende, offentlig kjent, samtidig som det blir tatt hensyn til behovet for å beskytte taushetsbelagte opplysninger.

Artikkel 5

Forenkling av internasjonale handelsprosedyrer

1. Partene skal anvende handels- og grenseprosedyrer som er enkle, rimelige og upartiske.
2. Avtalepartene skal begrense kontroller, formaliteter og antall dokumenter som blir avkrevd i sammenheng med handel med varer mellom avtalepartene, til det som er nødvendig og hensiktsmessig for å sikre overensstemmelse med lovbestemte krav, for derved å forenkle, så langt som overhodet mulig, de respektive prosedyrer.
3. Parten som varene innføres til, skal ikke kreve kopi av utførselsdeklarasjonen fra importøren.

² Sveits beregner tollsats ut fra vekt eller kvantum, heller enn *Ad Valorem* avgifter

4. Avtalepartene skal benytte effektive handelsprosedyrer som, der dette er formålstjenlig, er basert på internasjonale standarder og spesielt standardene og praksisen anbefalt av De forente nasjoners senter for handelsfasilitering og elektronisk virksomhet (UN/CEFACT), Den internasjonale standardiseringsorganisasjonen (ISO) og Verdens tollorganisasjon (heretter kalt WCO), herunder prinsippene i den reviderte internasjonale konvensjonen om forenkling og harmonisering av tollprosedyrer (Den reviderte Kyoto-konvensjonen) i den hensikt å redusere kostnader og unødvendige forsinkelser i handelen mellom partene.
5. Hver avtalepart skal vedta eller opprettholde prosedyrer som:
 - a) legger til rette for elektronisk forhåndsdeklarerings og behandling av informasjon før varen ankommer fysisk, for å kunne gjøre tollklareringen raskt; og
 - b) tillate at importører kan få frigitt varene før alle avtalepartens krav knyttet til innførselen er oppfylt, dersom importøren kan fremlegge tilfredsstillende garantier, og hvor det er fastslått at videre undersøkelser, fysiske inspeksjoner eller andre fremleggelser ikke er nødvendig.

Artikkel 6

Tollkontorenes kompetanse

1. Partene skal bestemme ved hvilke tollkontorer varene kan bli fremlagt eller tollklarert. Ved fastsettelse av kompetansen og plasseringen av disse kontorene og deres åpningstider, skal faktorene som tas i betraktning særlig inkludere handelsnæringens behov.
2. Hver avtalepart skal, med forbehold om tilgjengelige ressurser, utføre tollkontroller og tollprosedyrer utenfor den angitte kontortiden eller utenfor lokalene til tollkontorer, hvis en handlende krever det av gyldige årsaker. Alle tilknyttede avgifter og gebyrer skal være begrenset til den omtrentlige kostnaden for de utførte tjenestene.

Artikkel 7

Risikostyring

1. Hver avtalepart skal avgjøre hvilke personer, varer, eller transportmidler som skal kontrolleres, samt omfanget av kontrollen, basert på risikovurderinger.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

2. Ved identifisering og håndteringen av risikoer knyttet til innførsel, utførsel, transittering eller sluttbruk av varer som er forflyttet mellom avtalepartens og andre avtaleparters tollområde, eller knyttet til tilstedeværelsen av varer som ikke er frigjort, skal avtalepartene systematisk anvende prosedyrer og praksis for risikostyring.
3. Hver avtaleparts grenseprosedyrer og tollkontroller, inkludert kontroll av dokumenter, fysisk kontroll etter regnskapskontroll, skal ikke være mer byrdefulle enn nødvendig for å begrense eksponeringen mot disse risikoene.
3. Hver avtalepart skal offentlig publisere informasjon om gebyrer og avgifter. Slik informasjon skal inkludere begrunnelsen for avgiften eller gebyret, og spesielt den utførte tjeneste, ansvarlig myndighet, gebyrer og avgifter som vil bli ilagt og måten de er utregnet, i tillegg til når og hvordan betaling skal skje.
4. På forespørsel skal avtalepartens tollmyndigheter, eller enhver annen grensemyndighet, gi informasjon om satser for toll, avgifter og gebyrer som kan anvendes ved innførsel av varer til avtaleparten, herunder beregningsmetoden.

Artikkel 8

System for autoriserte økonomiske operatører

En avtalepart som har et system med autoriserte økonomiske operatører eller sikkerhetstiltak som vil berøre internasjonal handelsflyt skal:

- a) tilby en annen avtalepart mulighet til gjensidig å anerkjenne autorisasjoner og sikkerhetstiltak i den hensikt å forenkle internasjonal handel samtidig som effektiv tollkontroll ivaretas; og
- b) dra nytte av relevante internasjonale standarder og praksiser, spesielt WCOs rammeverk for standarder.

Artikkel 9

Speditører

Hver enkelt avtalepart skal ha prosedyrer som tillater eksportører og importører å oversende sine egne tolldeklarasjoner uten å måtte henvende seg til en speditør.

Artikkel 10

Avgifter og gebyrer

1. Avgifter og gebyrer av enhver art, som er ilagt i forbindelse med innførsel eller utførsel, inkludert oppgaver utført i samsvar med artikkel 4, unntatt importavgifter og skatter som omfattes av artikkel III i GATT 1994, skal ikke overstige omtrentlig kostnad for tjenesten som ytes og skal ikke representere en indirekte beskyttelse av innenlandske produkter eller beskatning av innførsler eller utførsler for fiskale formål.
2. Gebyrer og avgifter som nevnt i første avsnitt skal ikke bli beregnet etter ad valorem-prinsippet.

Artikkel 11

Legalisering av dokumenter

En avtalepart skal ikke kreve legalisering, og spesielt konsulære transaksjoner, av fakturaer, opprinnelsesdokumenter eller annen tolldokumentasjon, inkludert beslektede gebyrer og avgifter, i forbindelse med innførsel av et produkt fra en annen part.

Artikkel 12

Midlertidig innførsel av varer

1. Hver avtalepart skal tilrettelegge for midlertidig adgang for varer, i samsvar med internasjonale standarder.
2. I denne artikkelen forstås "midlertidig adgang" som tollprosedyrer hvor enkelte varer kan bli brakt inn på en parts territorium og på fastsatte vilkår bli fritatt for betaling av toll og avgifter. Slike varer skal være innført av en spesiell grunn, og skal være planlagt gjenutført innen et fastsatt tidsrom og uten å ha gjennomgått noen form for endring bortsett fra normal forringelse grunnet bruk.

Artikkel 13

Innenlands og utenlands bearbeiding.

1. Hver avtalepart skal tilrettelegge for midlertidig innførsel og utførsel for innenlands og utenlands bearbeiding i samsvar med relevante internasjonale standarder.
2. I denne artikkel skal
 - a) "innenlands bearbeiding" bety en tollprosedyre hvor bestemte varer kan bli brakt inn i et tollområde og på fastsatte vilkår bli fritatt for betaling av tollavgifter. Slike varer skal

være planlagt gjenutført innen et fastsatt tidsrom, etter å ha gjennomgått produksjon, bearbeiding eller reparasjon.

- b) "utenlands bearbeiding" betyr tollprosedyrer hvor bestemte varer, som er i fri sirkulasjon i et tollområde, kan bli midlertidig utført for produksjon, bearbeiding eller reparasjon i utlandet, og deretter bli gjeninnført med fullt eller delvis fritak for tollavgifter.

Artikkel 14

Samarbeid mellom grensemyndigheter

En part skal sørge for at dens myndigheter som er involvert i grensekontroll og annen innførsels- eller utførselskontroll, samarbeider og koordinerer sine prosedyrer for å tilrettelegge handel.

Artikkel 15

Klage

Hver avtalepart skal sørge for at importører, eksportører og produsenter har rett til minst ett nivå av uavhengig administrativ eller rettslig klage i samsvar med dens nasjonale lovgivning.

Artikkel 16

Fortrolighet

Alle opplysninger som er avgitt i forbindelse med import, eksport, bindende forhåndsuttalelse eller transittering av varer, skal behandles som konfidensielle av avtalepartene, og skal være omfattet av forpliktelsene om offentlig taushetsplikt, i samsvar med avtalepartenes respektive lovgivning. Slike opplysninger skal ikke utleveres av avtalepartenes myndigheter med mindre det foreligger uttrykkelig samtykke fra den person eller myndighet som har avgitt dem.

Vedlegg V

Omtalt i artikkel 15

Mandat for underkomiteen for opprinnelsesregler, tollprosedyrer og handelsfasilitering

1. Underkomiteen kan utveksle informasjon, vurdere utviklinger, forberede koordinering av avtalepartenes posisjoner, forberede tekniske endringer og bistå Blandet komité med hensyn til:
 - a) opprinnelsesregler og administrativt samarbeid som fastsatt i artikkel 8
 - b) saker som er omhandlet i artikkel 14 og Vedlegg IV;
 - c) saker som er omhandlet i artiklene 7, 9 og 10; og
 - d) andre saker relatert til handel med varer som Blandet komité fremlegger for Underkomiteen.
2. Underkomiteen skal rapportere til Blandet komité. Underkomiteen kan gi anbefalinger til Blandet komité i saker som er knyttet til punkt 1.
3. Hver avtalepart skal ha rett til å være representert i Underkomiteen. Underkomiteen skal handle ved enstemmighet.
4. Underkomiteen skal møtes så ofte som nødvendig. Det skal innkalles til møte av Blandet komité av lederen for Underkomiteen på eget initiativ eller på anmodning av en av avtalepartene. Møtestedet skal alternere mellom en EFTA-stat og Montenegro.
5. Til hvert møte skal lederen for Underkomiteen i samråd med alle avtaleparter utarbeide en foreløpig dagsorden, som normalt skal sendes avtalepartene senest to uker før møtet. Møtene i Underkomiteen skal ledes av en representant fra en EFTA-stat eller Montenegro for en tidsperiode man blir enig om.
6. Underkomiteen skal avgi en rapport om resultatene fra hvert møte i Underkomiteen, og lederen skal på anmodning rapportere på et møte i Blandet komité.

Vedlegg VI

Omhandlet i artikkel 23

Beskyttelse av immaterielle rettigheter

Kapittel I

Generelle bestemmelser

Artikkel 1

Definisjon av immaterielle rettigheter

I denne avtale skal “immaterialrett” omfatte opphavsrett, herunder vern av datamaskinprogrammer og innsamlede og ordnede data, nærstående rettigheter, varemerker for varer og tjenester, geografiske betegnelser, herunder opprinnelsesbetegnelser for varer og kildeangivelser for varer og tjenester, industrielt design, patenter, plantesorter, kretsmønstre for integrerte kretser, samt fortløpende opplysninger.

Artikkel 2

Internasjonale konvensjoner

1. Partene bekrefter sine forpliktelser i følgende multilaterale avtaler:
 - a) Paris-konvensjonen av 20. mars 1883 angående beskyttelse av den industrielle eiendomsrett, revidert ved Stockholm-dokumentet fra 1967 (heretter referert til som “Paris-konvensjonen”);
 - b) Bern-konvensjonen av 9. september 1886 til beskyttelse av litterære og kunstneriske verk, revidert ved Paris-dokumentet fra 1971 (heretter referert til som “Bern-konvensjonen”);
 - c) Internasjonal konvensjon av 26. oktober 1961 om rettsvern for de rettigheter som tilkommer utøvende kunstnere, fremstillere av fonogrammer, samt kringkastingsinstitusjoner (heretter referert til som Roma-konvensjonen);
 - d) Konvensjon om patentsamarbeid (PCT) av 19. juni 1970, revidert ved Washington-dokumentet fra 2001;
 - e) Budapest-konvensjonen av 28. april 1977 om internasjonal anerkjennelse av deponering av mikroorganismer i forbindelse med behandling av patentsaker;
 - f) Niceavtalen av 15. juni 1957 angående den internasjonale klassifikasjon av varer og tjenester for registrering av varemerker, revidert ved Genève-dokumentet av 1979; og

- g) Protokoll til Madridoverenskomsten om den internasjonale registrering av varemerke av 27. juni 1889.
2. Partene skal overholde de materielle bestemmelsene i TRIPS-avtalen.
3. Partene skal ratifisere eller tiltre følgende avtaler før 31. desember 2012, dersom de ikke allerede er parter i disse:
 - a) Genèveavtalen til Haagoverenskomsten om internasjonal registrering av industrielt design;
 - b) Verdensorganisasjonen for immaterialretts (heretter referert til som WIPO) traktat av 20. desember 1996 om opphavsrett;
 - c) WIPO-traktaten av 20. desember 1996 om kunstneriske fremføringer og fonogrammer (heretter referert til som “WPPT”); og
 - d) Internasjonal konvensjon om vern av nye plantesorter av 1991, med mindre partene allerede er medlem av Internasjonal konvensjon om vern av nye plantesorter av 1978 og valgte å ikke tiltre konvensjonen av 1991.
4. Dersom én av partene ber om det, er partene enige om å avholde ekspertmøter umiddelbart om aktiviteter knyttet til konvensjoner nevnt i denne artikkel eller til fremtidige internasjonale konvensjoner om harmonisering, forvaltning og håndheving av immaterielle rettigheter, og om virksomhet i internasjonale organisasjoner som WTO og WIPO, samt om partenes forbindelser med tredjestater i spørsmål om immaterielle rettigheter.

Kapittel II

Standarder for tilgang til, samt omfang og utøvelse av immaterielle rettigheter

Artikkel 3

Opphavsrett og nærstående rettigheter

1. Med forbehold om partenes forpliktelser som følge av internasjonale avtaler de er medlem av, skal partene, i tråd med sine lover og forskrifter, gi og sikre opphavsmenn, utøvende kunstnere, produsenter av fonogrammer og videogrammer, samt kringkastingsorganisasjoner en tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av deres (respektive)

- verk, prestasjoner, fonogrammer og videogrammer.
2. I tillegg til beskyttelsen som følger av kapittel I, skal hver av partene, med de nødvendige endringer, gi og sikre utøvere av audiovisuelle og visuelle fremføringer beskyttelse i henhold til artikkel 5, 6, 7, 8 og 10 i WPPT.
 3. Hver av partene skal sikre at en kringkastingsorganisasjon på sitt territorium i det minste har enerett til å autorisere følgende handlinger: fiksering, reproduksjon og distribusjon av fikseringer, trådløs videresending av kringkastingssendinger, tilgjengeliggjøring for allmennheten av kringkastingssendinger ved overføring i tråd eller trådløst på en slik måte at den enkelte selv kan velge tid og sted for tilgangen.
 4. Hver av partene kan i nasjonal lovgivning ha slike avgrensninger eller unntak som i WPPT artikkel 16, vedrørende beskyttelsen av utøvende kunstners lyd-, visuelle- og audiovisuelle fremføringer, samt hva gjelder beskyttelsen for kringkastingsorganisasjoner, i den utstrekning slike avgrensninger og unntak er i samsvar med Roma-konvensjonen.
 5. Hver av partene skal sikre at opphavsmannen, uavhengig av de økonomiske rettighetene, og selv etter at disse er overdratt, har rett til å bli navngitt som opphavsmann til verket og til å motsette seg enhver endring, forvanskning, ødeleggelse, og annen krenkende handling relatert til det aktuelle verket, hvis dette kan skade hans eller hennes ære eller anseelse.
 6. De rettigheter som opphavsmannen har i henhold til nr. 5 skal, etter hans eller hennes død, i alle fall vare til utløpet av vernetiden for de økonomiske rettighetene og skal også kunne håndheves av de personer eller institusjoner som loven utpeker hos den part hvor beskyttelsen søkes.
 7. De rettigheter som følger av nr. 5 og 6 skal, *mutatis mutandis*, gis utøvende kunstners lydfremføringer for tilstedeværende publikum, visuelle eller audiovisuelle fremføringer, eller fremføringer fiksert i fonogrammer eller audiovisuelle opptak.
 8. Vernetiden for et verk omfatter opphavsmannens levetid og 70 år etter hans eller hennes død. For datamaskinprogrammer skal vernetiden i alle fall omfatte opphavsmannens levetid og 50 år etter hans eller hennes død.
 9. Vernetiden for nærstående rettigheter omfattes av denne avtalen og for andre verk hvor vernetiden beregnes på annen måte enn med utgangspunkt i levetiden til en fysisk person, skal ikke være kortere enn 50 år etter utgivelse med samtykke, eller, for det tilfellet at slik utgivelse ikke har funnet sted innen 50 år fra frembringelsen, 50 år fra frembringelsen.
 10. Partene kan unntas forpliktelsene i nr. 8 og 9, hvis unntakene i artikkel 7 og 7bis i Bernkonvensjonen kommer til anvendelse.
- #### Artikkel 4
- #### Varemerker
1. Partene skal gi innehavere av rettigheter til varemerker for varer eller tjenester et tilstrekkelig og effektivt vern. Ethvert kjennetegn eller enhver kombinasjon av kjennetegn som er egnet til å skille en virksomhets varer eller tjenester fra andre virksomheters varer og tjenester, skal kunne utgjøre et varemerke. Slike kjennetegn, særlig ord, herunder kombinasjoner av ord, personnavn, bokstaver, sifre, figurative elementer, varers form, lyder og kombinasjoner av farger, samt enhver kombinasjon av slike kjennetegn, skal være egnet for registrering som varemerke. Når kjennetegnene ikke i seg selv har adskillende evne for de aktuelle varene og tjenestene, kan partene gjøre registrering betinget av at kjennetegnene er blitt distinktive som følge av bruk. Partene kan stille som vilkår for registrering, at kjennetegnene er visuelt synlige.
 2. Partene bekrefter betydningen av, og skal rette seg etter prinsippene nedfelt i WIPOs anbefaling om bestemmelser om vern av velkjente merker, vedtatt av forsamlingen for Paris-unionen om vern av den industrielle eiendomsrett og generalforsamlingen i WIPO i 1999, og i WIPOs anbefaling om bestemmelser om beskyttelse av merker og andre industrielle rettigheter til kjennetegn, på internett, vedtatt av forsamlingen for Paris-unionen om vern av den industrielle eiendomsrett og generalforsamlingen i WIPO i 2001.
- #### Artikkel 5
- #### Patenter
- Partene skal i sin nasjonale lovgivning minst sikre følgende:

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

- a) tilstrekkelig og effektivt patentvern for oppfinnelser på alle teknologiske områder, i samsvar med vernenivået i Europeisk patentkonvensjon; og
- b) en kompenserende vernetid for farmasøytiske produkter og plantevernprodukter, som regnes fra utløpet av den maksimale patenttiden på 20 år, for et tidsrom tilsvarende tidsrommet fra patentsøknadens inndag og datoen for produktets markedsføringstillatelse, med fradrag av fem år. Slik kompenserende vernetid skal gjelde i høyst¹ fem år, og skal gis på følgende betingelser:
 - i. produktet er beskyttet av et gyldig patent;
 - ii. det er gitt en offisiell markedsføringstillatelse for det medisinske produktet eller plantevernproduktet,
 - iii. rettigheten utledet av patentet har blitt utsatt på grunn av administrative prosedyrer knyttet til markedstillatelse, slik at den effektive utnyttelse av patentet utgjør mindre enn 15 år; og
 - iv. den effektive beskyttelse utledet av patentet og den kompenserende vernetiden skal ikke samlet overstige 15 år².

Artikkel 6

Fortrolige opplysninger

1. Partene skal, når de stiller som betingelse for å godkjenne markedsføring for farmasøytiske produkter eller landbrukskjemikalier som utnytter kjemiske eller biologiske enheter at det inngis fortrolige testdata eller andre data og som det involverer en betydelig innsats å frembringe, beskytte slike data mot utilbørlig kommersiell bruk. I tillegg skal partene beskytte slike data mot offentliggjøring, med mindre dette er nødvendig for å beskytte allmennheten, eller hvis det gjøres tiltak for å sikre at dataene er beskyttet mot utilbørlig kommersiell bruk.
2. Partene skal forhindre at søkere av markedsføringstillatelse baserer seg på eller refererer til fortrolige testdata eller andre data inngitt til rette myndighet av den første søkeren, i en periode på minst 8 år for farmasøy-

tiske produkter og minst 10 år for landsbrukskjemikalier, regnet fra datoen for markedsføringstillatelsen. Partene skal i tillegg sikre at et farmasøytisk produkt som baserer seg på eller referer til fortrolige opplysninger eller andre data inngitt til rette myndighet av den første søkeren ikke slippes ut på markedet før 10 år etter datoen for den første søkerens markedsføringstillatelse.

3. 10-årsperioden referert til i nr. 2 skal forlenges til et minimum av elleve år hvis innehaveren av markedsføringstillatelsen i det minste i løpet av de første åtte av de ti årene, får en tillatelse for en eller flere nye terapeutiske indikasjoner, som gjennom den vitenskapelige evalueringen i forkant av tillatelsen, antas å tilføre betydelige kliniske fordeler sammenlignet med eksisterende terapi.
4. Det kan gis tillatelse til å basere seg på eller henvise til slike data for å unngå unødige dobbeltforsøk med landsbrukskjemikalier som involverer virveldyr, forutsatt at den første søkeren mottar tilstrekkelig kompensasjon.

Artikkel 7

Industrielt design

Partene skal i sin nasjonale lovgivning sikre tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av registrert industrielt design, især ved å gi en samlet beskyttelsesperiode på minst 25 år. Partene kan gi en kortere beskyttelsesperiode for design av bestanddeler som benyttes til reparasjon av et produkt.

Artikkel 8

Geografiske betegnelser og opprinnelsesbetegnelser

1. Partene skal i sin nasjonale lovgivning sikre tilstrekkelige og effektive virkemidler for beskyttelse av geografiske betegnelser for alle varer, og opprinnelsesbetegnelser, samt navn og flagg for land for så vidt gjelder alle varer og tjenester.
2. I denne avtale betyr "geografiske betegnelser" betegnelser som viser at varer har sin opprinnelse på en parts territorium, eller en region eller på et sted på dette territoriet, når en bestemt kvalitet, anseelse eller andre egenskaper ved disse varene i det vesentlige kan tilskrives deres geografiske opprinnelse.

¹ For farmasøytiske produkter som har blitt testet for pediatrisk bruk, kan det i samsvar med nasjonal lovgivning gis en seks måneders utvidelse av den kompenserende beskyttelsesperioden.

² For farmasøytiske produkter som har blitt testet for pediatrisk bruk, kan det i samsvar med nasjonal lovgivning gis en seks måneders utvidelse av den kompenserende beskyttelsesperioden.

3. Opprinnelsesbetegnelser er direkte eller indirekte henvisninger til varers eller tjenesters geografiske opprinnelse. Ingen bestemmelse i denne avtale skal medføre at en part må endre sin lovgivning, dersom den, på tidspunktet for denne avtalens ikrafttredelse, begrenser beskyttelsen av opprinnelsesbetegnelser til tilfeller hvor en gitt kvalitet, et gitt omdømme eller andre egenskaper ved varer eller tjenester i det vesentlige kan tilskrives deres geografiske opprinnelse.
4. Med forbehold om artikkel 23 i TRIPS-avtalen, skal partene gi berørte parter rettslige muligheter til å forhindre at en geografisk betegnelse eller opprinnelsesbetegnelse for varer som ikke har sin opprinnelse på det sted som er angitt i den aktuelle betegnelsen, brukes på en måte som villeder allmennheten med hensyn til varenes geografiske opprinnelse eller som innebærer utilbørlig konkurranse i henhold til Paris-konvensjonens artikkel 10bis.
5. Partene skal sørge for rettslige muligheter til å forhindre bruk av geografiske betegnelser for landbruksvarer og næringsmidler for identiske eller sammenlignbare produkter som ikke har sin opprinnelse på det sted som er angitt i den aktuelle betegnelsen.
6. Partene skal sørge for at de berørte parter har rettslige muligheter til å forhindre bruk av en opprinnelsesbetegnelse for tjenester på en måte som villeder allmennheten med hensyn til det reelle opprinnelsessted, eller som innebærer utilbørlig konkurranse.
7. Partene skal forhindre uriktig eller villedende bruk eller registrering av navnet på en parts land som varemerke, design eller som annen beskyttet rettighet, slik som navn på foretak eller sammenslutninger.
8. Partene skal forhindre at en parts våpenskjold, flagg og andre statlige eller regionale emblemer brukes eller registreres som varemerker, design eller som annen beskyttet rettighet, slik som foretaksnavn eller navn på sammenslutninger, når dette utgjør et brudd på vilkårene i vedkommende parts lover og forskrifter. Dette vernet gjelder også kjennetegn som kan forveksles med en parts våpenskjold, flagg og andre statlige eller regionale emblemer.

Kapittel III

Erverv og opprettholdelse av immaterielle rettigheter

Artikkel 9

Erverv og opprettholdelse

Når erverv av en immateriell rettighet er betinget av at rettigheten meddeles eller registreres, skal partene sikre at prosedyrene for meddelelse eller registrering er på minst samme nivå som det i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 62.

Kapittel IV

Håndheving av immaterielle rettigheter

Artikkel 10

Generelt

Partene skal i sin nasjonale lovgivning sørge for bestemmelser om håndheving av rettigheter etter artikkel 1, som skal være på minst samme nivå som i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 41 til 61.

Artikkel 11

Suspensjon av frigivelse

1. Partene skal vedta prosedyrer som gir en rettighetshaver som har velbegrunnet mistanke om at import eller eksport av varer som krenker immaterielle rettigheter kan komme til å finne sted, mulighet for å rette en skriftlig anmodning til rette administrative eller rettslige myndigheter om at tollmyndighetene skal suspendere en slik vares frigivelse for fri omsetning.
2. Partene skal sørge for at deres rette myndigheter kan handle på eget initiativ og suspendere frigivelsen av varer, dersom de har velbegrunnet mistanke om at import eller eksport av varene vil krenke immaterielle rettigheter.
3. Partene autoriserer sine tollmyndigheter til å informere rettighetshaver, slik at rettighetshaver har mulighet til å inngi en anmodning som nevnt i nr. 1.
4. Det er underforstått at det ikke skal foreligge noen forpliktelse til å anvende prosedyrene omhandlet i nr. 1 og 2 på suspensjon av frigivelse for fri omsetning av varer som av rettighetshaveren eller med hans/hennes samtykke er brakt på markedet i et annet land.
5. I tilfellet av suspensjon i henhold til nr. 1 og 2, hva angår import eller eksport til eller fra

en parts tollterritorium, skal den parts rette myndighet som suspenderer frigivelsen av varene gi rettighetshaver beskjed om suspensjonen, inkludert nødvendig informasjon for å kunne håndheve hans eller hennes rettigheter, slik som navn og adresse på avsender eller mottaker, importøren eller eksportøren avhengig av hva saken gjelder, og omfanget av de aktuelle varene.

6. Partene skal sørge for at rette myndighet, administrativ eller rettslig, på anmodning fra rettighetshaver, har myndighet til å beslutte at varene, som er suspendert i henhold til nr. 1 og nr. 2 skal holdes inntil en endelig avgjørelse i inngrepssaken foreligger. Partene skal sikre at rette administrative eller rettslige myndighet i en inngrepssak, på rettighetshavers anmodning, kan beordre at passende tiltak blir gjennomført hva angår de varer som er funnet å innebære en krenkelse og i saker hvor det passer, i forhold til materialer og bestanddeler som hovedsakelig brukes til fremstilling av varene. Slike tiltak skal inkludere å fjerne varene fra de kommersielle kanaler eller destruering. Ved vurdering av anmodning om rettende tiltak, skal forholdsmessigheten mellom inngrepets alvorlighetsgrad og tiltakene som er beordret tas i betraktning, i tillegg til tredjearters interesser.
7. Hver av partene skal sikre at, i saker hvor rette myndigheter har besluttet at de aktuelle varene krenker en immateriell rettighet, er det tilgjengelig prosedyrer som sikrer rettighetshaver en mulighet for å søke gjenervelse av og forsikring mot kostnader og utlegg som rettighetshaver har pådratt seg i forbindelse med håndhevelsen av rettigheter og rettsmidler omhandlet i denne artikkel.

Artikkel 12

Pålegg

1. Hver av partene skal sikre at rettslige myndigheter, i saker hvor en rettslig beslutning fastslår at det foreligger et inngrep eller en overhengende fare for inngrep i en immateriell rettighet, kan utstede et pålegg til inngriper for å forhindre fortsatt inngrep.
2. Brudd på pålegg skal, hvor det er hensiktsmessig, være gjenstand for sivile eller strafferettslige sanksjoner, for å sikre at pålegget overholdes.

Artikkel 13

Rett til inspeksjon

1. Rette myndigheter skal gi den som fremmer en anmodning om suspensjon av varer, og andre personer som er involvert i suspensjonen, mulighet til å inspisere varer hvis frigivelse er blitt suspendert, eller som er holdt tilbake.
2. Når vedkommende myndigheter undersøker varer, kan de ta prøver og, i samsvar med gjeldende regler hos den berørte part og på uttrykkelig anmodning fra rettighetshaveren, overlevere eller sende dem til rettighetshaveren, men kun for å analysere og forenkle den påfølgende saksgangen. Når omstendighetene tillater det, må prøver returneres etter at den tekniske analysen er fullført, og hvis mulig før varene frigis eller tilbakeholdelsen av dem oppheves. Enhver analyse av prøver skal utføres ene og alene på rettighetshaverens ansvar.
3. Den som avgir, innehar eller eier varene kan anmode om å få være til stede under inspeksjonen for å beskytte sine forretningshemmeligheter.

Artikkel 14

Sivilrettslige midler

Partene skal sørge for at:

- a) i sivile juridiske prosesser skal dens rettslige myndigheter ha myndighet til å pålegge den som vet eller burde vite at han/hun er involvert i en krenkende aktivitet av immaterielle rettigheter å betale rettighetshaver erstatning tilstrekkelig til å kompensere for den faktiske skade som rettighetshaver har lidt som følge av krenkelsen;
- b) dens rettslige myndigheter, ved fastsettelse av erstatningsbeløpet for krenkelse av immaterielle rettigheter, inter alia, vurderer den faktiske skaden eller fastslår en rimelig lisensavgift.

Artikkel 15

Strafferettslige midler

Hver av partene skal ha strafferettslige prosedyrer og straff som i det minste gjelder i saker om forsettlig varemerkeforfalskning, eller piratvirksomhet på området for opphavsrett eller nærstående rettigheter, når det skjer i en kommersiell skala.

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Artikkel 16

Ansvarserklæring, garanti eller tilsvarende sikkerhet

Rette myndigheter skal kunne pålegge den som fremmer en anmodning å erklære at han/hun aksepterer erstatningsansvar overfor de berørte personer, og i behørig begrunnede tilfeller å stille en garanti eller tilsvarende sikkerhet som er tilstrekkelig til å beskytte vedkommende myndigheter og den som anklages, og til å unngå misbruk. En slik garanti eller tilsvarende sikkerhet skal

ikke i urimelig grad hindre noen i å benytte disse prosedyrer.

Artikkel 17

Samarbeid på immaterialrettens område

I erkjennelse av at immaterielle rettigheter blir stadig viktigere som en faktor for sosial, økonomisk og kulturell utvikling, er partene enige om å styrke sitt samarbeid på immaterialrettens område.

Vedlegg VII

Overgangsbestemmelser

1. Tatt i betraktning at artikkel 12, 13, 18 og 19 i avtalen viser til de respektive avtaler i WTO uten å innlemme dem i avtalen, er partene enige om at inntil Montenegro blir fullverdig medlem av WTO,
 - a) skal WTO-avtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak, WTO-avtalen om tekniske handelshindringer, artikkel VI og XVI i GATT 1994 og WTO-avtalen om subsidier og utjevningsavgifter anses å utgjøre en del av avtalen og gjelde tilsvarende mellom partene, og
 - b) skal Montenegro ikke anvende antidumpingtiltak på varer med opprinnelse i en annen part.
 2. Tatt i betraktning at artikkel 8 i avtalen viser til den regionale konvensjonen om felles preferanseopprinnelsesregler for Europa og statene ved Middelhavet, er partene enige om at inntil denne konvensjonen er trådt i kraft for de aktuelle partene, skal den gjelde tilsvarende for avtalen.
-

Vedlegg 4**Vedlegg 1 til 3 til den bilaterale landbruksavtalen****Vedlegg I***Henvist til i artikkel 2***Tariffkonsesjoner - Norge**

Norge skal eliminere eller redusere tollsatser for bundne WTO-satser på 2000-nivået med opprinnelse som spesifisert i kolonne 6.

Norsk varenummer	Vareslag		Bundne satser, <i>ad valorem</i>	Bundne satser, spesifikk	MFN- anvendte tollsatser	Konsesjo- ner Monte- negro
1	2		3	4	5	6
07.02	Tomater, friske eller kjølte.					
07.02.00	1	1	- i tiden 1. november - 9. mai	fri	fri	fri
			- i tiden 10. mai – 10. juli:			
07.02.00	2	2	-- i tiden 10. mai - 31. mai	142 %	12,21	12,21 15 %
07.02.00	2	3	-- i tiden 1. juni - 10. juli	142 %	12,21	12,21 15 %
07.02.00	3	0	- i tiden 11. juli - 14. oktober	145 %	8,86	8,86 15 %
07.02.00	4	0	- i tiden 15. oktober - 31. oktober		1,60	1,60 fri
07.07	Agurker, friske eller kjølte					
	- slangeagurker:					
07.07.00	1	0	-- i tiden 10. mars - 31. oktober	120 %	7,74	7,74 15 %
07.07.00	2	0	-- i tiden 1. november - 30. november		0,60	0,60 fri
	- ellers					
07.07.00	9	2	-- i tiden 1. januar - 30. juni	251 %	11,49	11,49 10 %
07.07.00	9	3	-- i tiden 1. juli - 31. desember	251 %	11,49	11,49 10 %
07.10	Grønnsaker, (også dampkokte eller kokte i vann), fryste					
	- andre grønnsaker:					
07.10.80	1	0	-- asparges og artiskokker		0,15	0,15 fri
07.10.80	2	0	-- blomkål	182 %	13,00	13,00 5 %
07.10.80	3	0	-- kruspersille	106 %	6,26	6,26 25 %
07.10.80	4	0	-- sopper		0,60	0,60 fri
07.10.80	5	0	-- kepaløk	108 %	4,08	4,08 20 %

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Norsk varenummer	Vareslag			Bundne satser, <i>ad valorem</i>	Bundne satser, spesifikk	MFN- anvendte tollsatser	Konsesjo- ner Monte- negro
1	2			3	4	5	6
07.10.80	6	0	-- selleri	170 %	8,50	8,50	10 %
			-- andre:				
07.10.80	9	1	--- gulrøtter	219 %	8,23	8,23	10 %
07.10.80	9	4	--- brokkoli	219 %	8,23	0,80	fri
07.10.80	9	5	--- søte pepperfrukter (<i>Capsicum annuum var annuum</i>)	219 %	8,23	0,80	fri
07.10.80	9	9	--- andre	219 %	8,23	8,23	10 %
07.12			Tørkede grønnsaker, hele, oppdelte, knuste eller pulveriserte, men ikke videre tilberedte.				
07.12.20	0	0	- kepaløk	209 %	12,38	fri	fri
			- sopper, skrukkøre (<i>Auricularia spp.</i>), gelesopp (<i>Tremella spp.</i>) og trø- fler:				
			-- andre:				
07.12.39	0	1	--- trøfler		0,06	fri	fri
07.12.39	0	9	--- ellers		0,06	fri	fri
			- andre grønnsaker; grønnsak- blandinger:				
			-- poteter:				
07.12.90	1	1	--- også oppdelte, men ikke videre tilberedt	209 %	12,38	12,38	15 %
07.12.90	1	2	--- knuste eller pulveriserte	209 %	12,38	12,38	15 %
07.12.90	2	0	-- hvitløk		0,03	fri	fri
			-- sukkermais:				
07.12.90	4	0	--- ellers	fri		fri	fri
			-- ellers:				
07.12.90	9	1	--- tomat	209 %	12,38	fri	fri
07.12.90	9	2	--- gulrøtter	209 %	12,38	fri	fri
07.12.90	9	9	--- andre, (herunder grønnsak- blandinger)	209 %	12,38	fri	fri
08.05			Sitrusfrukter, friske eller tørkede.				
			- appelsiner:				
08.05.10	9	0	-- ellers		0,40 H	fri	fri

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Norsk varenummer	Vareslag	Bundne satser, <i>ad valorem</i>	Bundne satser, spesifikk	MFN- anvendte tollsatser	Konsesjo- ner Monte- negro
1	2	3	4	5	6
	- mandariner (herunder tangeriner og satsumas); klementiner, wilkings og liknende krysnings av sitrusfrukter:				
08.05.20	9 0 -- ellers		0,40 H	fri	fri
	- grapefrukt, herunder pompelmus (pomelos):				
08.05.40	9 0 -- ellers		0,40 H	fri	fri
	- sitroner (<i>Citrus limon</i> , <i>Citrus limonum</i>) og limefrukter (<i>Citrus aurantifolia</i> , <i>Citrus latifolia</i>):				
	-- ellers				
08.05.50	2 0 --- sitroner	fri		fri	fri
08.05.50	3 0 --- limefrukter		0,40 H	fri	fri
	- andre:				
08.05.90	9 0 -- ellers		0,40 H	fri	fri
08.06	Vindruer, friske eller tørkede.				
	- friske:				
	-- i tiden 1. august - 28/29. februar:				
08.06.10	1 1 --- til spisebruk		0,40 H	fri	fri
08.06.10	1 9 --- ellers		0,40 H	fri	fri
	-- i tiden 1. mars - 31. juli:				
08.06.10	9 1 --- til spisebruk		0,20 H	fri	fri
08.06.10	9 9 --- ellers		0,20 H	fri	fri
08.06.20	0 0 - tørkede	fri		fri	fri
08.07	Meloner (herunder vannmeloner) og papayas, friske.				
	- meloner (herunder vannmeloner):				
08.07.11	0 0 -- vannmeloner	fri		fri	fri
08.09	Aprikoser, kirsebær, ferskener, (herunder nektariner), plommer og slåpefrukter, friske.				
	- ferskener, herunder nektariner:				
	-- ferskener:				
08.09.30	1 0 --- i tiden 16. mai - 15. august		0,12	0,12	fri
08.09.30	2 0 --- i tiden 16. august - 15. mai		0,24	0,24	
	-- nektariner:				

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Norsk varenummer	Vareslag	Bundne satser, <i>ad valorem</i>	Bundne satser, spesifikk	MFN- anvendte tollsatser	Konsesjo- ner Monte- negro
1	2	3	4	5	6
08.09.30 3 0	--- i tiden 16. mai – 15. august		0,12	0,12	fri
08.09.30 9 0	--- i tiden 16. august – 15. mai		0,24	0,24	fri
08.10	Andre frukter, friske. - bringebær, bjørnebær, morbær og loganbær:				
08.10.20 1 0	-- bringebær	100 %	13,29	13,29	5 %
	-- ellers:				
08.10.20 9 1	--- bjørnebær		0,09	fri	fri
08.10.20 9 9	--- ellers - tranebær, blåbær og annen frukt av slekten Vaccinium:		0,09	fri	fri
08.10.40 1 0	-- tyttebær	fri		fri	fri
08.10.40 9 0	-- ellers		0,09	fri	fri
08.10.50 0 0	- kiwi		0,06	fri	fri
15.09	Olivenolje og dens fraksjoner, også raffinerte, men ikke kjemisk omdannede. -jomfruolje:				
15.09.10 9 0	-- annen	fri		fri	fri
	- ellers:				
15.09.90 9 0	-- annen	fri		fri	fri
22.01	Vann, herunder naturlig eller kunstig mineralvann og karbonisert vann, ikke tilsatt sukker, andre søtningsstof- fer eller smaksstoffer; is og snø.				
22.01.10 0 0	- mineralvann og karbonisert vann		0,06 L	fri	fri
	- ellers:				
22.01.90 0 1	-- drikkevann, detaljpakket	fri		fri	fri
22.01.90 0 9	-- annet	fri		fri	fri
22.04	Vin av friske druer, herunder vin tilsatt alkohol; druemost, unntatt den under posisjon 20.09. - musserende vin:				
22.04.10 0 1	-- med alkoholinhold høyst 2,5 volumprosent	fri		fri	fri
22.04.10 0 9	-- ellers	fri		fri	fri

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Norsk varenummer	Vareslag		Bundne satser, <i>ad valorem</i>	Bundne satser, spesifikk	MFN- anvendte tollsatser	Konsesjo- ner Monte- negro
1	2		3	4	5	6
	- annen vin; druemost hvor gjæringen er hindret eller avbrutt ved tilsetning av alkohol:					
	-- på emballasje med innhold høyst 2 l:					
22.04.21	0	9	--- ellers	fri	fri	fri
	-- ellers:					
22.04.29	0	1	--- med alkoholinnhold høyst 2,5 volumprosent	fri	fri	fri
22.04.29	0	9	--- ellers	fri	fri	fri
	- annen druemost:					
	-- med alkoholinnhold høyst 2,5 volumprosent:					
22.04.30	0	2	--- druemost i gjæring samt druemost hvor gjæringen er stanset på annen måte enn ved tilsetning av alkohol	fri	fri	fri
22.04.30	0	3	--- annen	fri	fri	fri
	-- ellers:					
22.04.30	0	4	--- druemost i gjæring samt druemost hvor gjæringen er stanset på annen måte enn ved tilsetning av alkohol	fri	fri	fri
22.04.30	0	9	--- annen	fri	fri	fri
23.09	Tilberedte produkter av det slag som brukes til dyrefôr.					
	- hunde- eller kattemat, i pakninger for detaljalg:					
	-- med innhold av kjøtt eller slakteavfall av landdyr, i lufttett lukket emballasje:					
23.09.10	1	1	--- hundemat	0,42	0,42	fri
23.09.10	1	2	--- kattemat	0,42	0,42	fri
	-- annen:					
23.09.10	9	1	--- hundemat	fri	fri	fri
23.09.10	9	2	--- kattemat	fri	fri	fri

Vedlegg II

Henvist til i artikkel 2

Tariffkonsesjoner - Montenegro

Varenummer	Vareslag	MFN-anvendte tollsatser	Tariffkonse- sjoner
0204	Kjøtt av sauer eller geiter, ferskt, kjølt eller fryst.	30	20
0207	Kjøtt og spiselig slakteavfall av fjærfe som hører under posisjon 01.05, ferskt, kjølt eller fryst. - av høns av arten <i>Gallus domesticus</i> :		
0207 11	-- ikke oppdelt, ferskt eller kjølt	30+0,10€/kg	20
0207 12	-- ikke oppdelt, fryst	30+0,10€/kg	20
0207 13	-- kjøttstykker og slakteavfall, ferskt eller kjølt	30+0,10€/kg	20
0207 14	-- kjøttstykker og slakteavfall, fryst - av kalkuner:	30+0,10€/kg	20
0207 24	-- ikke oppdelt, ferskt eller kjølt	30	20
0207 25	-- ikke oppdelt, fryst	30	20
0207 26	-- kjøttstykker og slakteavfall, ferskt eller kjølt	30	20
0207 27	-- kjøttstykker og slakteavfall, fryst - av ender, gjess eller perlehøns:	30	20
0207 32	-- ikke oppdelt, ferskt eller kjølt	15	12
0207 33	-- ikke oppdelt, fryst	15	12
0207 34	-- fettlever, fersk eller kjølt	15	12
0207 35	-- annet, ferskt eller kjølt	15	12
0207 36	-- annet, fryst	15	12
0208	Annet kjøtt og spiselig slakteavfall, ferskt, kjølt eller fryst.	20	15
0406	Ost og ostemasse		
0406 90	- annen ost: ---- annen:		
0406 90 13	----- emmentaler	30+0,30€/kg	30
0406 90 15	----- Gruyère, Sbrinz	30+0,30€/kg	25
0406 90 17	----- Bergkäse, Appenzell	30+0,30€/kg	25
0406 90 18	--- Fromage fribourgeois, Vacherin Mont d'Or og Tête de Moine	30+0,30€/kg	25
0406 90 19	--- Glarus urteost (grønn alpeost) kjent som "Schabziger" fremstilt av skummet melk og tilsatt urter	30+0,30€/kg	25
0406 90 25	--- Tilsiter	30+0,30€/kg	25

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Varenummer	Vareslag	MFN-anvendte tollsats	Tariffkonse- sjoner
0406 90 39	Jarlsberg ----- med fettinnhold beregnet av tørrstoffet, over 47 vektprosent men ikke over 72 vektprosent:	30+0,30€/kg	15+0,15€/kg
0406 90 76	----- Danbo, Fontal, Fontina, Fynbo, Havarti, Maribo, og Samsø	30+0,30€/kg	30
0406 90 79	----- Esrom, Italico, Kernhem, Saint-Nectaire, Saint-Paulin, og Taleggio	30+0,30€/kg	30
0406 90 84	----- Brie	30+0,30€/kg	30
0602	Andre levende planter (herunder røtter), stiklinger og podekvister; mycelium.		
0602 10	- stiklinger uten rot og podekvister	0	0
0602 20	- trær og busker som skal bære spiselige frukter eller nøtter, også podede	10	5
0602 40	- rose (Rosa), også podede	10	5
0602 90	- andre:	10	5
ex 0602 90 10	-- mycelium	3	0
0604	Lauvverk, blad, greiner og andre plantedeler, uten blomster eller blomsterknopper, samt gras, mose og lav, av det slag som brukes til buketter eller pryd, friske, tør- kede, fargede, bleikte, impregnerte eller preparerte på annen måte.		
0604 20 93	- mose og lav	0	0
0604 9001	- mose og lav		
1507	Soyaolje og dens fraksjoner, også raffinerte, men ikke kjemisk omdannede.		
1507 10	- Rå olje, også avslimet:		
1507 10 10	-- til industriell bruk (unntatt til produksjon av næringsmidler)	3	0
1507 10 90	-- annen	0	0
1507 90	-- annen		
1507 90 10	-- til industriell bruk (unntatt til produksjon av næringsmidler)	3	0
1507 90 90	-- annen	0	0
2201	Vann, herunder naturlig eller kunstig mineralvann og karbonisert vann, ikke tilsatt sukker, andre søtnings- stoffer eller smaksstoffer; is og snø.		
2201 10	- mineralvann og karbonisert vann	30+0,10€/kg	0
2201 90	- ellers	30+0,10€/kg	0

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Varenummer	Vareslag	MFN-anvendte tollsatter	Tariffkonse- sjoner
2202	Vann, herunder mineralvann og karbonisert vann, tilsatt sukker, andre søtningsstoffer eller smaksstoffer, og andre alkoholfrie drikkevarer, unntatt frukt- og grønnsaksafter som hører under posisjon 20.09.		
2202 10	- Vann, herunder mineralvann og karbonisert vann, tilsatt sukker, andre søtningsstoffer eller smaksstoffer	30+0,10€/kg	0
2202 90	- ellers	30+0,10€/kg	30
2208	Udenatureert etylalkohol med alkoholstyrke under 80 vol. %; likør og annet brennevin		
2208 60	- vodka	30	0
2208 90	- andre	30	0
2309	Tilberedte produkter av det slag som brukes til dyrefôr.		
2309 10	- hunde- eller kattemat, i pakninger for detaljsalg:	20	0
2309 90	- ellers	5	0

Samtykke til ratifikasjon av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Montenegro og en avtale om handel med landbruksvarer mellom Norge og Montenegro, begge av 14. november 2011

Vedlegg III

Overgangsordning

Artikkel 6 av denne avtalen refererer til WTO-landbruksavtalen uten å inkorporere den. Partene er enige om at inntil Montenegro blir WTO medlem, så skal WTO-landbruksavtalen være en del av denne avtalen og gjelde, mutatis mutandis, mellom partene.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: OFA 03/2012

